

Fundusze Europejskie
dla Świętokrzyskiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

OCENA EFEKTÓW RPOWŚ 2014-2020 W OBSZARZE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ, W TYM WSPARCIE PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Raport końcowy

Poznań, kwiecień 2024 r.

Fundusze Europejskie
dla Świętokrzyskiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

Raport końcowy

Ocena efektów RPOWŚ 2014-2020 w obszarze integracji społecznej, w tym wsparcie podmiotów ekonomii społecznej

Zamawiający: Województwo Świętokrzyskie - Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach

Wykonawca: Piotr Fuchs Smart Research

Autorzy raportu: Piotr Fuchs (kierownik badania), Robert Kłobuchowski, Zofia Rutkowska, Elżbieta Stosio-Sielach

Poznań, kwiecień 2024 r.

Spis treści

Spis treści.....	3
Wykaz skrótów używanych w tekście	6
Streszczenie.....	7
Summary	11
1. Wprowadzenie.....	15
1.1. Cele badania	15
1.2. Kryteria ewaluacji.....	15
1.3. Zakres przedmiotowy badania	15
1.4. Pytania ewaluacyjne.....	21
1.5. Zakres badania.....	22
2. Metodologia badania.....	23
2.1. Analiza danych zastanych (desk research)	23
2.2. Badanie ankietowe CATI/CAWI z beneficjentami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3	24
2.3. Badanie ankietowe CATI/CAWI z uczestnikami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3.....	24
2.4. Wywiady indywidualne (IDI)/diady/triady z przedstawicielami jednostek zaangażowanych w realizację RPOWŚ 2014-2020	25
2.5. Wywiady indywidualne (IDI) z beneficjentami.....	25
2.6. Wywiady indywidualne (IDI) z uczestnikami projektów	26
2.7. Studia przypadków (case study).....	26
2.8. Warsztat podsumowujący	26
3. Wyniki badania	27
3.1. Wstępna analiza sytuacji w obszarach badania w województwie świętokrzyskim	27
3.1.1. Definicja ubóstwa/wykluczenia społecznego.....	27
3.1.2. Granice zasięgu ubóstwa monetarnego (finansowego)	28
3.1.3. Sfera niedostatku	29
3.1.4. Definicje ubóstwa stosowane przez Eurostat	30
3.1.5. Kategorie społeczne w szczególności zagrożone ubóstwem/wykluczeniem społecznym w Polsce	30
3.1.6. Sytuacja w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego w województwie świętokrzyskim	32
3.1.6.2. Różnicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – indeksy ubóstwa	35

3.1.6.2.1. Koncepcja i metodologia budowy indeksów ubóstwa.....	35
3.1.6.2.2. Wartości wskaźników wykorzystanych do budowy indeksów zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim na tle kraju.....	37
3.1.6.2.3. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – struktura powiatowa	39
3.1.6.2.4. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – struktura gminna	40
3.1.6.3. Podsumowanie dotyczące sytuacji w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego w województwie świętokrzyskim	44
3.1.6.4. Ekonomia społeczna w województwie świętokrzyskim.....	44
3.1.6.4.1. Kluczowe definicje związane z sektorem ekonomii społecznej	44
3.1.6.4.2. Sektor ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim	46
3.2. Ocena projektów w obszarze aktywnej integracji	51
3.2.1. Charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej	51
3.2.2. Problemy w zakresie realizacji projektów, w tym wpływ pandemii COVID-19 na realizację projektów	63
3.2.3. Adekwatność wsparcia	65
3.2.4. Efekty wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej.....	70
3.2.5. Efekty wsparcia w zakresie integracji społecznej.....	81
3.2.6. Efektywność wsparcia	82
3.2.7. Wpływ projektów na zwiększenie skali i jakości współpracy między instytucjami pomocy społecznej i rynku pracy oraz trzecim sektorem	83
3.3. Ocena projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”	88
3.3.1. Charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej	88
3.3.2. Adekwatność wsparcia	90
3.3.3. Efekty wsparcia w ramach projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”	92
3.4. Ocena projektów w obszarze ekonomii społecznej	94
3.4.1. Ogólna charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej oraz partnerstwa projektowe	94
3.4.2. Charakterystyka uczestników projektów OWES	95
3.4.3. Problemy w zakresie realizacji projektów w obszarze ekonomii społecznej, w tym wpływ pandemii COVID-19 na realizację projektów	100
3.4.4. Wsparcie dla osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych ..	102
3.4.5. Wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych	113
3.4.6. Wsparcie dla NGO niebędących PS	123

Fundusze Europejskie
dla Świętokrzyskiego

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

WOJEWÓDZTWO
ŚWIĘTOKRZYSKIE

3.4.7. Wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego (JST).....	127
4. Wnioski i rekomendacje	132

Wykaz skrótów używanych w tekście

CATI	wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (Computer-Assisted Telephone Interview)
CAWI	ankiety internetowe (Computer-Assisted Web Interview)
CIS	centrum integracji społecznej
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IDI	indywidualny wywiad pogłębiony (Individual in-Depth Interview)
IZ RPOWŚ 2014-2020	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020
JST	jednostka samorządu terytorialnego
KIS	klub integracji społecznej
KPRES	Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej
NGO	organizacja pozarządowa (Non-Governmental Organization)
OWES	ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
PES	podmiot ekonomii społecznej
PS	przedsiębiorstwo społeczne
RPOWŚ 2014-2020	Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020
SZOOP RPOWŚ 2014-2020	Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020
UE	Unia Europejska
WTZ	warsztaty terapii zajęciowej
ZAZ	zakład aktywności zawodowej

Streszczenie

Cel i zakres badania

Celem głównym badania ewaluacyjnego była ocena efektów interwencji w ramach OP 9 RPOWŚ 2014-2020. Badanie objęło obszar aktywnej integracji (Działanie 9.1) oraz obszar ekonomii społecznej (Działanie 9.3). Badanie objęło cały okres realizacji RPOWŚ 2014-2020, a więc projekty realizowane od 2016 r. do 2023 r. w województwie świętokrzyskim.

Metodologia badania

Badanie zrealizowane zostało z wykorzystaniem technik ilościowych i jakościowych takich jak: analiza danych zastanych; badanie ankietowe z beneficjentami oraz uczestnikami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3; wywiady pogłębione z przedstawicielami jednostek zaangażowanych w realizację RPOWŚ 2014-2020, beneficjentami oraz uczestnikami projektów; studia przypadków oraz warsztat implementacyjny.

Aktywna integracja

W obszarze aktywnej integracji zrealizowano łącznie 91 projektów w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020. Około połowa projektów zrealizowana była przez jednostki samorządu terytorialnego, głównie przez gminy. Wartość projektów wyniosła łącznie 93,5 mln zł, z czego dofinansowanie z UE wyniosło 78,9 mln zł.

Liczba uczestników projektów (z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”) wyniosła 5337 osób. Zdecydowana większość z nich to osoby bezrobotne lub bierne zawodowo. Negatywnie ocenić należy niski udział w ogólnej puli uczestników projektów mieszkańców powiatów znajdujących się w najgorszej sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie. W tym kontekście pozytywnie ocenić należy ułatwienia w dostępie do środków w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 dla gmin (w tym w szczególności wprowadzenie pozakonkursowego trybu wyboru projektów), gdyż to one w zdecydowanej większości realizują projekty dla mieszkańców obszarów znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej. Wprowadzenie trybu pozakonkursowego dla gmin zwiększyło ich aktywność w ubieganiu się o środki. Gminy/OPS to podmioty najbardziej predysponowane do realizacji projektów. Zmiana trybu wyboru projektów miała pozytywny wpływ na wdrażanie wsparcia w obszarze aktywnej integracji, umożliwiając udział podmiotom, które dotąd miały ograniczone możliwości pozyskania dofinansowania na realizację projektów.

Formy wsparcia w projektach w obszarze aktywnej integracji były zróżnicowane i kompleksowe, co było odpowiedzią na specyficzne, indywidualne potrzeby uczestników. Najczęściej stosowanymi formami wsparcia były usługi aktywnej integracji o charakterze społecznym i zawodowym, szkolenia/kursy, staże/praktyki oraz doradztwo psychologiczne i zawodowe. Część uczestników zgłaszała potrzebę lepszego dopasowania wsparcia do ich indywidualnych potrzeb, zwłaszcza w kontekście poszukiwania pracy po zakończeniu projektu.

Z badania wynika, że po zakończeniu udziału w projekcie pracę zarobkową posiadało 53,1% uczestników, co stanowi znaczący wzrost w porównaniu do początkowych 7,6%. W momencie realizacji badania pracę zarobkową posiadało 50,5% badanych uczestników projektów. Skuteczność i trwałość interwencji w zakresie aktywizacji zawodowej ocenić należy jako wysoką. Analiza pokazuje również, że wiele czynników wpływa na skuteczność aktywizacji zawodowej uczestników projektów. Miejscowość zamieszkania, wiek i wykształcenie mają istotny wpływ na szanse znalezienia pracy. Mieszkańcy większych miast, z lepiej rozwiniętymi rynkami pracy, osiągnęli lepsze wyniki w zakresie aktywizacji zawodowej niż mieszkańcy obszarów wiejskich. Młodsze osoby i te o wyższym wykształceniu miały większe szanse na zatrudnienie. Jednakże osoby starsze, zwłaszcza powyżej 50 roku życia i te o niższym wykształceniu napotkały trudności w znalezieniu pracy. Ponadto, problemy zdrowotne oraz opieka nad dziećmi lub osobami starszymi stanowiły główne przyczyny braku aktywności zawodowej wśród uczestników projektów. W związku z tym zalecane jest kontynuowanie inwestycji w usługi społeczne, w tym opiekę nad dziećmi i osobami starszymi, aby umożliwić uczestnikom projektów większą aktywność zawodową. Koszt jednostkowy skutecznej aktywizacji zawodowej uczestników projektów wyniósł około 32,5 tys. zł, a koszt jednostkowy skutecznej i trwałej aktywizacji zawodowej wyniósł około 34,5 tys. zł.

Projektom przypisać można wpływ na różne sfery funkcjonowania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, takie jak poprawa sytuacji społecznej, relacji rodzinnych i społecznych, oraz wzrost pewności siebie i optymizmu.

Projekt „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

Projekt był reakcją na napływ uchodźców z Ukrainy do województwa świętokrzyskiego w związku z napaścią zbrojną Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Projekt miał na celu wsparcie społeczne, integrację społeczną, aktywizację zawodową oraz adaptację do warunków społeczno-kulturowych uchodźców z Ukrainy w regionie. Uczestnicy projektu charakteryzowali się zróżnicowaną strukturą wiekową, z dominacją kobiet i dzieci. Wsparcie było skoncentrowane na zapewnieniu podstawowych potrzeb życiowych, integracji z polskim społeczeństwem oraz ułatwieniu podjęcia pracy zarobkowej. Duża liczba uczestników korzystała z kursów języka polskiego, pomocy materialnej oraz usług tłumacza. Wsparcie było adekwatne do indywidualnych potrzeb uczestników, choć część z nich deklarowała potrzebę dodatkowego wsparcia. Wsparcie uznać należy za skuteczne w zakresie integracji społecznej i zawodowej uchodźców z Ukrainy.

Ekonomia społeczna

W ramach Poddziałania 9.3.1 RPOWŚ 2014-2020 zrealizowano łącznie cztery projekty. Dwa z nich były prowadzone przez Kielecko-Ostrowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (KOOWES), a dwa przez Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŚOWES).

Liczba uczestników projektów OWES wyniosła 4417 osób, z czego 2005 uczestniczyło w projektach KOOWES, a 2412 w projektach ŚOWES.

W okresie realizacji projektów utworzono łącznie 431 miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, z czego większość powstała przy wsparciu dotacyjnym. Analiza miejsc zamieszkania uczestników projektów wykazała, że wsparcie przedsiębiorstw społecznych w mniejszym stopniu było ukierunkowane na obszary województwa znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Uczestnicy projektów OWES, którzy podjęli pracę w przedsiębiorstwach społecznych różnili się od uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji, często posiadając wyższe wykształcenie i znajdując się w bardziej stabilnej sytuacji na rynku pracy.

Po zakończeniu udziału w projekcie, większość osób nadal pracuje, a ich skuteczność i trwałość aktywizacji zawodowej są wysokie. Zidentyfikowano jednak występowanie efektu jałowego biegu – zdecydowana większość osób zatrudnionych w PS mogłaby znaleźć pracę także poza sektorem przedsiębiorstw społecznych.

Chociaż projekty OWES mają szeroki zakres efektów, obejmując np. wsparcie dla organizacji pozarządowych, to jednak głównym celem działalności OWES jest tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Koszt jednostkowy skutecznej i trwałej aktywizacji zawodowej uczestników projektów w obszarze ekonomii społecznej wynosi około 113,3 tys. zł, a więc około 3,3 razy więcej niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji.

Analiza rejestrów PS prowadzonych przez wojewodę i Departament Ekonomii Społecznej pokazuje, że sektor PS w regionie jest relatywnie słabo rozwinięty. Większość zarejestrowanych PS znajduje się w powiatach o relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej. Świętokrzyskie PS funkcjonują najczęściej w formie fundacji lub spółki kapitałowej. Wsparcie OWES dla PS miało zazwyczaj charakter kompleksowy, obejmujący różne formy wsparcia finansowego i usługowego. Przedsiębiorstwa społeczne oceniają wsparcie OWES jako skuteczne i użyteczne. Kondycja funkcjonujących PS jest umiarkowana. Przyczyny zakończenia działalności przez przedsiębiorstwa społeczne to niewystarczające przychody i pandemia COVID-19. W niektórych przypadkach przyczyną było odejście pracowników do innych pracodawców. Przedsiębiorstwa społeczne podlegają zatem naturalnym procesom gospodarczym i społecznym, tak jak przedsiębiorstwa komercyjne. Przedstawiciele PS, które zakończyły działalność uważają, że większe wsparcie ze strony OWES lub jednostek samorządu terytorialnego nie zapobiegłoby zakończeniu działalności.

Liczba podmiotów ekonomii społecznej wspartych przez OWES w okresie realizacji RPOWŚ 2014-2020 to 857. Zdecydowana większość z nich to organizacje pozarządowe. Wsparcie udzielone przez OWES dla NGO było mniej intensywne w porównaniu do wsparcia dla PS. Najczęściej udzielane formy wsparcia obejmowały udział w wydarzeniach animacyjnych i szkoleniach z zakresu zarządzania NGO. Przedstawiciele NGO wysoko ocenili użyteczność otrzymanego wsparcia, szczególnie doceniając usługi prawne, udział w wizytach studyjnych i usługi księgowe. Wsparcie przyczyniło się do różnorodnych efektów dla NGO, w tym poprawy jakości działań, rozszerzenia działalności organizacji oraz poprawy zarządzania. Niektóre organizacje przekształciły się w przedsiębiorstwa społeczne, tworząc miejsca pracy

dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Większość wspartych NGO nadal prowadzi działalność.

OWES udzielały JST wsparcia głównie poprzez udział w wizytach studyjnych i działaniach animacyjnych, rzadziej wspierając tworzenie PS z udziałem JST lub stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych. Dzięki wsparciu OWES, przedstawiciele JST zauważyli wzrost wiedzy pracowników na temat ES oraz poprawę współpracy z organizacjami pozarządowymi. Nieco ponad połowa badanych deklarowała zastosowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, a mniejszy odsetek JST utworzył przedsiębiorstwo społeczne lub PES reintegracyjny.

Summary

Objective and scope of the study

The main objective of the evaluation study was to assess the effects of interventions under Priority Axis 9 of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020. The study covered the area of active integration (Activity 9.1) and the area of social economy (Activity 9.3). The study covered the entire implementation period of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020, i.e. projects implemented from 2016 to 2023 in the Świętokrzyskie Voivodeship.

Study methodology

The study was carried out using quantitative and qualitative techniques such as: desk data analysis; survey with beneficiaries and project participants under Activities 9.1 and 9.3; in-depth interviews with representatives of units involved in the implementation of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020, beneficiaries and project participants; case studies and an implementation workshop.

Active integration

In the area of active integration, a total of 91 projects were implemented under Activity 9.1 of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020. Approximately half of the projects were implemented by local government units, mainly by municipalities. The value of the projects totalled 93.5 million PLN, of which EU funding amounted to 78.9 million PLN.

The number of project participants (excluding the 'Świętokrzyskie for Ukraine' project) amounted to 5337 people. The vast majority of them were unemployed or economically inactive. The low share in the total pool of project participants of inhabitants of counties in the worst socio-economic situation in the region should be assessed negatively. In this context, the facilitation of access to funds under Activity 9.1 of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020 for municipalities (including, in particular, the introduction of a non-competition system of project selection) should be assessed positively, as they are the ones who, in the vast majority, implement projects for residents of areas in a particularly difficult socio-economic situation. The introduction of a non-competition system for municipalities has increased their activity in applying for funds. Municipalities/Social Assistance Centres are the entities most predisposed to implement projects. The change of the project selection system had a positive impact on the implementation of support in the area of active integration, enabling the participation of entities which so far had limited possibilities of obtaining funding for the implementation of projects.

Forms of support in projects in the area of active integration were diverse and comprehensive, which was a response to the specific, individual needs of participants. The most frequently used forms of support were active integration services of a social and

vocational nature, trainings/courses, internships/apprenticeships and psychological and vocational counselling. Some participants reported the need for better tailoring of support to their individual needs, especially in the context of job search after the project.

The survey shows that 53.1% of participants had paid employment at the end of their participation in the project, a significant increase from the initial 7.6%. At the time of the survey, 50.5% of the surveyed project participants had paid employment. The effectiveness and sustainability of vocational activation interventions should be assessed as high. The analysis also shows that many factors influence the effectiveness of the vocational activation of project participants. Place of residence, age and education have a significant impact on the chances of finding a job. Residents of larger cities, with better developed labour markets, achieved better results in terms of vocational activation than residents of rural areas. Younger people and those with higher education were more likely to be employed. However, older people, especially those over 50 and those with lower education encountered difficulties in finding work. In addition, health problems and child or elderly care were the main reasons for inactivity among project participants. It is therefore recommended to continue investing in social services, including childcare and elderly care, to enable project participants to become more active in the labour market.

The unit cost of effective vocational activation of project participants was approximately 32.5 thousand PLN, and the unit cost of effective and sustained vocational activation was approximately 34.5 thousand PLN.

The projects can be credited with influencing various spheres of functioning of people at risk of social exclusion, such as improving social situation, family and social relations, and increasing self-confidence and optimism.

‘Świętokrzyskie for Ukraine’ project

The project was a response to the influx of refugees from Ukraine to the Świętokrzyskie Voivodeship in connection with the armed attack of the Russian Federation on Ukraine. The project aimed at social support, social integration, professional activation and adaptation to the socio-cultural conditions of Ukrainian refugees in the region. Project participants were characterised by a diverse age structure, with a predominance of women and children. Support was focused on providing basic living needs, integration into Polish society and facilitating paid employment. A large number of participants benefited from Polish language courses, material support and interpreter services. The support was adequate to the individual needs of the participants, although some of them declared the need for additional support. The support should be considered effective in terms of social and professional integration of refugees from Ukraine.

Social economy

A total of four projects were implemented under Sub-activity 9.3.1 of the Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020. Two of them were

led by the Kielce-Ostrowiec Social Economy Support Centre and two by the Świętokrzyskie Social Economy Support Centre.

The number of participants in Social Economy Support Centre's projects amounted to 4417 people, of which 2005 participated in Kielce-Ostrowiec Social Economy Support Centre's projects and 2412 in Świętokrzyskie Social Economy Support Centre's projects.

During the implementation period of the projects, a total of 431 jobs were created in social enterprises, most of which were created with grant support. Analysis of the places of residence of project participants showed that support for social enterprises was to a lesser extent targeted at the areas of the voivodeship in the most difficult socio-economic situation. Participants in Social Economy Support Centre's projects who took up work in social enterprises differed from participants in projects in the area of active integration, often having higher education and being in a more stable situation in the labour market.

After completing their participation in the project, the majority of people continued to work and the effectiveness and sustainability of their vocational activation was high. However, the occurrence of an idling effect was identified - the vast majority of people employed in social enterprises could also find work outside the social enterprise sector.

Although Social Economy Support Centre's projects have a wide range of effects, including, for example, support for NGOs, the main purpose of Social Economy Support Centre's activities is to create new jobs in social enterprises. The unit cost of effective and sustainable vocational activation of project participants in the area of social economy is approximately 113.3 thousand PLN, which is about 3.3 times more than in the case of projects in the area of active integration.

Analysis of the social enterprise registers kept by the voivode and the Department of Social Economy shows that the social enterprise sector in the region is relatively underdeveloped. Most registered social enterprises are located in counties with a relatively good socio-economic situation. The Świętokrzyskie social enterprises usually operate in the form of a foundation or a capital company. The Social Economy Support Centre's support to social enterprises was usually of a comprehensive nature, including various forms of financial and service support. Social enterprises assess Social Economy Support Centre's support as effective and useful. The condition of functioning social enterprises is moderate. Reasons for the termination of social enterprises are insufficient revenues and the COVID-19 pandemic. In some cases, the reason was the departure of employees to other employers. Social enterprises are therefore subjects to natural economic and social processes, just like commercial enterprises. Representatives of social enterprises that have gone out of business believe that more support from Social Economy Support Centre or local government units would not have prevented the closure.

The number of social economy entities supported by Social Economy Support Centre during the implementation period of Regional Operational Programme of the Świętokrzyskie Voivodeship 2014-2020 is 857. The vast majority of them are NGOs. The support provided by

Social Economy Support Centre for NGOs was less intensive compared to the support for social enterprises. The most common forms of support provided included participation in animation events and NGO management training. NGO representatives highly appreciated the usefulness of the support they received, particularly appreciating the legal services, participation in study visits and accounting services. The support contributed to a variety of outcomes for NGOs, including improved quality of activities, expansion of the organisations' activities and improved management. Some organisations have transformed themselves into social enterprises, creating jobs for people at risk of social exclusion. Most of the supported NGOs are still active.

Social Economy Support Centre provided support to territorial self-government units mainly through participation in studio visits and animation activities, less frequently supporting the creation of social enterprises with participation of territorial self-government units or application of social clauses in public procurement.

Thanks to Social Economy Support Centre's support, territorial self-government units' representatives noticed an increase in their employees' knowledge about social economy and an improvement in cooperation with NGOs. Slightly more than half of the respondents declared the use of socially responsible public procurement and a smaller percentage of territorial self-government units had set up a social enterprise or a reintegration social economy entity.

1. Wprowadzenie

1.1. Cele badania

Celem głównym badania ewaluacyjnego była ocena efektów interwencji w ramach OP 9 RPOWŚ, w tym ocena trwałości miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych, dzięki wsparciu Europejskiego Funduszu Społecznego. Realizacja celu głównego badania była możliwa dzięki osiągnięciu następujących celów szczegółowych badania:

1. Ocena wpływu interwencji na poprawę sytuacji społeczno- zawodowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.
2. Ocena wpływu inicjatyw na rozwój świętokrzyskiego sektora ekonomii społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej w kontekście trwałości przedsiębiorstw społecznych oraz trwałości i jakości miejsc pracy w nich utworzonych.
3. Zaprezentowanie dobrych praktyk oraz wskazanie rekomendowanych działań mających na celu dalszy rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i walce z ubóstwem.

1.2. Kryteria ewaluacji

Badanie miało **funkcję ewaluacyjną (oceniającą)**. W badaniu zastosowane zostaną następujące **kryteria ewaluacyjne** wyznaczone przez Zamawiającego:

- **skuteczność** – rozumiana jako ocena czy założone cele wsparcia zdefiniowane na etapie programowania są osiągnięte dzięki projektom realizowanym w obszarze włączenia społecznego;
- **efektywność** – rozumiana jako efektywność kosztowa (wydajność), a więc ocena wielkości nakładów finansowych poniesionych w stosunku do osiągniętych efektów;
- **użyteczność** – rozumiana jako ocena tego, na ile wsparcie dostarczone w ramach projektów realizowanych w obszarze włączenia społecznego okazało się przydatne i jest wykorzystywane przez jego odbiorców;
- **trwałość** – rozumiana jako ocena tego, na ile zastosowane wsparcie w obszarze włączenia społecznego okazało się wystarczające i trwałe w stosunku do zidentyfikowanych potrzeb i/lub problemów grup docelowych;
- **trafność** – rozumiana jako ocena wsparcia w stosunku do barier i problemów zidentyfikowanych dla grup docelowych w diagnozie programu.

1.3. Zakres przedmiotowy badania

Zakres przedmiotowy ewaluacji objął następujące Działanie i Poddziałania Osi priorytetowej 9 RPOWŚ 2014-2020:

- **Działanie 9.1 RPOWŚ 2014-2020** Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie (projekty konkursowe, pozakonkursowe i nadzwyczajne);
- **Poddziałanie 9.3.1 RPOWŚ 2014-2020** Wsparcie sektora ekonomii społecznej (projekty konkursowe);
- **Poddziałanie 9.3.2 RPOWŚ 2014-2020** Koordynacja działań na rzecz ekonomii społecznej (projekt pozakonkursowy).

W ramach OP 9 RPOWŚ 2014-2020 wsparcie realizowane było w ramach następujących priorytetów inwestycyjnych:

- 9i - Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie,
- 9v - Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwiania dostępu do zatrudnienia.

W ramach wdrażania Działania 9.1 zastosowano instrumenty terytorialne. Wydzielone zostały środki dla następujących Obszarów Strategicznej Interwencji:

- obszary wiejskie o najgorszym dostępie do usług publicznych¹;
- obszary funkcjonalne miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze (m. Ostrowiec Świętokrzyski, m. Skarżysko-Kamienna, m. Starachowice)².

Podstawowe informacje o Działaniu i Poddziałaniach RPOWŚ wchodzących w zakres przedmiotowy ewaluacji zawarto w tabeli 9.

¹ Zgodnie z mapą Obszary wiejskie o najgorszym dostępie do usług publicznych, <https://www.2014-2020.rpo-swietokrzyskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/dokumenty-regionalne/item/385-mapy-obszarow-strategicznej-interwencji>

² Zgodnie z Mapą Obszary funkcjonalne miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, <https://www.2014-2020.rpo-swietokrzyskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/zapoznaj-sie-z-prawem-i-dokumentami/dokumenty-regionalne/item/385-mapy-obszarow-strategicznej-interwencji>

Tabela 1. Podstawowe informacje o Działaniu i Poddziałaniach wdrażanych w ramach RPOWŚ 2014-2020 wchodzących w zakres przedmiotowy ewaluacji

Numer i nazwa Działania/Poddziałania	PI	Cele Działania/Poddziałania	Typy projektów możliwe do realizacji w ramach Działania/Poddziałania i tryb/y wyboru projektów	Beneficjenci	Grupy docelowe
9.1 Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie (projekty konkursowe, pozakonkursowe i nadzwyczajne)	9i	<p>- Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez wzmocnienie ich szans na zatrudnienie;</p> <p>- Aktywna integracja osób przybywających z Ukrainy w związku z trwającym konfliktem zbrojnym pozwalająca im na lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie</p>	<p>W przypadku trybu konkursowego i pozakonkursowego:</p> <p>1. Kompleksowa i indywidualizowana aktywizacja społeczno-zawodowa wykorzystująca w zależności od potrzeb elementy aktywizacji edukacyjnej, społecznej, zawodowej i zdrowotnej, obejmująca następujące działania:</p> <p>a) narzędzia oraz formy aktywnej integracji i pracy socjalnej, w szczególności kontrakty socjalne, w ramach których możliwe było zastosowanie szeregu specyficznych działań;</p> <p>b) kursy, szkolenia i inne zajęcia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji zawodowych;</p> <p>c) aktywizację zawodową poprzez staże, subsydiowane zatrudnienie, zatrudnienie wspomaganie dla osób z niepełnosprawnościami oraz działania wspierające, w tym poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, trener pracy;</p> <p>d) reintegrację społeczną i zawodową realizowaną przez Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej, Kluby Integracji Społecznej i Centra Integracji Społecznej;</p> <p>e) terapię oraz poradnictwo indywidualne i grupowe (w tym psychologiczne i psychospołeczne) wspierające umiejętności społeczne i zawodowe umożliwiające powrót do życia społecznego, w tym aktywizację zawodową i powrót na rynek pracy;</p>	<p>W przypadku trybu konkursowego:</p> <p>Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych, w szczególności:</p> <p>a) instytucje pomocy i integracji społecznej;</p> <p>b) jednostki samorządu terytorialnego,</p> <p>c) jednostki organizacyjne, związki i stowarzyszenia JST,</p> <p>d) podmioty reintegracyjne, realizujące usługi reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;</p> <p>e) CIS i KIS;</p> <p>f) ZAZ i WTZ.</p> <p>g) podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe.</p> <p>W przypadku trybu pozakonkursowego:</p> <p>a) powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa świętokrzyskiego;</p> <p>b) ośrodki pomocy społecznej z terenu województwa świętokrzyskiego.</p>	<p>W przypadku trybu konkursowego i pozakonkursowego:</p> <ul style="list-style-type: none"> osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w tym osoby z niepełnosprawnościami; osoby bezrobotne, które w pierwszej kolejności potrzebują aktywizacji społecznej; otoczenie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, w zakresie niezbędnym do wsparcia osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym w ramach programu. <p>W przypadku trybu nadzwyczajnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> osoby przybywające z terenu Ukrainy w związku z trwającym konfliktem zbrojnym w tym kraju.

Numer i nazwa Działania/Poddziałania	PI	Cele Działania/Poddziałania	Typy projektów możliwe do realizacji w ramach Działania/Poddziałania i tryb/y wyboru projektów	Beneficjenci	Grupy docelowe
			<p>f) wsparcie środowiskowe na rzecz integracji zawodowej i społecznej (m.in. działania związane z animacją lokalną, streetworkingiem, coachingiem, treningiem pracy) z uwzględnieniem wolontariatu³.</p> <p><u>Tryb(y) wyboru projektów:</u> W pierwszej kolejności zostanie ogłoszony nabór w trybie pozakonkursowym. Następnie zostanie ogłoszony nabór w trybie konkursowym dla wszystkich typów projektu skierowany do gmin/powiatów, które nie realizują projektu pozakonkursowego. Dodatkowo zostanie ogłoszony nabór w trybie konkursowym – wsparcie skierowane do CIS, KIS, WTZ i ZAZ.</p> <p>W przypadku trybu nadzwyczajnego:</p> <p>2. Kompleksowa i indywidualizowana aktywna integracja osób przybywających do Polski z terenu Ukrainy na skutek trwającego w tym kraju konfliktu zbrojnego, obejmująca w szczególności:</p> <p>a) kursy, szkolenia i inne zajęcia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji, w tym nauka języka polskiego;</p> <p>b) poradnictwo prawne i obywatelskie, w tym zapewnienie tłumacza;</p> <p>c) wsparcie psychologiczne/terapeutyczne dla dzieci i dorosłych;</p> <p>d) pośrednictwo pracy z elementami doradztwa zawodowego;</p>	<p>W przypadku trybu nadzwyczajnego:</p> <p>a) samorząd województwa świętokrzyskiego (komórka organizacyjna/departament Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego lub jednostka organizacyjna samorządu województwa świętokrzyskiego).</p>	

³ Wsparcie realizowane zgodnie z Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

Numer i nazwa Działania/Poddziałania	PI	Cele Działania/Poddziałania	Typy projektów możliwe do realizacji w ramach Działania/Poddziałania i tryb/y wyboru projektów	Beneficjenci	Grupy docelowe
			e) usługi, które pozwolą na integrację i lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie, np.: poznawanie kultury polskiej, wsparcie socjalnobytowe, usługi rekreacyjno-sportowe (jedynie w połączeniu z pozostałymi punktami zawartymi w typie operacji nr 2).		
9.3.1 Wsparcie sektora ekonomii społecznej (projekty konkursowe)	9v	Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej w kreowaniu nowych miejsc pracy	<p>Wsparcie sektora ekonomii społecznej realizowane przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej zapewniające w sposób komplementarny i łączny następujące działania:</p> <p>a) wsparcie finansowe związane z tworzeniem miejsc pracy w nowych lub istniejących podmiotach ekonomii społecznej;</p> <p>b) kompleksowe usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, w tym usługi animacyjne, inkubacyjne, biznesowe realizowane w ramach OWES;</p> <p>c) tworzenie regionalnych i lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju ekonomii społecznej przedsiębiorczości społecznej, w tym klastrów ekonomii społecznej;</p> <p>d) podnoszenie kwalifikacji, umiejętności i doświadczenia zawodowego kadry podmiotów ekonomii społecznej (w tym pracowników i wolontariuszy).</p>	<p>Wszystkie podmioty z wyłączeniem osób fizycznych, w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES), • podmioty ekonomii społecznej i organizacje pozarządowe, • podmioty działające na rzecz włączenia społecznego i walki z ubóstwem, • Lokalne Grupy Działania. 	<ul style="list-style-type: none"> • podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe, • osoby i podmioty planujące rozpocząć działalność gospodarczą w obszarze ekonomii społecznej, • podmioty wspierające sektor ekonomii społecznej, • osoby zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.
9.3.2 Koordynacja działań na rzecz ekonomii społecznej (projekt pozakonkursowy)	9v	jw.	<p>Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w regionie obejmująca szereg działań wskazanych w SzOOP, w tym: współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności podmiotami ekonomii społecznej, w zakresie tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej lub lokalnych planów udziału PES w rozwoju usług</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego; 	

Numer i nazwa Działania/Poddziałania	PI	Cele Działania/Poddziałania	Typy projektów możliwe do realizacji w ramach Działania/Poddziałania i tryb/y wyboru projektów	Beneficjenci	Grupy docelowe
			społecznych (spotkania, wymiana informacji, dobre praktyki, doradztwo), uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, zlecania zadań podmiotom ekonomii społecznej.	<ul style="list-style-type: none"> • podmioty ekonomii społecznej, w tym organizacje pozarządowe, • podmioty wspierające sektor ekonomii społecznej. 	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, wersja 63, Kielce, maj 2023 r.

1.4. Pytania ewaluacyjne

1. W jakim stopniu oferowane wsparcie wpłynęło na aktywne włączenie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zarówno w wymiarze zatrudnieniowym, jak i społecznym?
2. Jaka jest skuteczność programów aktywizacji społecznej/zawodowej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, ich rodzin oraz innych osób z ich otoczenia? Z uwzględnieniem rozkładu terytorialnego (Obszary Strategicznej Interwencji).
3. Jaka jest skala i trwałość zmian sytuacji społecznej uczestników projektów z zakresu aktywnej integracji, w tym uczestników podmiotów ekonomii społecznej (m.in. poziom ubóstwa, korzystanie ze świadczeń, poziom integracji społecznej)?
4. Czy działania aktywizacyjne realizowane w ramach interwencji były adekwatne do potrzeb grup docelowych?
5. Jak przebiegało wdrażanie projektu dotyczącego aktywnej integracji osób przybywających do Polski z terenu Ukrainy (bariery, problemy, niezamierzone efekty)?
6. Jakie problemy/bariery zostały zidentyfikowane podczas wdrażania i realizacji projektów w obszarze włączenia społecznego RPO WŚ 2014-2020? Jakie były ich przyczyny?
7. Jaki wpływ miała zmiana trybu wyboru projektów w ramach PI 9i na wdrażanie tego obszaru wsparcia?
8. Jaki jest udział organizacji pozarządowych we wdrażaniu działań dotyczących włączenia społecznego i jaka jest ich rola/zaangażowanie?
9. Jaka jest komplementarność wsparcia oferowanego w ramach OP 9 z Programem Operacyjnym Pomoc Żywnościowa 2014-2020?
10. Jaki jest wpływ interwencji na rozwój przedsiębiorstw społecznych w województwie świętokrzyskim?
11. Jak przebiegała koordynacja rozwoju ekonomii społecznej (problemy, bariery, niezamierzone efekty)?
12. Czy dzięki projektom realizowanym w ramach EFS zwiększyła się skala i jakość współpracy między instytucjami pomocy społecznej i rynku pracy oraz trzecim sektorem mającej na celu wsparcie osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy? Jeżeli nie, to jakie bariery stały na przeszkodzie?
13. Jaka jest skala występowania projektów partnerskich w podziale na rodzaje partnerów (partnerstwa między podmiotami publicznymi, między podmiotami prywatnymi, partnerstwa mieszane podmiotów publicznych z prywatnymi, itp.)? Jakie podmioty najczęściej występują w roli liderów partnerstwa? Co decyduje o składzie partnerstwa? Czy możliwe jest wyodrębnienie pewnych rodzajów partnerstw?

14. Które typy projektów są najbardziej efektywne, tj. mierzone stosunkiem poniesionych nakładów do osiągniętych efektów?
15. Czy zaplanowane do realizacji wsparcia w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Świętokrzyskiego 2021-2027 odpowiada na zdiagnozowane potrzeby w obszarze włączenia społecznego?
16. W jakich powiatach/gminach funkcjonują przedsiębiorstwa społeczne, w których utworzono miejsca pracy w wyniku interwencji z RPOWŚ? Czy są to obszary znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej?
17. Czy w wyniku utworzenia dodatkowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych zatrudnienie uzyskały osoby rzeczywiście zagrożone wykluczeniem społecznym?
18. Jakie przykłady dobrych praktyk można wskazać w celu ich ewentualnego wykorzystania w perspektywie finansowej 2021-2027?
19. Jakie są rekomendowane działania mające na celu dalszy rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i walce z ubóstwem?

1.5. Zakres badania

Zakres przedmiotowy

Zakres przedmiotowy badania został szczegółowo opisany w rozdziale nr 1.3 raportu.

Zakres czasowy

Badanie objęło okres od zatwierdzenia RPO WŚ 2014-2020 w dniu 12.02.2015 roku do końca okresu realizacji projektów (31.12.2023 r.).

Zakres terytorialny

Badanie objęło obszar województwa świętokrzyskiego.

2. Metodologia badania

Badanie zrealizowane zostało z wykorzystaniem technik ilościowych i jakościowych oraz desk research. Zastosowanie różnego rodzaju metod, technik i narzędzi badawczych zapewniło triangulację metodologiczną.

W ramach badania zastosowane zostały następujące metody i techniki badawcze:

1. Analiza danych zastanych (desk research);
2. Badanie ankietowe CATI/CAWI z beneficjentami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3;
3. Badanie ankietowe CATI/CAWI z uczestnikami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3;
4. Wywiady indywidualne (IDI)/diady/triady z przedstawicielami jednostek zaangażowanych w realizację RPOWŚ 2014-2020;
5. Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z beneficjentami;
6. Indywidualne wywiady pogłębione (IDI) z uczestnikami projektów;
7. Studia przypadków – analiza najlepszych rozwiązań (w sposobie realizacji programu operacyjnego i wdrażania projektów) pod kątem znalezienia dobrych praktyk;
8. Warsztat implementacyjny – spotkanie dyskusyjne z udziałem przedstawicieli Wykonawcy i Zamawiającego, mające na celu m.in. dyskusję co do zasadności i realności wdrażania rekomendacji proponowanych przez Wykonawcę.

Poniżej przedstawiono krótki opis każdej z metod i technik badawczych.

2.1. Analiza danych zastanych (desk research)

Analiza danych zastanych przeprowadzona została w pierwszej fazie badania, w celu dokonania wstępnej analizy sytuacji w obszarach badania (wykluczenie społeczne i ubóstwo, ekonomia społeczna) oraz do opracowania/uszczegółowienia koncepcji i metodologii badania. Dane zastane wykorzystano także do oszacowania trwałości miejsc pracy powstałych w przedsiębiorstwach społecznych dzięki wsparciu OWES.

Przeanalizowano następujące dane i dokumenty:

1. Dokumenty regionalne RPOWŚ 2014-2020,
2. Dane na temat beneficjentów i realizowanych przez nich projektów pochodzące z SL 2014,
3. Dane uczestników projektów pochodzące z SL 2014,
4. Dane pochodzące ze statystyki publicznej (dane Głównego Urzędu Statystycznego),

5. Obowiązujące ustawy, rozporządzenia, wytyczne oraz dokumenty dotyczące przedmiotu badania,
6. Raporty i inne opracowania dotyczące przedmiotu badania, w tym w szczególności obszaru ekonomii społecznej w regionie m.in. w celu oszacowania trwałości miejsc pracy powstałych w przedsiębiorstwach społecznych dzięki wsparciu OWES.

2.2. Badanie ankietowe CATI/CAWI z beneficjentami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3

Badanie ilościowe z beneficjentami zostało przeprowadzone w szczególności w celu oceny przebiegu projektów i określenia niektórych efektów projektów oraz ich trwałości. Pozyskano także dane i opinie na temat partnerstw projektowych oraz wpływu pandemii COVID-19 na przebieg projektów.

Planowano przeprowadzenie badania na pełnej populacji beneficjentów. Ze względu na odmowy udziału w badaniu, brak funkcjonowania w momencie realizacji badania niektórych beneficjentów (podmiotów niepublicznych) i inne sytuacje cel ten nie został w pełni osiągnięty. Tym niemniej poziom realizacji próby badawczej (tzw. response rate) był bardzo wysoki. Uzyskano łącznie **79** ankiet na 97 projektów wchodzących w zakres przedmiotowy badania, co daje response rate na poziomie 81,4%.

2.3. Badanie ankietowe CATI/CAWI z uczestnikami projektów w ramach Działania 9.1 i 9.3

Badanie ilościowe z uczestnikami projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 i 9.3 RPOWŚ 2014-2020 przeprowadzone zostało techniką wywiadu telefonicznego (CATI) oraz ankiety internetowej (CAWI). Zaproszenia do wypełnienia ankiety internetowej kierowane były drogą mailową oraz SMS.

Sporządzonych zostało sześć osobnych wersji kwestionariusza ankiety, w zależności od specyfiki grupy badanej. W badaniu wyróżniono następujące grupy badane:

1. **I grupa** - Osoby wykluczone społecznie /zagrożone wykluczeniem społecznym, uczestnicy projektów w ramach Działania 9.1,
2. **II grupa** - Osoby przybywające z terenu Ukrainy w związku z trwającym konfliktem zbrojnym w tym kraju, uczestnicy projektu w ramach Działania 9.1 (projekt „Świętokrzyskie dla Ukrainy” wybrany w trybie nadzwyczajnym),
3. **III grupa** - Osoby wykluczone społecznie /zagrożone wykluczeniem społecznym, uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 9.3.1, które podjęły pracę w przedsiębiorstwach społecznych (lub przynajmniej były przygotowywane do podjęcia pracy w ramach projektów realizowanych przez OWES),

4. **IV grupa** – Kadra zarządzająca przedsiębiorstw społecznych – uczestnicy projektów w ramach Poddziałania 9.3.1,
5. **V grupa** – Przedstawiciele NGO, JST i innych podmiotów uczestniczący w działaniach realizowanych przez OWES w ramach Poddziałania 9.3.1,
6. **VI grupa** – Przedstawiciele różnych podmiotów, np. JST, NGO, OWES, organizacji pracodawców, przedstawiciele szkół i uczelni itd. uczestniczący w działaniach koordynacyjnych w obszarze ekonomii społecznej realizowanych przez ROPS.

Realizacja badania ilościowego z tymi grupami uczestników projektów była niezbędna do pomiaru efektów projektów i ich oceny w kontekście kryteriów ewaluacyjnych.

Uzyskano ankiety od łącznie **1152** uczestników projektów, w tym 637 uczestników projektów w ramach Działania 9.1 (aktywna integracja) oraz 515 uczestników projektów w ramach Działania 9.3 (ekonomia społeczna).

2.4. Wywiady indywidualne (IDI)/diady/triady z przedstawicielami jednostek zaangażowanych w realizację RPOWŚ 2014-2020

Wywiady indywidualne przeprowadzone zostały z przedstawicielami następujących jednostek zaangażowanych w realizację RPOWŚ 2014-2020:

- IZ RPOWŚ 2014-2020 – 1 wywiad;
- Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Kielcach – 1 wywiad.

Wywiady zrealizowane zostały w pierwszej fazie badania. Stanowiły m.in. ważne uzupełnienie analizy danych zastanych w zakresie odtworzenia logiki interwencji (jaki problem i w jaki sposób chciano rozwiązać), identyfikacji zakresu realizowanych projektów i ich przebiegu, w tym problemów, na jakie napotykają beneficjenci w toku ich realizacji.

2.5. Wywiady indywidualne (IDI) z beneficjentami

Zastosowano celowy dobór próby badawczej. Przeprowadzone zostały wywiady z następującymi beneficjentami:

- z przedstawicielem Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Kielcach jako beneficjenta projektu koordynacyjnego w obszarze ekonomii społecznej (Poddziałanie 9.3.2) – 1 wywiad;
- z przedstawicielami Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej – 2 wywiady;
- z wybranymi beneficjentami projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 i/lub w ramach Poddziałania 9.3.1 Wsparcie sektora ekonomii społecznej (projekty konkursowe) – 3 wywiady.

Wywiady IDI były komplementarne wobec badania ilościowego z beneficjentami.

2.6. Wywiady indywidualne (IDI) z uczestnikami projektów

Zastosowano celowy dobór próby badawczej. Przeprowadzone zostały wywiady z uczestnikami projektów z następujących grup:

- z uczestnikami projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 (z I grupy uczestników projektów) – 3 wywiady;
- z wybranymi uczestnikami projektów zrealizowanych w ramach Poddziałania 9.3.1 RPOWŚ 2014-2020 (z III, IV lub V grupy uczestników projektów) – 3 wywiady.

Wywiady IDI były komplementarne wobec badania ilościowego.

2.7. Studia przypadków (case study)

Zrealizowane zostały dwa studia przypadków projektów – jednego zrealizowanego w ramach Działania 9.1 (projekt w obszarze aktywnej integracji) oraz jednego zrealizowanego w ramach Poddziałania 9.3.1 (projekt OWES).

W każdym ze studiów przypadków wykorzystano dwie metody badawcze: analizę dokumentów oraz wywiady indywidualne z przedstawicielem beneficjenta oraz z uczestnikami projektów. W ramach każdego case study zrealizowano po trzy wywiady pogłębione.

Studia przypadków posłużyły do identyfikacji przyczyn sukcesu projektu będącego przedmiotem case study.

2.8. Warsztat podsumowujący

Warsztat podsumowujący przeprowadzony został w formie wywiadu grupowego z przedstawicielami Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego w Kielcach. Na warsztacie omówiono rekomendacje z badania proponowane przez Wykonawcę. Przeanalizowano ich trafność oraz możliwość wdrożenia. W wyniku warsztatu podsumowującego skorygowano rekomendacje. Ostateczna wersja rekomendacji znajduje się w tabeli wniosków i rekomendacji zamieszczonej w rozdziale nr 4 niniejszego raportu.

3. Wyniki badania

3.1. Wstępna analiza sytuacji w obszarach badania w województwie świętokrzyskim

W niniejszym rozdziale zaprezentowano wstępną analizę sytuacji w obszarach badania, w województwie świętokrzyskim – w 2015 roku czyli, w momencie, gdy rozpoczęło się wdrażanie RPOWŚ 2014-2020 oraz w chwili obecnej – z uwagi na dostępność danych uwzględniono rok 2022. Zaprezentowano dane dotyczące ubóstwa i wykluczenia społecznego w całym województwie świętokrzyskim i w poszczególnych powiatach, i gminach oraz podstawowe dane obrazujące stan ekonomii społecznej w regionie.

3.1.1. Definicja ubóstwa/wykluczenia społecznego

Zdefiniowanie pojęć „ubóstwo” i „wykluczenie społeczne” stanowi niezbędny punkt wyjścia do budowy całego modelu badania, w tym w szczególności do odtworzenia teorii interwencji publicznej czyli założeń, w jaki sposób analizowana interwencja publiczna może/powinna wpływać na zwiększenie integracji społecznej. Dla przejrzystości wywodu, pojęcia „ubóstwo” i „wykluczenie społeczne” traktowane będą jako tożsame⁴. Na potrzeby niniejszego badania proponujemy przyjąć operacyjną definicję ubóstwa/wykluczenia społecznego bazującą na wieloaspektowym podejściu Strategii Europa 2020. Zgodnie z nią **ubóstwo/wykluczenie społeczne obejmuje brak dochodów i wystarczających środków materialnych, potrzebnych do godnego życia; nieodpowiedni dostęp do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna, mieszkalnictwo i edukacja; wykluczenie z rynku pracy i niską jakość miejsc pracy.**

Ubóstwo/wykluczenie społeczne zdefiniować można zatem poprzez dwa kluczowe komponenty: (1) brak dochodów wystarczających do zaspokojenia podstawowych potrzeb bezpośrednio powiązany z brakiem pracy lub brakiem miejsc pracy wysokiej jakości, (2) brak dostępu do usług publicznych wysokiej jakości: usług edukacyjnych, usług ochrony zdrowia, usług kulturalnych (możliwości uczestnictwa w kulturze), usług rekreacyjno-sportowych, usług transportowych (możliwości korzystania z transportu publicznego lokalnego i regionalnego), usług mieszkaniowych (w tym budownictwa socjalnego) i in. Równocześnie należy zauważyć, że **obydwa te wymiary ubóstwa/wykluczenia społecznego są komplementarne wobec siebie.** Wzrost dochodów nawet przy stałym poziomie dostępu do usług publicznych wysokiej jakości może zapewnić osobie/grupie społecznej zwiększającej

⁴ Jest to pewne uproszczenie, ale wydaje się, że zasadne, z uwagi na fakt, iż współcześnie badacze ubóstwa definiują je zazwyczaj szeroko, w praktyce tak, jak definiuje się najczęściej „wykluczenie społeczne”. Jak wskazuje Tomasz Panek, we wszystkich definicjach występujących w literaturze, ubóstwo wiązane jest z faktem niezaspokojenia pewnych potrzeb na pożądanym poziomie, do potrzeb tych pierwotnie zaliczono żywność, mieszkanie i odzież. Wraz z czasem zakres potrzeb podstawowych objętych kategorią ubóstwa był rozszerzany, a procesowi temu towarzyszyło przechodzenie od koncepcji rozumienia ubóstwa jedynie jako braku środków (zasobów ekonomicznych) do ich zaspokojenia (basic needs approach), w kierunku braku możliwości wypełniania funkcji życiowych, wynikających zarówno z uwarunkowań społecznych jak i osobistych, niezbędnych do prowadzenia wartościowego życia (capabilities approach), zob.: Tomasz Panek, Ubóstwo i nierówności: dylematy pomiaru, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_Ubostwo_i_nierownosci-dylematy_pomiaru.pdf, dostęp 02.01.2024 r.

swoje dochody możliwość zakupu tych usług na rynku prywatnym (prywatna służba zdrowia, prywatna edukacja etc.). Z drugiej strony zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług edukacyjnych, usług ochrony zdrowia, sportowych i rekreacyjnych oraz kulturalnych może doprowadzić do zwiększenia szeroko rozumianych kompetencji niezbędnych do znalezienia i utrzymania zatrudnienia wysokiej jakości (odpowiednio poprzez wzrost kompetencji zawodowych i kluczowych, poprawę stanu zdrowia, wzrost kompetencji kulturowych i kreatywności), a w konsekwencji do wzrostu dochodów. Dostęp do usług transportowych ułatwia zarówno korzystanie z innych usług publicznych, jak i znalezienie oraz świadczenie pracy (np. poza miejscowością zamieszkania).

Podejście wieloaspektowe obejmujące, oprócz braku dochodów, także nieodpowiedni dostęp do podstawowych usług publicznych jest kluczowe w perspektywie możliwości oceny wpływu wdrażania przedsięwzięć finansowanych ze środków RPOWŚ 2014-2020 na poziom integracji społecznej. **Realizowane w Programie przedsięwzięcia, w zasadzie nie oddziaływały bezpośrednio na poziom dochodów uczestników czy grup docelowych projektów, lecz przede wszystkim na ich dostęp do szeroko rozumianych usług aktywizacyjnych/reintegracyjnych oraz dostęp do rynku pracy (a tym samym, pośrednio, na dochody osiągnięte z pracy)**⁵.

Zaprezentowane podejście metodologiczne zostało zastosowane m.in. do diagnozy problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie świętokrzyskim zaprezentowanej w kolejnych rozdziałach, w tym w szczególności do budowy **indeksu zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym mieszkańców poszczególnych gmin i powiatów województwa świętokrzyskiego**. **Diagnoza ta będzie stanowiła istotne tło do analizy i interpretacji uzyskanych wyników ewaluacji.**

3.1.2. Granice zasięgu ubóstwa monetarnego (finansowego)

Zbieraniem i raportowaniem danych dotyczących ubóstwa finansowego zajmuje się w Polsce Główny Urząd Statystyczny (GUS). Posługuje się w tym celu trzema tzw. granicami zasięgu ubóstwa. Gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie jeżeli poziom jego wydatków jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa.

Ubóstwo może być pojmowane w sposób względny, w takim przypadku linią ubóstwa jest dochód relatywizowany do standardu materialnego danego społeczeństwa – zgodnie z definicją GUS **relatywna granica ubóstwa** to 50% średnich wydatków (ekwiwalentnych)

⁵ Należy przy tym wyraźnie zaznaczyć, że Działanie 9.2 Ułatwienie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych i zdrowotnych, w ramach którego realizowane były projekty zwiększające dostęp mieszkańców województwa świętokrzyskiego do usług społecznych i zdrowotnych, nie wchodzi w zakres przedmiotowy niniejszej ewaluacji. Jednak, zarówno w przypadku projektów realizowanych w ramach Działania 9.1 Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie, jak i w ramach Działania 9.3 Wspieranie ekonomii i przedsiębiorczości społecznej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia, organizowane i finansowane były różnego typu usługi aktywizacyjne/reintegracyjne dla uczestników projektów (np. wsparcie psychologiczne, usługi doradztwa zawodowego i in.).

gospodarstw domowych (50% kwoty, którą średnio w miesiącu wydają gospodarstwa domowe w Polsce). W 2021 roku dla gospodarstwa jednoosobowego granica ubóstwa relatywnego wynosiła 909 zł. W przypadku gospodarstwa czteroosobowego (2 osoby dorosłe + 2 dzieci do lat 14) granica ubóstwa relatywnego wynosiła 2 454 zł na rodzinę (w 2021 roku).

Ustawowa granica ubóstwa ustalona jest przez wysokość dochodu, który zgodnie z obowiązującą ustawą (tzn. ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i stosownymi rozporządzeniami do niej) upoważnia osoby i rodziny do ubiegania się o przyznanie świadczenia z pomocy społecznej. Dla osoby samotnie gospodarującej próg ubóstwa ustawowego począwszy od października 2018 r. wynosi 701 zł. Dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym próg wynosi 528 zł. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej progi te aktualizowane są co 3 lata.

Granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji) wyznacza poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. Poziom minimum egzystencji obliczany przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (IPISS). W 2021 r., dla osoby w wieku produkcyjnym minimum egzystencji oszacowano na poziomie 671 zł. W gospodarstwie trzyosobowym z jednym dzieckiem minimum egzystencji na rodzinę oszacowano na kwotę 1 663 zł (rodzina z dzieckiem młodszym w wieku 4–6 lat) oraz na kwotę 1 815 zł (gospodarstwo z dzieckiem starszym w wieku 13–15 lat)⁶.

3.1.3. Sfera niedostatku

Ważną miarą, stosowaną przez Główny Urząd Statystyczny w pomiarach kondycji gospodarstw domowych jest także sfera niedostatku (określana też jako sfera niskiej konsumpcji). W odróżnieniu od ubóstwa skrajnego, niedostatek bazuje na odmiennych standardach poziomu zaspokojenia potrzeb. Granica sfery niedostatku oparta jest na minimum socjalnym obliczanym przez IPISS. W koszyku minimum socjalnego uwzględnia się dobra i usługi służące nie tylko zaspokojeniu potrzeb egzystencjalnych (jak w przypadku minimum egzystencji), ale także towary i usługi niezbędne do wykonywania pracy, kształcenia, utrzymywania więzi rodzinnych i kontaktów towarzyskich oraz skromnego uczestnictwa w kulturze i rekreacji. Zakłada się, że wydatki konsumpcyjne na poziomie nie mniejszym niż minimum socjalne pozwalają na prowadzenie „minimalnie godnego życia” i na realizację integracyjnych potrzeb człowieka⁷.

⁶ W przypadku rodziny czteroosobowej z dzieckiem młodszym i starszym koszt minimum egzystencji wyniósł 2 330 zł na rodzinę. Natomiast w gospodarstwie składającym się z pięciu osób (rodziców z trojgiem dzieci) minimum egzystencji w 2021 r. na rodzinę wyniosło 2 995 zł. Koszyk minimum egzystencji w 2021 roku dla osoby żyjącej w gospodarstwie emeryckim jednoosobowym wyniósł 638 zł, a koszt dla gospodarstwa emeryckiego dwuosobowego to 1 084 zł (542 zł na osobę). Źródło: „Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2021 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2021 r., s. 4-5.

⁷ Informacje dotyczące minimum socjalnego dostępne są na stronie Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych: O minimum socjalnym i minimum egzystencji - Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (ipiss.com.pl) oraz Wysokość minimum socjalnego - Instytut Pracy i Spraw Socjalnych (ipiss.com.pl)

3.1.4. Definicje ubóstwa stosowane przez Eurostat

Na poziomie Unii Europejskiej dane o ubóstwie przygotowuje Eurostat (Urząd Statystyczny Unii Europejskiej). Stosuje on inne definicje ubóstwa niż GUS. Ogółem, zgodnie z metodologią wykorzystywaną przez Eurostat, za zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym uważa się osoby, które żyją w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem względnym (wskaźnik AROP) lub będące w poważnym niedostatku materialnym (wskaźnik SMD), lub wykazujące bardzo niską intensywność pracy. Na tej podstawie określa się **wskaźnik zagrożenia ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (AROPE)**.

Zgodnie z definicją Eurostatu, ubóstwo względne (relatywne) występuje wtedy, gdy poziom życia i dochodów rodzin znacznie odbiega od przeciętnej kraju lub regionu, w którym żyją; przy czym **w UE ubóstwo względne mierzy się w stosunku do 60 proc. mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji po transferach społecznych gospodarstw domowych żyjących w danym kraju/regionie**. Osoby żyjące w gospodarstwach domowych mających dochody poniżej granicy wyznaczonej w sposób wskazany wyżej, określane są mianem „zagrożonych ubóstwem monetarnym”.

Innego typu zmienną wykorzystywaną na poziomie UE do pomiaru ubóstwa/wykluczenia społecznego jest **wskaźnik poważnej deprivacji materialnej (SMD)**. Na szczeblu ogólcuropejskim przyjęto, że **rodzina żyje w poważnej deprivacji materialnej, jeśli nie stać jej na co najmniej 4 z listy 9 pozycji uznawanych za niezbędne**. Lista ta obejmuje: opłacenie czynszu i rachunków za media, odpowiednie ogrzanie domu, niespodziewane wydatki, jedzenie mięsa, ryb lub ich odpowiednika w białku co drugi dzień, tygodniowy urlop poza domem, korzystanie z samochodu, pralki, telewizora, telefonu⁸.

Intensywność pracy gospodarstwa domowego to stosunek sumy miesięcy, w których poszczególne członkowie rodziny (w wieku 18-59) pracowali w ciągu roku do pełnej liczby miesięcy, w których ci sami członkowie gospodarstwa domowego teoretycznie mogli pracować w tym czasie. Intensywność pracy w gospodarstwie domowym uznawana jest za bardzo niską, jeśli znajduje się poniżej progu wyznaczonego na poziomie 0,2 (dla jednej osoby oznacza to mniej niż trzy miesiące pracy w roku).

3.1.5. Kategorie społeczne w szczególności zagrożone ubóstwem/wykluczeniem społecznym w Polsce

Wieloletnie analizy prowadzone w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego pozwalają wskazać **czynniki (determinanty sytuacji ekonomicznej i społecznej jednostek), które przekładają się na zagrożenie ubóstwem**. Jak wskazują przeprowadzone obserwacje, w sposób szczególny ubóstwem ekonomicznym (w tym ubóstwem skrajnym) zagrożone są:

⁸ Warto wspomnieć, że na poziomie UE określany jest także wskaźnik deprivacji materialnej i społecznej (MSD) – w tym przypadku lista potrzeb jest dłuższa (uwzględnia 15 pozycji), a granica deprivacji została wyznaczona na niezaspokojenie co najmniej 5 z nich.

- **gospodarstwa domowe utrzymujące się z tzw. niezarobkowych źródeł innych niż emerytury i renty oraz gospodarstwa domowe rolników.** Wyraźnie wyższy od przeciętnego poziom ubóstwa ekonomicznego odnotowano także wśród gospodarstw domowych rencistów⁹;
- **gospodarstwa, w których głowa** (a więc osoba, która ukończyła 16 lat i osiąga stały w dłuższym okresie czasu, najwyższy dochód spośród wszystkich członków gospodarstwa domowego) **ma niski poziom wykształcenia** (zasadniczo im wyższe wykształcenie głowy, tym niższy poziom zagrożenia ubóstwem)¹⁰;
- **rodziny wielodzietne** (z co najmniej trójką dzieci), choć w ostatnich latach, w dużym stopniu w związku z wprowadzeniem w 2016 r. Programu Rodzina 500 plus, nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji materialnej tych rodzin i istotne zmniejszenie zasięgu ubóstwa w tej grupie¹¹;
- gospodarstwa domowe, w których obecne są **osoby z niepełnosprawnością**¹².

Analizując dane na temat zasięgów ubóstwa ekonomicznego według klasy miejscowości zamieszkania, można ogólnie powiedzieć, że **ubóstwem ekonomicznym najbardziej zagrożeni byli mieszkańcy wsi a potem najmniejszych miast liczących poniżej 20 tys. mieszkańców.** Najniższymi wartościami stóp ubóstwa ekonomicznego charakteryzowały się

⁹ Do najbardziej zagrożonych ubóstwem skrajnym w 2022 roku należały osoby z gospodarstw domowych utrzymujących się głównie z innych niż emerytura i renta, niezarobkowych źródeł utrzymania (ok. 12%), jak i gospodarstw domowych rolników (8,5%) oraz rencistów (ok. 6%). Grupą najmniej zagrożoną ubóstwem skrajnym, były osoby z gospodarstw domowych, których główne źródło dochodu stanowiła praca na własny rachunek (ok. 3%). Niższe od przeciętnej w kraju stopy ubóstwa skrajnego zaobserwowano także wśród gospodarstw emerytów (4%) oraz pracowników (4,5%); zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

¹⁰ Osoby z gospodarstw domowych, w których głowa gospodarstwa legitymowała się wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym, doświadczały najczęściej ubóstwa skrajnego (ponad 11%), a z wykształceniem wyższym – najrzadziej (niespełna 2%); zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

¹¹ Obecność w gospodarstwie dzieci w wieku 0-17 lat ma wpływ na zasięg ubóstwa skrajnego. Przeciętnymi wydatkami poniżej minimum egzystencji charakteryzowały się najczęściej osoby z gospodarstw domowych, w których skład wchodziły co najmniej trzy osoby w wieku 0-17 lat (ok. 9% w 2022 r.). W mniejszym stopniu ubóstwa skrajnego doświadczały osoby z mniejszą liczbą dzieci (odpowiednio: z 2 osobami w wieku 0-17 lat – ok. 5% oraz z 1 osobą w tym wieku – 4%). Po roku 2015 (po wprowadzeniu Programu Rodzina 500 plus) odnotowano wyraźny spadek zagrożenia ubóstwem skrajnym wśród dzieci w wieku 0–17 lat – z 9% w 2015 r. do ok. 5–6 % w latach 2016–2020. Poprawę sytuacji odczuły szczególnie rodziny wielodzietne. W gospodarstwach domowych z co najmniej 3 dzieci poniżej 18 roku życia odsetek osób skrajnie ubogich obniżył się w analizowanym okresie z blisko 17% do ok. 7–10%; zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

¹² W 2022 r. stopa ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych z co najmniej jedną osobą posiadającą orzeczenie o niepełnosprawności wyniosła ok. 7%, podczas gdy w gospodarstwach domowych bez takich osób – ok. 4%; zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

największe ośrodki miejskie czyli grupy miast od 200 do 500 tys. mieszkańców oraz miasta co najmniej półmilionowe¹³.

Na ogół te same czynniki, które sprzyjają zwiększeniu ryzyka ubóstwa, w tym ubóstwa skrajnego, powodują również zwiększenie prawdopodobieństwa trafienia do sfery niedostatku¹⁴.

Interpretując dane dotyczące zróżnicowania zasięgu ubóstwa ze względu na różne charakterystyki gospodarstw domowych należy pamiętać, że **w praktyce mamy zazwyczaj do czynienia nie z jedną determinantą ubóstwa, ale ze współwystępowaniem wielu czynników jednocześnie**; przy tym są to zarówno czynniki o charakterze indywidualnym (np. poziom wykształcenia, wiek, stan zdrowia), jak i te wynikające z uwarunkowań o charakterze zewnętrznym, związane np. z miejscem zamieszkania¹⁵.

3.1.6. Sytuacja w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego w województwie świętokrzyskim

3.1.6.1. Ubóstwo monetarne w województwie świętokrzyskim na tle kraju

W roku 2015 w regionie świętokrzyskim odnotowano jeden z najwyższych w kraju (obok województwa warmińsko – mazurskiego) odsetek osób zagrożonych ubóstwem skrajnym (11,3%). Konsumpcja poniżej tego poziomu zagraża życiu i zdrowiu człowieka. Wysoki poziom miał także wskaźnik ubóstwa ustawowego i relatywnego. Wpływ na taką sytuację regionu miały czynniki ściśle skorelowane z występowaniem problemu ubóstwa, takie jak: wysoka stopa bezrobocia (12,5%), duży udział osób pracujących w sektorze rolnym oraz niskie

¹³ W 2022 roku mieszkańcy miast rzadziej doświadczali ubóstwa skrajnego (ok. 2%) niż mieszkańcy wsi (ponad 8%). Najmniejszym odsetkiem osób ubogich charakteryzowały się największe miasta o liczbie mieszkańców co najmniej 500 tys. (ok. 1%) oraz miasta z liczbą mieszkańców między 100 a 500 tys. (1%). W mniejszych miastach stopy ubóstwa skrajnego były już wyższe (odpowiednio: ok. 3% w miastach o wielkości 20-100 tys. mieszkańców oraz ok. 4% – w najmniejszych miastach, poniżej 20 tys. mieszkańców); zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

¹⁴ W 2022 r. najwyższe odsetki osób żyjących w sferze niedostatku odnotowano wśród gospodarstw domowych utrzymujących się z niezarobkowych źródeł innych niż emerytury i renty (64,5%), gospodarstw domowych, których głowa miała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne (ok. 60%), w gospodarstwach z co najmniej 3 dziećmi w wieku 0-17 lat (58,5%) oraz wśród gospodarstw domowych rolników (prawie 57%). Relatywnie wysoka wartość wskaźnika zasięgu sfery niedostatku wystąpiła także wśród osób w gospodarstwach domowych z co najmniej 1 osobą z niepełnosprawnością (niecałe 48%), co wyraźniej widać w zestawieniu z gospodarstwami bez takich osób (ponad 39%). Zdecydowanie wyższy zasięg sfery niedostatku wystąpił na wsi (ponad 52%) niż w miastach (33%). W zależności od wielkości miasta wyniósł on od niecałych 23% w największych miastach (co najmniej 500 tys. mieszkańców) do ok. 42% – w najmniejszych (poniżej 20 tys. mieszkańców); zob. Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022r. (na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych), GUS, 30.06.2022 r.

¹⁵ GUS, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2022 roku i Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 roku.

wynagrodzenia w stosunku do przeciętnych w kraju (przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie, w stosunku do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, w całym kraju wyniosło zaledwie 86,3%)¹⁶. Szczegółowe dane na temat ubóstwa w poszczególnych województwach, w 2015 roku przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 2. Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji, relatywnej granicy ubóstwa i ustawowej granicy ubóstwa w województwie świętokrzyskim, w 2015 roku (dane w %)

	Odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego	Odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa	Odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej ustawowej granicy ubóstwa
Polska	6,5	15,5	12,2
dolnośląskie	4,0	11,9	9,5
kujawsko-pomorskie	6,3	15,9	12,5
lubelskie	8,6	19,2	14,9
lubuskie	4,8	13,5	11,4
łódzkie	5,4	12,3	10,3
małopolskie	8,4	18,4	14,3
mazowieckie	4,1	10,3	8,3
opolskie	6,5	13,7	10,6
podkarpackie	9,3	21,0	17,1
podlaskie	7,8	19,1	13,4
pomorskie	8,6	16,8	13,6
śląskie	3,4	10,7	7,8
świętokrzyskie	11,3	24,4	18,6
warmińsko-mazurskie	12,5	25,0	21,1
wielkopolskie	8,9	20,8	16,7
zachodniopomorskie	3,6	10,7	8,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W latach 2015-2019 wskaźniki ubóstwa w województwie świętokrzyskim wykazywały ogólnie tendencję spadkową, choć okresowo podlegały wahaniom (zob. tabela 2). W 2018 roku mimo spadku stopy bezrobocia (do 8,8%), a także spadku odsetka osób długotrwale bezrobotnych w ogóle bezrobotnych (z 56,1% do 50,5%), wskaźniki ubóstwa w regionie, w porównaniu z rokiem 2017, wzrosły. W największym stopniu przyczynił się do tego (1) wzrost cen produktów podstawowego użytku takich jak żywność oraz (2) zmniejszenie dochodu rozporządzalnego rolników, co miało związek z suszą, która w 2018 roku w znacznym stopniu

¹⁶ Indeks zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim za 2015 rok, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2016 r.

dotknęła województwo świętokrzyskie¹⁷. Niemniej, w 2019 roku, w porównaniu z rokiem 2015, zmniejszył się zarówno odsetek osób żyjących poniżej granicy ubóstwa skrajnego (o 5,1%; z 11,3% do 6,2%), jak też odsetek osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa (o 5,2%; z 24,4% do 19,2%).

Tabela 3. Odsetek osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji, relatywnej granicy ubóstwa i ustawowej granicy ubóstwa w województwie świętokrzyskim, w latach 2015-2019 (dane w %)

	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
Odsetek osób żyjących poniżej granicy ubóstwa skrajnego	11,3	7,5	5,5	7,9	6,2
Odsetek osób żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa	24,4	19,6	16,4	19,1	19,2
Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa	18,6	18,7	12,9	14,0	13,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

GUS zrezygnował z udostępniania danych dotyczących zasięgu ubóstwa na poziomie województw za 2020 r. i 2021 r., dane dla województw za 2022 rok również nie są dostępne. **Monitorowanie sytuacji w zakresie ubóstwa/wykluczenia społecznego, w województwie świętokrzyskim w latach 2019-2022 umożliwiają dane statystyczne zbierane i agregowane według metodologii unijnej** (nie umożliwiają one niestety dokonania porównania z rokiem 2015, gdyż dopiero od 2019 roku publikowane są te dane agregowane na poziomie województw). Jak już wspomniano wcześniej, **wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych (AROP)** wskazuje odsetek osób najuboższych określonych miarą międzynarodową (wspólną dla krajów członkowskich UE) i odnosi się do osób, których przeciętny dochód do dyspozycji nie przekracza 60,0% krajowej mediany rocznych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji obejmujących ogół transferów społecznych (zob. tab. 3). **Od 2019 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim choć był wyższy od średniej w kraju, to systematycznie spadał, jednak w 2022 roku ponownie wzrósł osiągając wartość powyżej średniej krajowej.** W 2021 roku ubóstwem względnym zagrożonych było w województwie świętokrzyskim 13,4% osób i znajdowało się ono w gronie 9 regionów, w których odsetek osób zagrożonych ubóstwem względnym był mniejszy niż średnia wartość dla kraju. **W 2022 roku wskaźnik zagrożenia ubóstwem wyniósł w województwie świętokrzyskim 14,8% i był wyższy od średniej krajowej (13,7%) choć równocześnie niższy w porównaniu z sześcioma innymi**

¹⁷ Przyniła się do tego także zmiana poziomu kryterium dochodowego ustalanego jako dochód, poniżej którego można ubiegać się o świadczenie pieniężne z pomocy społecznej, która nastąpiła w październiku tego roku.

województwami, zwłaszcza lubelskim, gdzie zagrożonych ubóstwem była największa część mieszkańców (22,6%)¹⁸.

Tabela 4. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych ogółem w Polsce i w poszczególnych województwach, w latach 2019-2022 (dane w %)

	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Polska	15,4	14,8	14,8	13,7
dolnośląskie	11,0	11,3	9,9	9,0
kujawsko-pomorskie	19,7	16,6	20,4	17,7
lubelskie	26,5	24,4	22,9	22,6
lubuskie	11,6	11,7	12,8	13,3
łódzkie	14,3	14,3	14,5	14,1
małopolskie	16,0	13,7	14,9	13,6
mazowieckie	11,6	10,4	13,9	6,7
mazowieckie regionalne	19,8	21,6	20,7	16,4
opolskie	14,6	14,4	10,1	12,1
podkarpackie	19,4	19,3	17,6	17,4
podlaskie	18,8	22,9	19,6	23,4
pomorskie	12,8	10,1	13,1	13,7
śląskie	10,7	9,5	11,2	7,8
świętokrzyskie	18,1	16,3	13,4	14,8
warmińsko-mazurskie	19,9	20,1	19,4	20,7
wielkopolskie	14,6	15,6	16,2	14,4
zachodniopomorskie	12,7	11,9	12,0	13,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.1.6.2. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – indeksy ubóstwa

3.1.6.2.1. Koncepcja i metodologia budowy indeksów ubóstwa

Do pomiaru ubóstwa/wykluczenia społecznego zwykle wykorzystywane są badania ankietowe gospodarstw domowych prowadzone przez GUS¹⁹. Wyniki badań nie są jednak prezentowane na poziomie poniżej województwa, ze względu na brak możliwości zapewnienia reprezentatywnych, rzetelnych danych dotyczących faktycznej sytuacji materialnej gospodarstw domowych. Co więcej, analizy GUS w zakresie ubóstwa i

¹⁸ Dochody i warunki życia ludności Polski – raporty z Europejskiego Badania Warunków Życia Ludności (EU-SILC) przeprowadzonego w latach 2019 – 2022. EU-SILC stanowi podstawowe źródło informacji wykorzystywane do obliczania dla krajów członkowskich Unii Europejskiej m.in. wskaźników w zakresie dochodów, ubóstwa i społecznego wykluczenia. Przyjęty na szczycie w Laeken (Laeken European Council) w grudniu 2001 r. zestaw wskaźników statystycznych z tego zakresu umożliwia monitorowanie postępu w osiągnięciu uzgodnionych przez kraje Unii wspólnych celów dotyczących zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego.

¹⁹ Badanie budżetów gospodarstw domowych oraz Europejskiego badania dochodów i warunków życia ludności (EU-SILC). Omówienie wyników tych badań dostępne są m.in. w publikacji GUS Ubóstwo w Polsce w latach 2019 i 2020.

wykluczenia społecznego z reguły ograniczają się jedynie do aspektu dochodów (wąskie rozumienie problemu ubóstwa), pomijając aspekt dostępu do usług publicznych.

W związku z powyższym **do analizy różnicowań wewnątrzregionalnych w zakresie ubóstwa i wykluczenia społecznego wykorzystano różnorakie dane o charakterze administracyjnym publikowane przez GUS**. Przy doborze wskaźników bazowano na ugruntowanej metodologii stosowanej od prawie 10 lat w województwie zachodniopomorskim²⁰. Niewątpliwą zaletą tego podejścia, oprócz uwzględnienia w analizie zarówno kwestii dochodów mieszkańców, jak i ich dostępu do usług publicznych, jest wykorzystanie danych dostępnych na poziomie gmin (które można oczywiście agregować także na poziom powiatów). Umożliwia to szczegółowe zmapowanie względnej sytuacji poszczególnych gmin i powiatów na tle całego regionu i prześledzenie zmian tej sytuacji w czasie (np. przed i po wdrożeniu interwencji publicznej zorientowanej na ograniczenie problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego).

Do analizy różnicowania wewnątrzregionalnego problemu ubóstwa i wykluczenia społecznego zbudowano dwa indeksy – jeden odnosi się do aspektu finansowego/dochodowego problemu, zaś drugi – do aspektu dostępu do usług publicznych. Do indeksów włączono wskaźniki o charakterze stymulat (cech „pozytywnych”, im wyższa wartość takiego wskaźnika, tym lepsza sytuacja gminy/powiatu) lub destymulant (cech „negatywnych”, im wyższa wartość takiego wskaźnika, tym gorsza sytuacja gminy/powiatu). Wskaźniki wykorzystane do budowy indeksów zostały zaprezentowane w tabeli 5.

Tabela 5. Wskaźniki wykorzystane do budowy indeksów zagrożenia ubóstwem

Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym	Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych
Udział wydatków w rozdziale 85214 klasyfikacji budżetowej – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ujęte w wydatkach gminnych ogółem (destymulanta)	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 3 – 5 lat (stymulanta)
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (destymulanta)	Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną (destymulanta)
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności (destymulanta)	Liczba porad lekarskich na 1 000 mieszkańców (stymulanta)
	Liczba podmiotów gospodarczych Sekcji R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) na 1 000 mieszkańców (stymulanta)

Źródło: opracowanie własne

²⁰ Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego (2021), Specjalne strefy włączenia na obszarze województwa zachodniopomorskiego oraz planowane kierunki interwencji, Szczecin.

Wszystkie wskaźniki wykorzystane do budowy indeksu zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym są silnie skorelowane z sytuacją materialną gospodarstw domowych w poszczególnych gminach i powiatach (im więcej gospodarstw domowych o złej sytuacji materialnej, tym wyższe wartości tych wskaźników). Z kolei wskaźniki wykorzystane do budowy indeksu zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych odnoszą się do dostępu lub faktycznego korzystania z usług edukacyjnych (wskaźnik 1), kulturalnych (2), zdrowotnych (3) oraz rekreacyjnych (4).

Do stworzenia indeksów konieczne było znormalizowanie wszystkich wskaźników do takiej postaci, by były one porównywalne między sobą. Normalizacji dokonano metodą min-max. Znormalizowane wartości poszczególnych wskaźników zawsze osiągają wartość od 0 (gmina/powiat w najlepszej sytuacji pod względem danego wskaźnika) do 1 (gmina/powiat w najgorszej sytuacji pod względem danego wskaźnika). Wartość indeksu dla danej gminy/powiatu jest średnią arytmetyczną znormalizowanych wartości wszystkich wskaźników uwzględnionych w indeksie.

Należy wyraźnie podkreślić, że indeksy wskazują względną sytuację poszczególnych gmin/powiatów w porównaniu do innych gmin/powiatów w województwie świętokrzyskim. Do porównania kierunku zmian (czy problem ubóstwa nasila się/obniża się/pozostaje bez zmian) lepiej jest przeanalizować nieznormalizowane wartości poszczególnych wskaźników, co również uczyniono.

3.1.6.2.2. Wartości wskaźników wykorzystanych do budowy indeksów zagrożenia ubóstwem w województwie świętokrzyskim na tle kraju

W tabeli 6 przedstawiono wartości wskaźników wykorzystanych do budowy indeksów zagrożenia ubóstwem dla województwa świętokrzyskiego oraz całej Polski w roku 2015 oraz 2022. Poniżej tabeli zaprezentowano najważniejsze wnioski z przeprowadzonej analizy wskaźników.

Tabela 6. Wartości wskaźników wykorzystanych do budowy indeksów zagrożenia ubóstwem dla województwa świętokrzyskiego oraz całej Polski w roku 2015 oraz 2022

	województwo świętokrzyskie		Polska	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Wskaźnik - aspekt finansowy/dochodowy				
Udział wydatków w rozdziale 85214 klasyfikacji budżetowej – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ujęte w wydatkach gminnych ogółem (destymulanta)	0,77%	0,25%	0,98%	0,35%
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku (destymulanta)	35,3%	21,2%	26,8%	16,5%
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności (destymulanta)	946	458	710	344
Wskaźnik - aspekt dostępu do usług publicznych				
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym dzieci w wieku 3 – 5 lat (stymulanta)	80,6%	89,3%	84,2%	92,7%
Liczba ludności na 1 placówkę biblioteczną (destymulanta)	4 442	4 602	4 113	4 473
Liczba porad lekarskich na 1 000 mieszkańców (stymulanta)	6 725	7 360	7 252	7 881
Liczba podmiotów gospodarczych Sekcji R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) na 1 000 mieszkańców (stymulanta)	1,43	1,83	1,94	2,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych zawartych w tabeli 6 można wyciągnąć następujące wnioski:

1. W zakresie czasowym objętym ewaluacją **problem ubóstwa materialnego/dochodowego bardzo wyraźnie zmniejszył się, zarówno w województwie świętokrzyskim, jak i w całej Polsce.**
2. **W 2015 r., a więc na początku wdrażania RPOWŚ 2014-2020 problem ubóstwa materialnego/dochodowego był w województwie świętokrzyskim bardziej nasilony niż w całym kraju.** Choć skala tego problemu istotnie zmniejszyła się, to jednak **dystans dzielący województwo świętokrzyskie od reszty kraju nadal się utrzymuje (w regionie problem jest bardziej nasilony).** Co prawda udział wydatków w rozdziale 85214 klasyfikacji budżetowej – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ujęte w wydatkach gminnych ogółem był zarówno w 2015 r., jak i w 2022 r. niższy niż w całej Polsce, ale może to wynikać ze specyfiki większości świętokrzyskich gmin (dominują gminy wiejskie i miejsko-wiejskie charakteryzujące się raczej niskim potencjałem finansowym, a więc prawdopodobnie starające się maksymalnie ograniczać wydatki na politykę społeczną).

3. W zakresie czasowym objętym ewaluacją **problem ubóstwa w aspekcie dostępu do usług publicznych również zmniejszył się, zarówno w województwie świętokrzyskim, jak i w całej Polsce.** Tym niemniej **dynamika poprawy sytuacji w tym aspekcie była, w latach 2015-2022 dużo niższa, niż w aspekcie ubóstwa materialnego/dochodowego.**
4. **W województwie świętokrzyskim problem ubóstwa w aspekcie dostępu do usług publicznych był w 2015 r., a więc na początku wdrażania RPOWŚ 2014-2020, bardziej nasilony niż w całym kraju.** Obrazują to wszystkie wskaźniki wykorzystane do budowy indeksu. Choć skala tego problemu istotnie zmniejszyła się (z wyjątkiem dostępu do bibliotek, w którym to aspekcie nastąpiło nieznaczne pogorszenie sytuacji), to jednak **dystans dzielący województwo świętokrzyskie od reszty kraju nadal się utrzymuje (w regionie problem jest bardziej nasilony) w każdym z analizowanych aspektów.**

3.1.6.2.3. Zróznicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – struktura powiatowa

W tabeli 7 zaprezentowano wartości obydwu indeksów dla powiatów województwa świętokrzyskiego dla roku 2015 oraz 2022. Kolorem zielonym zaznaczono po trzy powiaty osiągające najniższe (najkorzystniejsze) wartości indeksu w poszczególnych latach, natomiast kolorem czerwonym po cztery powiaty osiągające najwyższe (najmniej korzystne) wartości indeksu w poszczególnych latach.

Tabela 7. Wartości indeksów zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym oraz w aspekcie dostępu do usług publicznych dla powiatów województwa świętokrzyskiego, w roku 2015 oraz 2022

Powiat	Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym		Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
buski	0,54	0,34	0,70	0,65
jędrzejowski	0,62	0,55	0,62	0,65
kazimierski	0,56	0,75	0,70	0,70
m. Kielce	0,19	0,24	0,25	0,25
kielecki	0,68	0,48	0,68	0,78
konecki	0,72	0,73	0,62	0,65
opatowski	0,71	0,63	0,69	0,68
ostrowiecki	0,39	0,23	0,58	0,59
pińczowski	0,35	0,37	0,58	0,67
sandomierski	0,80	0,72	0,50	0,56
skarżyski	0,61	0,67	0,61	0,58
starachowicki	0,65	0,44	0,58	0,60
staszowski	0,76	0,76	0,57	0,64
włoszczowski	0,54	0,40	0,65	0,69

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych zaprezentowanych w tabeli 7 wyciągnąć można następujące wnioski:

1. Trwale najkorzystniejszą sytuacją w województwie świętokrzyskim pod względem zagrożenia ubóstwem/wykluczeniem społecznym charakteryzuje się powiat grodzki Kielce. Korzystna sytuacja, zwłaszcza w aspekcie finansowym/dochodowym utrzymuje się także w powiecie ostrowieckim oraz pińczowskim.
2. W aspekcie finansowym/dochodowym trwale najgorsza sytuacja występuje w powiatach koneckim, sandomierskim oraz staszowskim. Co zaskakujące, powiat sandomierski charakteryzuje jednak relatywnie dobra sytuacja pod kątem dostępu do usług publicznych.
3. W aspekcie dostępu do usług publicznych trwale najgorsza sytuacja występuje w powiatach kazimierskim, kieleckim i opatowskim. W przypadku powiatu kieleckiego należy jednak pamiętać o tym, że jego mieszkańcy mają relatywnie łatwy dostęp także do usług publicznych świadczonych w Kielcach.
4. Można stwierdzić, że w 2015 r. szczególnie zagrożeni ubóstwem i wykluczeniem społecznym byli mieszkańcy powiatu opatowskiego. Jest to jedyny powiat, który charakteryzował się relatywnie złą sytuacją zarówno w aspekcie dochodowym/finansowym, jak i w aspekcie dostępu do usług publicznych. Z kolei w 2022 r. taka sytuacja miała miejsce w powiecie kazimierskim.
5. W aspekcie finansowym/dochodowych w okresie wdrażania RPOWŚ 2014-2020 nastąpiła poprawa względnej sytuacji powiatów: buskiego, jędrzejowskiego, kieleckiego, opatowskiego, ostrowieckiego, sandomierskiego, starachowickiego i włoszczowskiego, zaś pogorszenie względnej sytuacji przede wszystkim powiatu kazimierskiego.
6. W aspekcie dostępu do usług publicznych w okresie wdrażania RPOWŚ 2014-2020 zmiany względnej sytuacji w poszczególnych powiatach były minimalne. Oznacza to, że sygnalizowana wcześniej niewielka poprawa sytuacji województwa świętokrzyskiego w tym zakresie nastąpiła równomiernie, w całym regionie.

3.1.6.2.4. Zróżnicowanie wewnętrzne województwa świętokrzyskiego w zakresie zagrożenia ubóstwem i wykluczeniem społecznym – struktura gminna

W tabeli 8 zaprezentowano wartości obydwu indeksów dla gmin województwa świętokrzyskiego dla lat 2015 oraz 2022. Kolorem zielonym zaznaczono po 25 gmin osiągających najniższe (najkorzystniejsze) wartości indeksu w poszczególnych latach, natomiast kolorem czerwonym po 25 gmin osiągających najwyższe (najmniej korzystne) wartości indeksu w poszczególnych latach.

Tabela 8. Wartości indeksów zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym oraz w aspekcie dostępu do usług publicznych dla gmin województwa świętokrzyskiego, w latach 2015 oraz 2022

Oznaczenia stosowane w tabeli: (1) – gmina miejska, (2) gmina wiejska, (3) gmina miejsko-wiejska

Gmina	Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym		Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Baćkowice (2)	0,36	0,30	0,58	0,52
Bałtów (2)	0,39	0,34	0,55	0,48
Bejsce (2)	0,31	0,38	0,52	0,57
Bieliny (2)	0,57	0,41	0,74	0,69
Bliżyn (2)	0,37	0,51	0,71	0,61
Bodzechów (2)	0,27	0,19	0,64	0,71
Bodzentyń (3)	0,53	0,38	0,66	0,68
Bogoria (2)	0,54	0,54	0,58	0,58
Brody (2)	0,32	0,19	0,60	0,49
Busko-Zdrój (3)	0,22	0,12	0,48	0,36
Chęciny (3)	0,28	0,17	0,64	0,59
Chmielnik (3)	0,52	0,31	0,51	0,46
Czarnocin (2)	0,23	0,23	0,43	0,45
Ćmielów (3)	0,37	0,47	0,64	0,62
Daleszyce (3)	0,40	0,28	0,58	0,57
Dwikozy (2)	0,43	0,35	0,55	0,57
Działoszyce (3)	0,36	0,37	0,68	0,63
Fałków (2)	0,58	0,33	0,55	0,50
Gnojno (2)	0,63	0,48	0,52	0,45
Gowarczów (2)	0,56	0,40	0,40	0,58
Górno (2)	0,50	0,25	0,56	0,57
Imielno (2)	0,68	0,51	0,55	0,60
Iwaniska (3)	0,79	0,48	0,58	0,60
Jędrzejów (3)	0,27	0,31	0,42	0,39
Kazimierza Wielka (3)	0,35	0,43	0,54	0,46
Kielce (1)	0,12	0,15	0,31	0,27
Kije (2)	0,40	0,36	0,54	0,51
Klimontów (3)	0,60	0,54	0,61	0,49
Kluczewsko (2)	0,39	0,38	0,50	0,49
Końskie (3)	0,26	0,29	0,38	0,35
Koprzywnica (3)	0,48	0,34	0,45	0,48
Krasocin (2)	0,35	0,25	0,63	0,56
Kunów (3)	0,48	0,39	0,58	0,52
Lipnik (2)	0,33	0,25	0,57	0,46
Łągów (3)	0,47	0,41	0,56	0,54
Łączna (2)	0,44	0,43	0,63	0,60
Łoniów (2)	0,57	0,32	0,52	0,57
Łopuszno (2)	0,48	0,47	0,67	0,68

Gmina	Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym		Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Łubnice (2)	0,69	0,44	0,70	0,69
Małogoszcz (3)	0,52	0,34	0,58	0,58
Mastów (2)	0,31	0,30	0,55	0,61
Michałów (2)	0,31	0,30	0,66	0,61
Miedziana Góra (2)	0,14	0,10	0,58	0,68
Mirzec (2)	0,25	0,15	0,60	0,61
Mniów (2)	0,43	0,43	0,67	0,57
Morawica (3)	0,20	0,10	0,39	0,50
Moskorzew (2)	0,38	0,18	0,76	0,75
Nagłowice (2)	0,40	0,38	0,58	0,59
Nowa Słupia (3)	0,61	0,55	0,49	0,45
Nowiny (2)	0,23	0,16	0,42	0,51
Nowy Korczyn (3)	0,36	0,35	0,68	0,70
Obrazów (2)	0,51	0,40	0,60	0,56
Oksa (2)	0,41	0,29	0,60	0,60
Oleśnica (3)	0,49	0,54	0,52	0,60
Opatowiec (3)	0,25	0,18	0,59	0,42
Opatów (3)	0,28	0,20	0,52	0,41
Osiek (3)	0,41	0,61	0,67	0,64
Ostrowiec Świętokrzyski (1)	0,18	0,11	0,45	0,39
Ożarów (3)	0,38	0,38	0,44	0,47
Pacanów (3)	0,35	0,40	0,77	0,68
Pawłów (2)	0,49	0,34	0,62	0,57
Piekoszów (2)	0,16	0,14	0,59	0,66
Pierzchnica (3)	0,51	0,34	0,58	0,63
Pińczów (3)	0,19	0,17	0,37	0,41
Połaniec (3)	0,46	0,31	0,45	0,36
Radków (2)	0,50	0,46	0,50	0,52
Radoszyce (3)	0,61	0,68	0,71	0,64
Raków (2)	0,57	0,68	0,59	0,60
Ruda Maleniecka (2)	0,57	0,46	0,53	0,46
Rytwiany (2)	0,37	0,18	0,53	0,47
Sadowie (2)	0,21	0,22	0,61	0,66
Samborzec (2)	0,66	0,51	0,66	0,62
Sandomierz (1)	0,09	0,13	0,22	0,20
Secemin (2)	0,44	0,39	0,66	0,58
Sędziszów (3)	0,23	0,17	0,50	0,46
Skalbmierz (3)	0,44	0,42	0,75	0,75
Skarżysko Kościelne (2)	0,44	0,63	0,61	0,45
Skarżysko-Kamienna (1)	0,31	0,27	0,49	0,43
Słupia (2)	0,30	0,23	0,64	0,58
Słupia Konecka (2)	0,60	0,67	0,57	0,52
Smyków (2)	0,49	0,34	0,47	0,40

Gmina	Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie finansowym/dochodowym		Indeks zagrożenia ubóstwem w aspekcie dostępu do usług publicznych	
	2015 r.	2022 r.	2015 r.	2022 r.
Sobków (2)	0,28	0,17	0,57	0,56
Solec-Zdrój (2)	0,50	0,35	0,59	0,60
Starachowice (1)	0,31	0,21	0,38	0,39
Staszów (3)	0,27	0,21	0,32	0,34
Stąporków (3)	0,31	0,24	0,62	0,66
Stopnica (3)	0,38	0,30	0,71	0,62
Strawczyn (2)	0,31	0,22	0,69	0,71
Suchedniów (3)	0,23	0,20	0,55	0,49
Szydłów (3)	0,32	0,39	0,62	0,62
Tarłów (2)	0,43	0,38	0,72	0,63
Tuczępy (2)	0,38	0,30	0,51	0,51
Waśniów (2)	0,30	0,24	0,76	0,65
Wąchock (3)	0,26	0,40	0,46	0,49
Wilczyce (2)	0,56	0,41	0,48	0,59
Wiślica (3)	0,37	0,29	0,66	0,78
Włoszczowa (3)	0,24	0,18	0,39	0,43
Wodzisław (3)	0,30	0,27	0,58	0,49
Wojciechowice (2)	0,41	0,37	0,64	0,63
Zagnańsk (2)	0,23	0,17	0,43	0,55
Zawichost (3)	0,65	0,64	0,53	0,51
Złota (2)	0,21	0,18	0,43	0,49

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych zaprezentowanych w tabeli 8 wyciągnąć można następujące wnioski:

1. Trwale najkorzystniejszą sytuacją w województwie świętokrzyskim pod względem zagrożenia ubóstwem/wykluczeniem społecznym charakteryzują się gminy: Busko-Zdrój, Kielce, Ostrowiec Świętokrzyski, Pińczów, Sandomierz, Staszów oraz Włoszczowa. Są to zatem wyłącznie gminy miejskie (w tym dwa największe miasta regionu) oraz miejsko-wiejskie. W gronie tym nie ma gmin wiejskich.
2. Trwale niekorzystną sytuacją w województwie świętokrzyskim pod względem zagrożenia ubóstwem/wykluczeniem społecznym charakteryzują się gminy: Łubnice, Radoszyce oraz Samborzec. Są to zatem wyłącznie gminy wiejskie (dwie) oraz jedna gmina miejsko-wiejska.
3. Podobnie, jak w przypadku powiatów, w przypadku gmin istotniejsze zmiany w relatywnej pozycji danej gminy występują w aspekcie finansowym/dochodowym, zaś w aspekcie dostępu do usług publicznych sytuacja jest relatywnie stabilna.

3.1.6.3. Podsumowanie dotyczące sytuacji w obszarze ubóstwa/wykluczenia społecznego w województwie świętokrzyskim

Z zaprezentowanych danych statystycznych wynika, że **sytuacja w zakresie ubóstwa/wykluczenia społecznego ogółem uległa w latach 2015-2022 w województwie świętokrzyskim znaczącej poprawie**. Równocześnie, choć skala tego problemu istotnie zmniejszyła się, to jednak **dystans dzielący województwo świętokrzyskie od reszty kraju nadal się utrzymuje** (w regionie problem jest bardziej nasilony). Zagrożenie ubóstwem monetarnym w województwie świętokrzyskim **wynika w dużej mierze z niekorzystnej struktury gospodarki regionu**. Region cechuje niski poziom uprzemysłowienia, znaczący odsetek osób mieszkających na terenach wiejskich (niski stopień urbanizacji²¹) oraz stosunkowo niska dynamika tworzenia nowych miejsc pracy (zwłaszcza dobrze płatnych). Czynniki te powodują, że **województwo świętokrzyskie od lat znajduje się w gronie województw z najniższym przeciętnym dochodem do dyspozycji (poniżej 90% średniej krajowej)**²². Ograniczone możliwości rozwoju zawodowego mają wpływ na to, że część mieszkańców, zwłaszcza osoby młode, podejmują decyzję o migracji. W związku z tym istotnym problemem w regionie jest mniejszy udział kobiet w wieku reprodukcyjnym, ujemny przyrost naturalny z najniższą dzietnością w kraju i ujemne saldo migracji. W rezultacie **społeczeństwo zamieszkujące region charakteryzuje się mniej korzystną strukturą od średniej dla Polski** – mieszkańcy województwa w wieku poprodukcyjnym (tj. w wieku, w którym osoby zazwyczaj kończą pracę zawodową, tj. dla mężczyzn - 65 lat i więcej, dla kobiet - 60 lat i więcej) stanowili łącznie w 2022 roku aż 25,5% ogółu ludności, a dzieci do 17 roku życia tylko 16,9%. Problem ubóstwa/wykluczenia społecznego w regionie ma zatem charakter strukturalny (powiązany jest z czynnikami geograficzno-przyrodniczymi, gospodarczymi i społecznymi). Niższy przeciętny dochód do dyspozycji powoduje z kolei, że znaczna część mieszkańców regionu silniej odczuwać może negatywne skutki niekorzystnych zjawisk zewnętrznych, takich jak np. wysoka inflacja i dynamiczny wzrost cen podstawowych produktów czy też energii oraz paliw – szybciej może wpaść w zasięg ubóstwa/wykluczenia społecznego.

3.1.6.4. Ekonomia społeczna w województwie świętokrzyskim

3.1.6.4.1. Kluczowe definicje związane z sektorem ekonomii społecznej

Zgodnie z definicją zastosowaną w „Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES) do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej”, **ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku**

²¹ Poziom urbanizacji w województwie świętokrzyskim wyraźnie odbiega od średniej krajowej oscylującej wokół 60%. Po województwie podkarpackim, świętokrzyskie pozostaje najslabiej zurbanizowanym obszarem w kraju.

²² W 2022 roku wśród regionów o przeciętnym dochodzie do dyspozycji poniżej średniej znalazły się oprócz 5 regionów Polski Wschodniej (lubelski, podkarpacki, podlaski, świętokrzyski, warmińsko-mazurski) także region mazowiecki regionalny oraz: wielkopolski, kujawsko-pomorski, opolski, łódzki, pomorski i lubuski; zob. Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2022, GUS, Warszawa 2023.

publicznego służy integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu²³.

Definicja ekonomii społecznej wspomniana w KPRES obejmuje cały szereg podmiotów działających w sferze aktywności obywatelskiej, w tym²⁴:

1. organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
2. koła gospodyń wiejskich, które posiadają osobowość prawną;
3. spółdzielnie pracy;
4. **podmioty ekonomii solidarnej (PES).**

Podmioty ekonomii solidarnej stanowią specyficzną podgrupę, którą łączy to, że podstawowym celem ich działania jest **reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym**. Wśród podmiotów ekonomii solidarnej wyróżniamy z kolei:

- a) **przedsiębiorstwa społeczne (PS);**
- b) **spółdzielnie socjalne** oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- c) zakłady pracy chronionej;
- d) **jednostki reintegracyjne.**

Przedsiębiorstwo społeczne to podmiot, który łączy cechy przedsiębiorstwa rynkowego oraz organizacji społecznej. Tego typu „firma społeczna” prowadzi działalność gospodarczą, jednak realizuje wyznaczone sobie cele społeczne, w które inwestuje wypracowane nadwyżki finansowe (zysk)²⁵. **Status przedsiębiorstwa społecznego mogą uzyskać** m.in. spółdzielnie socjalne, niektóre fundacje, stowarzyszenia i spółki non-profit prowadzące działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego i zweryfikowane przez Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Przedsiębiorstwo społeczne nie stanowi odrębnej formy prawnej.

Spółdzielnie socjalne są tworzone w większości przez osoby zagrożone marginalizacją ze względu na bezrobocie, niepełnosprawność czy zaburzenia psychiczne, mające trudności ze znalezieniem pracy. Zatrudnienie w spółdzielniach socjalnych jest dla nich szansą na aktywizację społeczną i zawodową, integrację, podniesienie kwalifikacji. Spółdzielnie socjalne stanowią szczególną grupę podmiotów ekonomii społecznej. Proces weryfikacji czy

²³ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej, przyjęty uchwałą nr 11 Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa 2019, s. 12.

²⁴ Podział przyjęty za Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej, Warszawa, dnia 27 lutego 2017 r., s. 10-11.

²⁵ Raport o stanie ekonomii społecznej w województwie śląskim w 2020 roku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, s. 14.

spółdzielnia socjalna spełnia warunki przedsiębiorstwa społecznego przebiega inaczej niż w przypadku innych podmiotów ekonomii społecznej²⁶.

Jednostki reintegracyjne dzielą się z kolei na:

- jednostki **aktywizujące osoby niepełnosprawne**: Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ), Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) oraz
- jednostki zatrudnienia socjalnego **aktywizujące osoby wykluczone społecznie**: Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS).

3.1.6.4.2. Sektor ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim

W tabeli 9 zaprezentowano dane na **temat liczebności PES poszczególnych typów w województwie świętokrzyskim**²⁷. W przypadku NGO (definiowanych przez GUS jako aktywne stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne, fundacje, ale także społeczne podmioty wyznaniowe, samorząd gospodarczy i zawodowy oraz organizacje pracodawców) uwzględniono także dane na temat liczby ich członków, liczby osób w nich zatrudnionych oraz odsetka organizacji prowadzących odpłatną działalność statutową lub działalność gospodarczą (co traktować można jako **wskaźnik ekonomizacji NGO**).

Tabela 9. Informacje na temat PES w województwie świętokrzyskim

Liczba PS (stan na 31.12.2023 r.) ²⁸	61
Liczba KIS (stan na 2022 rok) ²⁹	18
Liczba CIS (stan na 05.01.2022 r.) ³⁰	6
Liczba WTZ (stan na 31.12.2019 r.) ³¹	33

²⁶ Proces weryfikacji czy spółdzielnia socjalna spełnia warunki przedsiębiorstwa społecznego przebiega inaczej niż w przypadku innych podmiotów ekonomii społecznej. Zob. Rekomendacje Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczące sporządzenia listy przedsiębiorstw społecznych (PS).

²⁷ Pominięto PES typu koła gospodyń wiejskich, spółdzielnie pracy i spółdzielnie inwalidów, i niewidomych gdyż nie wchodzą one bezpośrednio w obszar wsparcia świadczonego przez OWES-y.

²⁸ Baza Departamentu Ekonomii Społecznej (DES) w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zawierająca dane podmiotów działających w oparciu o Wytoczne CT9;
<http://www.bazaps.ekonomiaspoleczna.gov.pl>

²⁹ Rejestr klubów integracji społecznej (KIS) w województwie świętokrzyskim prowadzony przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach;
https://www.kielce.uw.gov.pl/ftp/pliki/wps/Rejestr_Klubow_Integracji_Spolecznej_województwa_swietokrzyskiego_2022.pdf

³⁰ Rejestr centrów integracji społecznej (CIS) w województwie świętokrzyskim prowadzony przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach; https://www.kielce.uw.gov.pl/ftp/pliki/wps/Rejestr_Cis_2022_r_.pdf

³¹ Baza adresowa Warsztatów Terapii Zajęciowej prowadzona przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych; <https://www.pfron.org.pl/instytucje/placowki/wtz-dok-do-pobrania-opis-lista/>

Liczba ZAZ (stan na 24.08.2023 r.) ³²	7
Liczba zakładów pracy chronionej (stan na 24.08.2023 r.) ³³	21
Liczba aktywnych organizacji i stowarzyszeń (NGO), stan na 31.05.2022 r. ³⁴	4 729
Odsetek zatrudnionych na podstawie umów o pracę, dla których NGO stanowiła główne miejsce pracy (stan na grudzień 2020 r.) ³⁵	79,2%
Osoby zatrudnione w NGO na podstawie umowy o pracę (stan na grudzień 2020 r.) ³⁶	7 200
Osoby zatrudnione w NGO na podstawie umów cywilnoprawnych (stan na grudzień 2020 r.) ³⁷	8 700
Suma członkostw w NGO (stan na grudzień 2020 rok) ³⁸	200 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych wskazanych w przypisach

W roku 2022 (wg stanu na 31.05.2022 r.) w województwie świętokrzyskim w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było ogółem 4 729 organizacji pozarządowych, w tym: 2 316 stowarzyszeń i 577 fundacji oraz 62 spółdzielnie socjalne (w tym 17 w likwidacji). W rejestrze KRS jako „aktywnie prowadzące działalność” figurowało 37 spółdzielni socjalnych (według stanu na dzień 31.12.2021 r.). Jak wynikało z obserwacji ROPS i OWES część spółdzielni socjalnych nie prowadzi swojej działalności, choć formalnie nie zostały wyrejestrowane. Sytuacja ta wynika z tego, że proces likwidacji spółdzielni socjalnych jest trudny, długotrwały i kosztowny. Ogółem szacowano, że w województwie świętokrzyskim faktycznie działa i prowadzi swoją działalność ok. 30% spółdzielni socjalnych³⁹. Na dzień 31 maja 2022 r. aktywny status przedsiębiorstwa społecznego posiadało tylko 6 spółdzielni socjalnych (dotyczy statusu przedsiębiorstwa społecznego, zweryfikowanego przez OWES na podstawie Wytycznych CT9)⁴⁰.

Rolę koordynatora ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim pełni Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

³² Wykaz zakładów aktywności zawodowej w województwie świętokrzyskim prowadzony przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach; <https://www.kielce.uw.gov.pl/pl/urząd/polityka-spoleczna/osoby-niepelnosprawne/6480,Zaklady-Pracy-Chronionej.html>.

³³ Wykaz zakładów pracy chronionej w województwie świętokrzyskim prowadzony przez Świętokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach; <https://www.kielce.uw.gov.pl/pl/urząd/polityka-spoleczna/osoby-niepelnosprawne/6480,Zaklady-Pracy-Chronionej.html>

³⁴ Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Świętokrzyskim do 2030 roku, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 7380/23 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 5 lipca 2023 roku, s. 49.

³⁵ Główny Urząd Statystyczny (GUS)

³⁶ GUS

³⁷ GUS

³⁸ GUS

³⁹ Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Świętokrzyskim do 2030 roku, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 7380/23 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 5 lipca 2023 roku, s. 49-50.

⁴⁰ Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Świętokrzyskim do 2030 roku, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 7380/23 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 5 lipca 2023 roku, s. 57.

Działania koordynacyjne w przedmiotowym obszarze w latach 2019 – 2022 podejmowane były przede wszystkim w ramach projektu „**Świętokrzyska Ekonomia Społeczna**” - II edycja realizowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, Oś priorytetowa 9 Włączenie społeczne i walka z ubóstwem, Działanie 9.3 Wspieranie ekonomii i przedsiębiorczości społecznej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia, Poddziałanie 9.3.2 Koordynacja działań na rzecz ekonomii społecznej (projekt pozakonkursowy). I edycja tego projektu przeprowadzona została w latach 2016 – 2018 (różniła się tym, że nie realizowane było w jej ramach zadanie 4 wspomniane poniżej). Celem projektu był **rozwój sektora ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim, w zakresie kreowania nowych miejsc pracy** poprzez upowszechnianie, promocję i budowanie współpracy międzysektorowej do końca 2022 roku. Dzięki przedsięwzięciu możliwa była realizacja działań ukierunkowanych na:

- zapewnienie spójności działań w sferze ekonomii społecznej (zadanie 1);
- budowanie marki ekonomii społecznej w regionie (zadanie 2);
- podnoszenie kompetencji w obszarze ekonomii społecznej (zadanie 3);
- działania dodatkowe w walce z koronawirusem (zadanie 4)⁴¹.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) to podmioty lub partnerstwa posiadające akredytację, świadczące komplementarnie pakiet usług wsparcia ekonomii społecznej wskazany w KPRES. **OWES realizuje zadania jako operator dotacji na tworzenie nowych miejsc pracy dla osób:**

- zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, z wyłączeniem osób niepełnoletnich,
- długotrwale bezrobotnych,
- ubogich pracujących,
- opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii,
- opuszczających zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich⁴².

OWES tworzy podstawy do działania PS lub PES umożliwiając ww. podmiotom skorzystanie ze wsparcia w formie dotacji lub oferowanych usług towarzyszących, wyposażających kadre PS oraz PES w niezbędną wiedzę i umiejętności. **ROPS uzupełnia powyższe działania poprzez sieciowanie instytucji tworzących sektor ES** (zarówno PS oraz PES, jak i samych OWES), a także **rozwój współpracy sektora ES z JST, biznesem i nauką**. ROPS w swoich działaniach

⁴¹ <http://www.es.umws.pl/projekt/ii-edycja-2019-2022/o-projekcie> (dostęp 02.01.2024 r.)

⁴² Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

koncentruje się również na PS i PES, zapewniając im wsparcie promocyjne oraz ułatwiając świadczenie usług użyteczności publicznej.

OWES prowadzą działania zgodne z *Wytycznymi w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020* w większości w ramach projektów dofinansowanych ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020. Zgodnie z *Wytycznymi* współpraca między ROPS i OWES-ami ukierunkowana powinna być na:

- **zwiększenie udziału PES w rynku** (m.in. działania związane z uwzględnianiem aspektów społecznych w zamówieniach publicznych),
- **zwiększenie roli PES w realizacji usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym** (w szczególności działania zwiększające wykorzystanie mechanizmu zlecenia usług zgodnie z ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie)⁴³.

W województwie świętokrzyskim funkcjonują dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, świadczące **usługi szkoleniowe, doradcze i biznesowe** i udzielające **wsparcia finansowego dla podmiotów ekonomii społecznej** oraz prowadzące **działania animacyjne na rzecz rozwoju partnerstwa i współpracy**. W celu ułatwienia dostępu do świadczonych przez OWES usług, działają one w podziale na dwa subregiony:

- **Kielecko – Ostrowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (KOOWES)** tworzony jest przez Stowarzyszenie „Integracja i Rozwój” – lidera, LGD „Krzemienny Krąg”, Fundację „PEStka” oraz Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL. Działa w subregionie północnym, obejmuje następujące powiaty: Kielce (miasto na prawach powiatu), kielecki, konecki, skarżyski, starachowicki i ostrowiecki;
- **Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŚOWES)** współtworzony jest przez Caritas Diecezji Kieleckiej – lidera, Fundację „Centrum Europy Lokalnej”, Fundację Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach oraz Świętokrzyskie Centrum Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. Działa w subregionie południowym, obejmuje następujące powiaty: buski, jędrzejowski, kazimierski, opatowski, pińczowski, staszowski, sandomierski i włoszczowski.

W kontekście celów badania jednym z kluczowych działań realizowanych w ramach systemu wsparcia ekonomii społecznej jest tworzenie w PS nowych miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz wspieranie PS w taki sposób, by dzięki temu tworzone w nich miejsca pracy cechowały się większą trwałością. Zakłada się bowiem, że ekonomia społeczna może stanowić ważne narzędzie rozwiązywania problemów społecznych. W związku z tym podmioty działające w tym sektorze odpowiadać powinny na

⁴³ Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.

potrzebę zatrudniania osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji życiowej, w tym z niepełnosprawnością, długotrwale bezrobotnych, zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, ubogich pracujących, opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, zakłady poprawcze czy schroniska dla nieletnich. Z danych zebranych w ramach Monitorowania realizacji wskaźników RPRES wynika, iż **w latach 2016-2021 w wyniku działalności OWES w województwie świętokrzyskim utworzono łącznie 360 miejsc pracy (w nowoutworzonych i istniejących przedsiębiorstwach społecznych)**⁴⁴. W okresie od 01.09.2019 r. do 31.12.2022 r. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej utworzyły łącznie 262 miejsca pracy (140 – KOOWES, 122 – ŚOWES) w łącznie 55 przedsiębiorstwach społecznych (29 – KOOWES, 26 – ŚOWES), w tym 34 miejsca pracy, w 7 spółdzielniach socjalnych, co stanowiło 13% wszystkich miejsc pracy utworzonych w PS⁴⁵.

⁴⁴ Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Świętokrzyskim do 2030 roku, Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 7380/23 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 5 lipca 2023 roku, s. 69.

⁴⁵ Tamże, s. 57.

3.2. Ocena projektów w obszarze aktywnej integracji

3.2.1. Charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej

3.2.1.1. *Ogólna charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej*

Ogólna charakterystyka (opis celów, oczekiwanych efektów, typów projektów, beneficjentów i uczestników projektów) interwencji zrealizowanej w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 Aktywna integracja zwiększająca szanse na zatrudnienie została zaprezentowana w tabeli nr 1 zamieszczonej w rozdziale 1.3 raportu.

W ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 zrealizowano łącznie **91 projektów**. Dodatkowo, 6 umów zostało rozwiązanych.

Prawie połowa projektów (44) została zrealizowana przez jednostki samorządu terytorialnego, w tym w zdecydowanej większości przez gminy i ich jednostki organizacyjne (ośrodki pomocy społecznej). Województwo Świętokrzyskie (poprzez swoją jednostkę organizacyjną – ROPS) zrealizowało w trybie nadzwyczajnym jeden projekt „Świętokrzyskie dla Ukrainy”, w ramach którego udzielane było wsparcie dla osób uciekających z terenu Ukrainy w związku z napaścią zbrojną Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Wyniki oceny tego projektu zostały zaprezentowane osobno, w rozdziale 3.3. Jeden projekt zrealizowany został przez samorząd powiatowy (PCPR). 27 projektów (29,7%) zostało zrealizowanych przez przedsiębiorstwa (firmy szkoleniowe/konsultingowe), 14 projektów (15,4%) przez organizacje pozarządowe, 4 projekty przez jedną z uczelni niepublicznych (Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Św.) a 2 projekty przez organizację kościelną (Caritas Diecezji Kieleckiej).

Łączna wartość projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 (bez projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” oraz bez projektów, w przypadku których rozwiązano umowy o dofinansowanie) to **93,5 mln zł**, zaś łączna wartość dofinansowania ze środków Unii Europejskiej to **78,9 mln zł**. Średnia wartość projektu nieco ponad **1 mln zł**, zaś średnia wartość dofinansowania to nieco ponad **877 tys. zł**.

Łącznie w projektach zrealizowanych w ramach Działania 9.1 (bez projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” oraz bez projektów, w przypadku których rozwiązano umowy o dofinansowanie) wzięło udział **5337 osób, średnio 59 osób/projekt**. Przeciętnie, największą liczbę uczestników miały projekty realizowane przez uczelnię (99 osób/projekt) oraz Kościół Katolicki (76 osób/projekt), co przełożyło się na się na najniższą średnią wartość dofinansowania projektu w przeliczeniu na jednego uczestnika.

Umowy o dofinansowanie projektów zostały rozwiązane w przypadku 6 projektów, w tym 2 projektów realizowanych przez JST, 2 realizowanych przez przedsiębiorstwa oraz 2 realizowanych przez NGO.

Szczegółowe informacje na temat struktury projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 znajdują się w tabeli nr 10 zamieszczonej poniżej.

Tabela 10 Struktura projektów zrealizowanych w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 (bez projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” oraz bez projektów, w przypadku których rozwiązano umowę o dofinansowanie projektu)

Forma prawna beneficjenta	Liczba projektów	Odsetek projektów	Łączna wartość projektów	Średnia wartość projektu	Łączna wartość dofinansowania	Średnia wartość dofinansowania	Łączna liczba uczestników projektów	Średnia liczba uczestników projektu	Średnia wartość dofinansowania w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu
JST	43	47,8%	52.470.774 zł	1.220.251 zł	44.377.970 zł	1.032.046 zł	2416	56,2	18.368 zł
Przedsiębiorstwo	27	30,0%	23.843.739 zł	883.101 zł	20.267.178 zł	750.636 zł	1624	60,1	12.480 zł
NGO	14	15,6%	11.701.701 zł	835.836 zł	9.661.728 zł	690.123 zł	748	53,4	12.917 zł
Uczelnia	4	4,4%	3.491.214 zł	872.804 zł	2.967.532 zł	741.883 zł	397	99,3	7.475 zł
Kościół Katolicki	2	2,2%	1.960.296 zł	980.148 zł	1.666.251 zł	833.126 zł	152	76,0	10.962 zł
Ogółem	90	100,0%	93.467.724 zł	1.038.530 zł	78.940.659 zł	877.118 zł	5337	59,3	14.791 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz danych z mapadotacji.gov

Organizacje pozarządowe zrealizowały, jako beneficjenci wiodący, 14 projektów (15,6% wszystkich) w obszarze aktywnej integracji. Łączna wartość tych projektów to 11,7 mln zł, co stanowi 12,5% ogólnej wartości projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”. Liczba uczestników projektów zrealizowanych przez NGO to 748, co stanowi 14% wszystkich. **Udział organizacji pozarządowych jako beneficjentów wiodących we wdrażaniu działań w obszarze aktywnej integracji uznać można zatem za raczej niski.** Z drugiej strony w przypadku projektów partnerskich to właśnie NGO obok JST najczęściej pełniły rolę partnera projektowego.

3.2.1.2. Partnerstwa projektowe

Skala występowania partnerstw projektowych

Zgodnie z deklaracjami beneficjentów wyrażonych w badaniu ankietowym, **prawie 2/3 analizowanych projektów w obszarze aktywnej integracji (64,4%) zrealizowanych zostało w partnerstwie z innym podmiotem**, zaś 35,6% - samodzielnie (przez jeden podmiot). Wszystkie projekty objęte badaniem ankietowym realizowane przez beneficjentów wiodących typu uczelnia oraz Kościół Katolicki realizowane były w partnerstwie z innymi podmiotami. Również JST relatywnie częściej wchodziły w partnerstwa projektowe. Najczęściej partnerstwa projektowe zawiązywali beneficjenci wiodący typu NGO oraz przedsiębiorstwa.

Tabela 11 Udział projektów realizowanych w partnerstwie w ogólnej liczbie projektów, w obszarze aktywnej integracji

Typ beneficjenta wiodącego	Odsetek projektów realizowanych w partnerstwie
JST	71,4%
NGO	41,7%
Przedsiębiorstwo	46,2%
Uczelnia	100,0%
Kościół Katolicki	100,0%
Razem	64,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Jak wynika z badania ankietowego beneficjentów, w przypadku projektów partnerskich w obszarze aktywnej integracji **zdecydowanie najczęstszym modelem jest partnerstwo beneficjenta wiodącego z jednym partnerem.**

Spośród 47 projektów partnerskich realizowanych w obszarze aktywnej integracji objętych badaniem ankietowym aż 30 (63,8%) realizowanych było przez JST jako liderów partnerstw projektowych. Można więc stwierdzić, że **to JST relatywnie najczęściej występują w roli liderów partnerstwa**, co jest naturalną konsekwencją dominacji JST w ogólnej puli beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji oraz nieco wyższej skłonności JST do wchodzenia w partnerstwa projektowe.

W 47 analizowanych projektach partnerskich w obszarze aktywnej integracji, **partnerami najczęściej były podmioty typu NGO (36%) oraz JST (34%, częściej gminy – 22% niż powiaty – 12%), a rzadziej przedsiębiorstwa (14%, zidentyfikowano tylko jedno partnerstwo z przedsiębiorstwem społecznym), Zakład Doskonalenia Zawodowego w Kielcach (12%) oraz inne podmioty (4%, w tym CIS oraz agencja zatrudnienia).**

Jak wynika z badań jakościowych (w tym także z przedstawicielami IZ RPOWŚ 2014-2020 oraz ROPS), JST, w tym w szczególności gminne jednostki organizacyjne pomocy społecznej często nie mają wystarczającego potencjału do samodzielnej realizacji projektów. Problem ten dotyczy w szczególności małych gmin wiejskich i miejsko-wiejskich, najbardziej licznych w województwie świętokrzyskim. Problem ten spowodowany jest m.in. brakami kadrowymi i znacznym obciążeniem obowiązkami pracowników instytucji takich jak OPS czy PCPR oraz brakiem kadr wyspecjalizowanych w pisaniu wniosków o dofinansowanie projektów w ramach EFS. Z drugiej strony są to podmioty najbardziej predysponowane do realizacji projektów w obszarze aktywnej integracji, przede wszystkim ze względu na bardzo dobre rozpoznanie lokalnych problemów społecznych, bardzo dobrą znajomość problemów poszczególnych kategorii społecznych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, możliwości identyfikacji w społecznościach lokalnych osób, które mogłyby potencjalnie wziąć udział w projektach, a także możliwość ich zrekrutowania i zmotywowania do udziału we wsparciu itd. W tym kontekście tak silna reprezentacja JST, w tym zwłaszcza gmin w roli partnerów projektów (jest to rola znacznie mniej obciążająca niż rola lidera w procesie przygotowywania, dokumentowania realizacji i rozliczania projektu) jest zrozumiała. Beneficjenci – liderzy projektów innego typu niż JST korzystają z opisanego powyżej potencjału tego typu podmiotów przy realizacji działań w ramach projektów, zaś JST mogą dzięki pełnieniu roli partnera realnie wspierać swoich mieszkańców bez znaczącego angażowania własnych zasobów.

Oprócz JST, w roli partnerów licznie występowały także organizacje pozarządowe (36%), a znacznie rzadziej – przedsiębiorstwa (14%) i innego typu podmioty. Organizacje pozarządowe są to z jednej strony podmioty niekiedy wyspecjalizowane we wspieraniu określonych kategorii społecznych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (np. organizacje realizujące od wielu lat wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami), a z drugiej – niekiedy podmioty wyspecjalizowane „w realizacji projektów”, posiadające zasoby ludzkie i doświadczenie w przygotowywaniu projektów, rozliczeniach finansowych itd. Tego typu potencjał mają również przedsiębiorstwa (firmy doradcze/szkoleniowe).

Tabela 12 Struktura partnerów projektowych ze względu na ich formę prawną w podziale na formę prawną lidera, w obszarze aktywnej integracji

PARTNER	LIDER				
	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki
JST	29,0%	57,1%	33,3%	0,0%	100,0%
NGO	35,5%	14,3%	33,3%	100,0%	0,0%
Przedsiębiorstwo	12,9%	14,3%	33,3%	0,0%	0,0%
Zakład Doskonalenia Zawodowego (ZDZ)	16,1%	14,3%	0,0%	0,0%	0,0%
Inny	6,5%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Analiza partnerstw projektowych zawiązanych w obszarze aktywnej integracji pozwala stwierdzić, że zdecydowanie dominują partnerstwa pomiędzy różnymi typami podmiotów (partnerstwa międzysektorowe), co oznacza, że liderzy zawiązują partnerstwa z podmiotami innego typu. Relatywnie najczęściej partnerstwa wewnątrzsektorowe zawiązywały przedsiębiorstwa (33,3% wszystkich partnerstw zawiązanych przez przedsiębiorstwa jako beneficjentów wiodących/liderów) oraz JST (29%). Skala partnerstw projektowych wewnątrzsektorowych zawiązywanych przez liderów z sektora NGO jest znacznie niższa (14,3%).

Liderzy - JST najczęściej zawiązywali partnerstwa projektowe z partnerami z sektora NGO (35,5%), a liderzy – NGO zdecydowanie najczęściej zawiązywali partnerstwa z JST (57,1% wszystkich partnerstw nawiązanych przez NGO jako lidera). **Można zatem stwierdzić, że powiązania pomiędzy JST a NGO stanowią dominującą grupę partnerstw projektowych zawiązanych w obszarze aktywnej integracji – jest to dominujący typ partnerstwa.**

Czynniki decydujące o składzie partnerstw projektowych

Zgodnie z deklaracjami beneficjentów, realizacja projektu w partnerstwie motywowana była najczęściej **zwiększeniem jakości wsparcia udzielanego w ramach projektu** (59,6% analizowanych przypadków), następnie zaś spowodowana była **wymaganiami Instytucji Organizującej Konkurs/nabór projektów tzn. kryteriami premiującymi realizację projektów w partnerstwach** (46,8%), przy czym w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 premiowane były przede wszystkim projekty realizowane przez samorządy lokalne (z powodów wyjaśnionych powyżej). Kryteria wyboru projektów w wielu przypadkach zachęcały beneficjentów innego typu do nawiązania formalnego partnerstwa projektowego z jednym z JST.

Pozostałe motywacje tworzenia partnerstw projektowych występowały rzadziej. W 21,3% analizowanych przypadków realizacja projektu w partnerstwie miała **umożliwić łatwiejsze dotarcie do grupy docelowej projektu**. Był to bardzo często powód angażowania w roli partnerów projektów JST posiadających „dostęp” do potencjalnych uczestników projektów (klientów pomocy społecznej). Ten powód wejścia w partnerstwo został wskazany w 63,6% przypadków wejścia w partnerstwo z gminą jako partnerem projektu. W 4,3% przypadków wskazano, że **realizacja projektu w partnerstwie miała zwiększyć skalę realizacji projektu (np. poprzez objęcie wsparciem większej liczby osób)**. Jedynie w 8,5% przypadków wskazano na powód w postaci **braku wystarczającego potencjału niezbędnego do realizacji projektu**, np. wymaganego doświadczenia w realizacji innych projektów, zabezpieczenia finansowego itd.

W przypadku partnerów-organizacji pozarządowych, powiatów i ich jednostek organizacyjnych (PUP, powiatowa poradnia psychologiczno-pedagogiczna), przedsiębiorstw komercyjnych oraz zakładów doskonalenia zawodowego główną motywacją było zwiększenie jakości wsparcia udzielanego w ramach projektu. Przykładowo, ZDZ posiada potencjał do realizacji form aktywizacji zawodowej takich jak kursy i szkolenia zawodowego, których nie posiadają innego typu beneficjenci.

Wykres 1 Deklarowane przez beneficjentów wiodących (liderów partnerstw projektowych) w obszarze aktywnej integracji motywacje realizacji projektu, w partnerstwie z innym podmiotem

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Efekty partnerstw projektowych

Badani beneficjenci oceniają, że realizacja projektów w partnerstwie z innymi podmiotami pozwoliła na **zwiększenie jakości wsparcia udzielanego w ramach projektu** (74,5% analizowanych przypadków); **ułatwiła dotarcie do grupy docelowej projektu** (46,8%), a także pozwoliła na **zwiększenie skali realizacji projektu** (np. poprzez objęcie wsparciem większej liczby osób) (51,1%). Na podstawie deklaracji beneficjentów, którzy zawiązali partnerstwo z innymi podmiotami, **efekty partnerstw projektowych należy więc ocenić jednoznacznie pozytywnie.**

Z drugiej strony przeprowadzona analiza wykazała, że **nie ma istotnych różnic w ocenie skuteczności czy też użyteczności projektów partnerskich i tych realizowanych samodzielnie przez beneficjentów.** Zawiązanie partnerstwa projektowego nie jest więc warunkiem koniecznym do realizacji projektów wysokiej jakości. Decyzja o zawiązaniu partnerstwa projektowego lub realizacji projektu samodzielnie powinna zatem zależeć każdorazowo od indywidualnej sytuacji beneficjenta, jego potencjału do realizacji projektu (np. znajomości i możliwości dostępu do grupy docelowej) itd.

Tylko 8,5% beneficjentów projektów partnerskich zadeklarowało, że wystąpiły trudności we współpracy z partnerem lub partnerami projektowymi. Wynik ten ocenić należy jako zadowalający.

3.2.1.3. Zmiana trybu wyboru projektów w ramach PI 9i

Zmiana trybu wyboru projektów w obszarze aktywnej integracji została przeprowadzona w połowie okresu wdrażania interwencji i polegała na dopuszczeniu trybu pozakonkursowego, w którym gminy/OPS mogą pozyskać środki na realizację projektów dla swoich mieszkańców nie konkurując o środki z innymi podmiotami.

Dzięki wprowadzeniu trybu pozakonkursowego dla gmin, wzrosła ich aktywność w zakresie ubiegania się o środki. Gminy/OPS nie są wyspecjalizowane w pozyskiwaniu środków i pisaniu wniosków i z tego powodu nie mogły konkurować z doświadczonymi, wyspecjalizowanymi w tym zakresie podmiotami i występowały wcześniej w zasadzie jedynie jako partnerzy projektowi. Po zmianie trybu wyboru projektów obserwuje się powrót do dobrych praktyk z okresu wdrażania PO KL, gdy co roku wszystkie gminy z regionu aplikowały w trybie pozakonkursowym o środki na swoje działania w obszarze aktywnej integracji.

Gminy/OPS składające wniosek o dofinansowanie projektu w trybie pozakonkursowym mają możliwość skorygowania swoich wniosków bez ryzyka utraty zasobów przeznaczonych na przygotowanie wniosku o dofinansowanie projektu. Jednocześnie gminy/OPS są podmiotami najbardziej predysponowane do realizacji projektów (eksperti od aktywizacji, dostęp do grupy docelowej, rozpoznanie problemów społecznych w społeczności lokalnej itd.).

Zmiana trybu wyboru projektów w ramach PI 9i miała jednoznacznie pozytywny wpływ na wdrażanie tego obszaru wsparcia. Wprowadzenie projektów pozakonkursowych umożliwiło

udział podmiotów, dla których projekty były dotąd niemal niedostępne, mimo że owe podmioty posiadały pełne kompetencje do udzielenia wsparcia osobom potrzebującym. Ułatwienie im udziału poskutkowało ukierunkowaniem wsparcia na te obszary regionu, w których inne podmioty nie były zbyt aktywne, a tym samym na zwiększenie dostępu do usług integracji społecznej dla mieszkańców województwa świętokrzyskiego.

3.2.1.4. Charakterystyka uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji

Zgodnie z opisem zawartym w tabeli nr 1, grupę docelową projektów w obszarze aktywnej integracji stanowią **osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym, a także ich otoczenie** (przede wszystkim rodziny). W niniejszym podrozdziale szczegółowo scharakteryzowano uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji (z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”) ze względu na ich cechy społeczno-demograficzne.

Płeć

62% uczestników projektów to kobiety (co do zasady znajdujące się w trudniejszej sytuacji na rynku pracy niż mężczyźni). Najniższy udział kobiety miały w projektach realizowanych przez NGO, a najwyższy – w projektach realizowanych przez przedsiębiorstwa, aczkolwiek różnice pomiędzy poszczególnymi typami beneficjentów nie były w tym zakresie duże.

Tabela 13 Struktura uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji ze względu na płeć

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
Kobieta	62,7%	50,7%	68,8%	53,7%	55,3%	62,0%
Mężczyzna	37,3%	49,3%	31,2%	46,3%	44,7%	38,0%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Wiek

Wśród uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji przeważają osoby relatywnie młode, do 40 roku życia, a więc takie, które, co do zasady, łatwiej zaktywizować społecznie i zawodowo. Stanowili oni łącznie 56,7% wszystkich uczestników projektów. Najwyższy udział osób do 40 roku życia występuje w projektach realizowanych przez przedsiębiorstwa oraz organizacje pozarządowe, zaś zdecydowanie najniższy – w projektach realizowanych przez Kościół Katolicki.

Tabela 14 Struktura uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji ze względu na wiek

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
do 18 lat	4,7%	11,5%	0,0%	0,0%	0,0%	3,7%
18-29 lat	21,4%	27,9%	36,1%	32,0%	11,2%	27,3%
30-39 lat	28,7%	19,7%	26,0%	20,4%	16,4%	25,7%
40-49 lat	23,1%	18,4%	17,4%	19,6%	25,0%	20,5%
50-59 lat	16,8%	14,8%	13,0%	19,9%	36,8%	16,2%
60 lat i więcej	5,2%	7,6%	7,5%	8,1%	10,5%	6,6%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Wykształcenie

22,4% uczestników projektów to osoby z bardzo niskim poziomem wykształcenia (niższe niż podstawowe lub podstawowe lub gimnazjalne). Najniższy udział osób o najniższym poziomie wykształcenia wystąpił w projektach realizowanych przez przedsiębiorstwa a najwyższy – w projektach realizowanych przez NGO oraz JST.

Tabela 15 Struktura uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji ze względu na wykształcenie

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
Niższe niż podstawowe (ISCED 0)	1,6%	0,4%	0,1%	0%	0%	0,8%
Podstawowe (ISCED 1)	15,1%	15,9%	5,8%	6,5%	1,3%	11,4%
Gimnazjalne (ISCED 2)	9,4%	14%	8,2%	10,1%	24,3%	10,2%
Razem ISCED 0, 1 i 2)	26,1%	30,3%	14,1%	16,6%	25,6%	22,4%
Ponadgimnazjalne (ISCED 3)	56,9%	59,9%	69,1%	58,9%	60,5%	61,3%
Policealne (ISCED 4)	10,1%	3,9%	9,9%	17,1%	2%	9,4%
Wyższe (ISCED 5-8)	6,9%	5,9%	7%	7,3%	11,8%	6,9%
Ogółem	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu

48,9% uczestników projektów w momencie przystąpienia do projektu pozostawała bierna zawodowo. Osoby bierne zawodowo są co do zasady najbardziej oddalone od rynku pracy, często niezmotywowane do poszukiwania pracy zarobkowej lub też napotykające obiektywne trudności, by ją podjąć (np. ze względu na pełnienie funkcji opiekuńczo-wychowawczych wobec dzieci, znaczną niepełnosprawność i in.). Najwyższy udział osób biernych zawodowo wystąpił w projektach realizowanych przez przedsiębiorstwa oraz

organizacje pozarządowe, a najniższy w projektach realizowanych przez Kościół Katolicki oraz uczelnie. 37,9% uczestników projektów to osoby bezrobotne zarejestrowane w ewidencji urzędów pracy, 9,1% - osoby bezrobotne niezarejestrowane w ewidencji urzędów pracy, zaś 4,1% - osoby pracujące.

Tabela 16 Struktura uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji ze względu na ich status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
Osoba bezrobotna niezarejestrowana w ewidencji urzędów pracy	7,7%	7,0%	10,7%	17,4%	2,6%	9,1%
Osoba bezrobotna zarejestrowana w ewidencji urzędów pracy	38,2%	29,4%	31,7%	54,7%	97,4%	37,9%
Osoba bierna zawodowo	47,5%	55,9%	57,6%	28,0%	0,0%	48,9%
Osoba pracująca	6,7%	7,8%	0,0%	0,0%	0,0%	4,1%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Korzystanie z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020

Jednym z przejawów doświadczania ubóstwa i wykluczenia społecznego jest korzystanie przez mieszkańców z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa (PO PŻ). Program ten ukierunkowany jest na wsparcie, przede wszystkim w postaci zapewnienia posiłków/paczek żywnościowych, osób najbardziej potrzebujących, doświadczających najgłębszych form ubóstwa⁴⁶. Komplementarnym wsparciem dla takich osób może być to udzielane w ramach projektów w obszarze aktywnej integracji, ukierunkowane na zwiększenie zdolności mieszkańców do samodzielnego zaspokojenia swoich potrzeb życiowych.

54,8% przedstawiciele beneficjentów objętych badaniem ankietowym zadeklarowało, że wśród uczestników ich projektu były osoby korzystające z PO PŻ (najczęściej w projektach realizowanych przez Kościół Katolicki oraz JST). 12,3% stwierdziło, że takich osób nie było wśród uczestników projektu, zaś aż 32,9% zaznaczyło odpowiedź „nie wiem/trudno powiedzieć” (najczęściej w przypadku przedsiębiorstw i NGO), co może świadczyć o niedostatecznej diagnozie sytuacji uczestników projektu. Osoby korzystające z PO PŻ stanowiły, zgodnie z deklaracjami beneficjentów, najczęściej od 11-30% wszystkich uczestników danego projektu, choć zdarzały się także projekty, w których odsetek ten przekraczał 70%. **Komplementarność wsparcia oferowanego w ramach projektów w**

⁴⁶ [Link](#) [dostęp 20.03.2024 r.]

obszarze aktywnej integracji z PO PŻ 2014-2020 ocenić należy zatem jako umiarkowanie wysoką.

Miejsce zamieszkania

20,6% uczestników projektów mieszka w powiecie kieleckim, 19,2% w powiecie ostrowieckim, 9,9% w powiecie starachowickim, zaś 9,2% w Kielcach. W trzech powiatach województwa świętokrzyskiego znajdujących się w relatywnie najlepszej sytuacji pod kątem dochodowym/finansowym, a więc w powiatach ostrowieckim, m. Kielce oraz buskim⁴⁷ mieszkało łącznie 35,4% uczestników projektów, zaś udział mieszkańców tych powiatów w całej populacji województwa świętokrzyskiego to tylko 30%. Z kolei w czterech powiatach znajdujących się w relatywnie najgorszej sytuacji (staszowski, kazimierski, konecki, sandomierski) mieszkało zaledwie 14,9% uczestników projektów, zaś udział mieszkańców tych powiatów w całej populacji województwa świętokrzyskiego to aż 21,1%. **Oznacza to, że projekty w ramach aktywnej integracji były łatwiej dostępne w tych powiatach, w których sytuacja społeczno-gospodarcza jest relatywnie najlepsza, zaś pożądana byłaby sytuacja odwrotna – jednym z wymiarów adekwatności interwencji jest bowiem jej adresowanie do społeczności lokalnych potrzebujących wsparcia w największym stopniu.** Warto zauważyć, że w powiatach znajdujących się w relatywnie najgorszej sytuacji społeczno-gospodarczej, aktywne w zakresie realizacji projektów były niemal wyłącznie gminy (JST), zaś beneficjenci innego typu kierowali wsparcie do mieszkańców tych powiatów bardzo rzadko.

Tabela 17 Struktura uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji ze względu na ich miejsce zamieszkania (powiat)

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
buski (+)	11,7%	9,1%	1,2%	0,0%	0,0%	6,9%
jędrzejowski	1,6%	16,7%	5,0%	0,0%	0,0%	4,6%
kazimierski (-)	5,2%	3,2%	2,1%	0,0%	0,0%	3,4%
Kielce (+)	13,2%	7,5%	3,0%	0,0%	44,1%	9,2%
kielecki	17,1%	22,1%	23,0%	15,9%	55,9%	20,6%
konecki (-)	0,0%	1,7%	0,7%	0,0%	0,0%	0,5%
opatowski	1,7%	3,7%	16,4%	33,8%	0,0%	8,8%
ostrowiecki (+)	9,9%	16,3%	29,4%	47,1%	0,0%	19,2%
pińczowski	1,4%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,7%
sandomierski (-)	4,3%	4,5%	2,2%	1,5%	0,0%	3,4%
skarżyski	6,0%	6,8%	4,8%	0,0%	0,0%	5,1%
starachowicki	11,6%	7,2%	11,4%	1,8%	0,0%	9,9%
staszowski (-)	16,2%	0,3%	0,6%	0,0%	0,0%	7,6%
włoszczowski	0,0%	0,4%	0,1%	0,0%	0,0%	0,1%

⁴⁷ Zob. tabela 7 zamieszczona w rozdziale 3.1.6.2.3 niniejszego raportu.

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
Razem powiaty w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej (+)	34,8%	32,9%	33,6%	47,1%	44,1%	35,3%
Razem powiaty w relatywnie złej sytuacji społeczno-gospodarczej (-)	25,7%	9,7%	5,6%	1,5%	0,0%	14,9%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz danych GUS

Obszary strategicznej interwencji (OSI)

22,1% uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji zamieszkiwała gminy określone jako tzw. miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze. Relatywnie najwięcej mieszkańców tych miast objęto wsparciem w ramach projektów realizowanych przez uczelnie. Z kolei 37,6% uczestników projektów to mieszkańcy gmin wiejskich o najgorszym dostępie do usług publicznych. Relatywnie najwięcej uczestników projektów z tych gmin było w projektach realizowanych przez przedsiębiorstwa.

Tabela 18 Udział uczestników projektów – mieszkańców obszarów strategicznej interwencji w województwie świętokrzyskim (OSI) w ogólnej liczbie uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji

	JST	NGO	Przedsiębiorstwo	Uczelnia	Kościół Katolicki	Razem
OSI - miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze	20,1%	19,3%	24,4%	38,8%	0,0%	22,1%
OSI - obszary o najgorszym dostępie do usług publicznych	27,1%	36,8%	55,2%	31,5%	36,2%	37,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Niepełnosprawność

Zgodnie z danymi z SL2014, 19,7% uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji to osoby z niepełnosprawnościami.

Podsumowanie

Na podstawie szczegółowej analizy profilu społeczno-demograficznego uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji nie można wyróżnić typu beneficjentów, którzy adresowali swoje projekty do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji lub w relatywnie najkorzystniejszym położeniu, a więc takich,

których najłatwiej zaktywizować. Bez wątplenia jednym z kluczowych aspektów wykluczenia społecznego uczestników projektów była ich sytuacja na rynku pracy – zdecydowana większość z nich to osoby bezrobotne lub biernie zawodowo, a więc osoby, które nie pracowały zarobkowo w momencie przystąpienia do projektu. Negatywnie ocenić należy niski udział w ogólnej puli uczestników projektów mieszkańców powiatów znajdujących się w najgorszej sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie. W tym kontekście pozytywnie ocenić należy ułatwienia w dostępie do środków w ramach Działania 9.1 RPO WŚ 2014-2020 dla gmin (w tym w szczególności wprowadzenie niekonkurencyjnego trybu wyboru projektów), gdyż to one w zdecydowanej większości realizują projekty dla mieszkańców obszarów znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej.

3.2.2. Problemy w zakresie realizacji projektów, w tym wpływ pandemii COVID-19 na realizację projektów

O problemy w zakresie realizacji projektów, w tym te związane z pandemią COVID-19 oraz współpracą beneficjentów z Instytucją Pośredniczącą RPO WŚ 2014-2020 zapytano przedstawicieli ich beneficjentów w badaniu ankietowym.

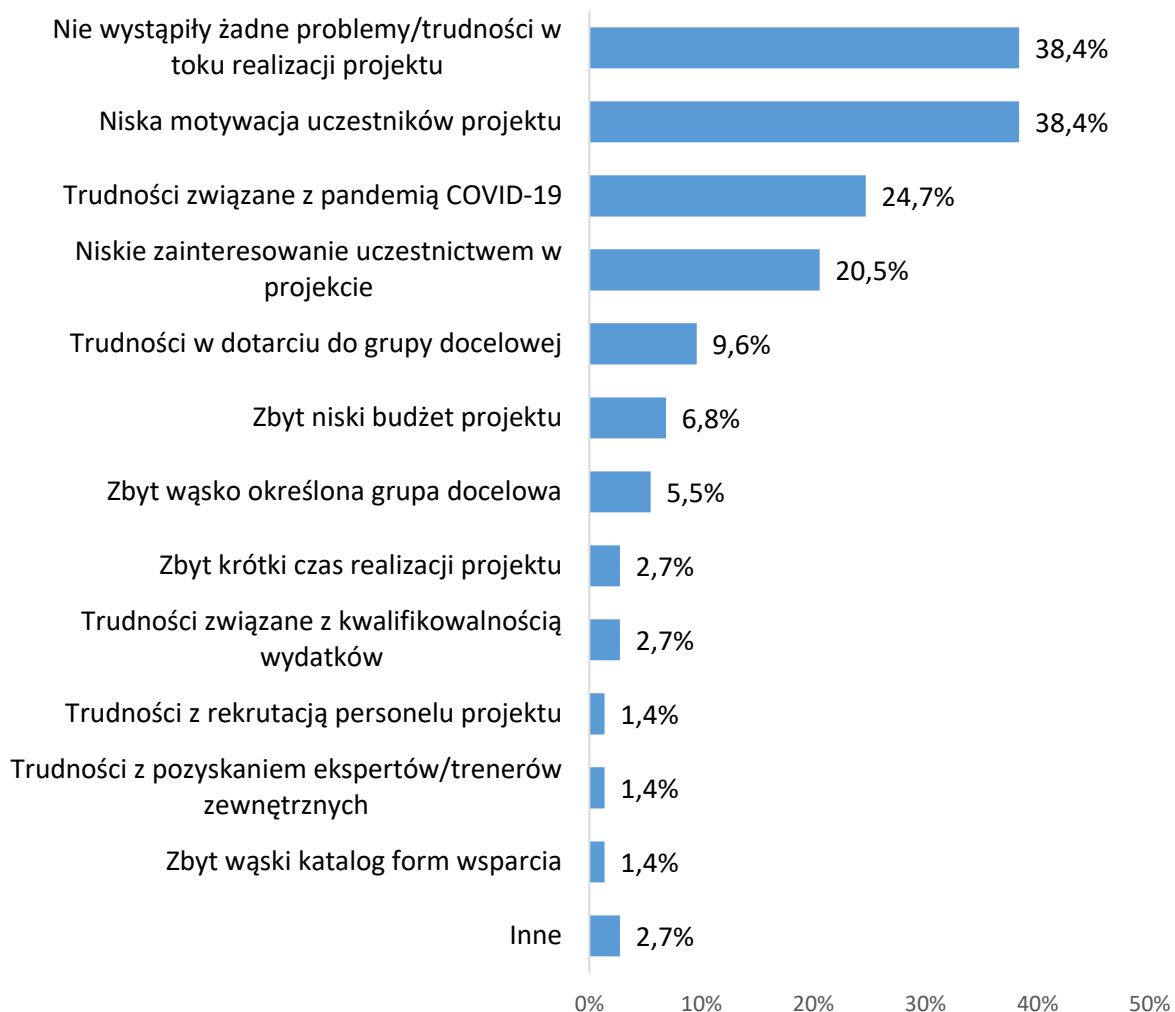
Problemy/trudności związane z realizacją projektów

Wyróżnić można kilka najpowszechniej występujących problemów/trudności w zakresie realizacji projektów, których doświadczali beneficjenci. Przede wszystkim jest to **problem związany z niską motywacją uczestników projektu** (wskazywany przez 38,4% beneficjentów), co wynika oczywiście ze specyfiki grupy docelowej projektów w obszarze aktywnej integracji. Niska motywacja, brak przekonania o realnej możliwości zmiany swojej niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, niska samoocena itd. występują powszechnie w kategorii osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. W konsekwencji utrudnia to realizację projektów na każdym etapie, począwszy od rekrutacji uczestników projektów. Konsekwencją tego problemu, wskazywaną m.in. przez uczestników badań jakościowych są także **rezygnacje z udziału w projekcie wynikające z niskiej motywacji do zmiany własnej sytuacji/rozwiązania problemów**. Co do zasady, beneficjenci projektów w obszarze aktywnej integracji starali się oddziaływać na motywację uczestników poprzez różnorodne formy wsparcia np. wsparcie psychologiczne, warsztaty, działania „miękkie” itd. W wielu przypadkach nie były one jednak wystarczające i skuteczne. Powiązaniem, dość powszechnie doświadczanym przez beneficjentów problemem było **niskie zainteresowanie uczestnictwem w projekcie (20,5%) oraz trudności w dotarciu do grupy docelowej (9,6%)**. Często występowały także **trudności związane z pandemią COVID-19 (24,7%)**, które utrudniały realizację wielu form wsparcia wymagających bezpośredniego kontaktu z uczestnikami projektów (np. szkolenia, kursy, staże zawodowe itd.). Pandemia COVID-19 nasiliła zresztą problem rezygnacji uczestników z udziału w projektach, którzy podejmowali taką decyzję z obawy o własne zdrowie. Pozostałe problemy, w tym te, na które potencjalnie oddziaływać może IZ/IP RPO WŚ 2014-2020 takie jak: zbyt wąsko określona grupa docelowa,

zbyt wąski katalog form wsparcia, trudności związane z kwalifikowalnością wydatków, zbyt niski budżet projektu, zbyt krótki czas realizacji projektu, występowały znacznie rzadziej.

38,4% beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji zadeklarowała, że w toku realizacji projektu nie wystąpiły żadne problemy/trudności.

Wykres 2 Problemy/trudności doświadczane przez beneficjentów w toku realizacji projektów w obszarze aktywnej integracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Wpływ pandemii COVID-19 na realizację projektów

Jak wspomniano wcześniej, pandemia COVID-19 spowodowała różnorakie trudności/komplikacje dla beneficjentów analizowanych projektów. 61,1% tych beneficjentów, którzy doświadczali problemów związanych z pandemią COVID-19 wskazało, że z tego powodu wystąpiły trudności w realizacji działań w projekcie zgodnie z założeniami. Po 44,4% beneficjentów doświadczających trudności związanych z pandemią COVID-19

wskazało na brak możliwości realizacji niektórych działań w projekcie zgodnie z założeniami oraz opóźnienie w realizacji projektu, zaś 22,2% wskazało na rezygnacje uczestników z udziału w projekcie. **Pandemia COVID-19 spowodowała zatem istotne trudności w zakresie organizacji projektów. Tym niemniej, wpływ pandemii COVID-19 na osiągnięte efekty projektów był, zdaniem przedstawicieli beneficjentów, umiarkowany.** Na negatywny wpływ pandemii COVID-19 na osiągnięte efekty projektu wskazało jednak tylko 22% spośród tych beneficjentów, którzy dostrzegli negatywny wpływ pandemii na trudności w zakresie realizacji projektu.

W odpowiedzi na pandemię COVID-19 IZ RPOWŚ wprowadziła możliwość sfinansowania niektórych wydatków związanych z zapobieganiem zagrożeniom związanym z COVID-19 (np. zakup środków ochrony osobistej) w ramach projektów realizowanych w obszarze aktywnej integracji. Zgodnie z danymi SL2014, 16 podmiotów i 407 osób zostało objętych wsparciem w zakresie zwalczania lub przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19, zaś wartość wydatków kwalifikowalnych przeznaczonych na działania związane z pandemią COVID-19 w obszarze aktywnej integracji wyniosła ok. 485 tys. zł.

22,7% badanych uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji oceniło, że sytuacja związana z pandemią COVID-19 utrudniła im korzystanie ze wsparcia w projekcie.

Współpraca beneficjentów z Instytucją Pośredniczącą

Zdecydowana większość (90,4%) przedstawicieli beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji dobrze ocenia współpracę z Instytucją Pośredniczącą RPOWŚ 2014-2020 (z Departamentem Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego), przy czym dominują oceny „bardzo dobrze” (64,4%). 9,6% przedstawicieli beneficjentów nie oceniło jednoznacznie współpracy z DW EFS. Można zatem stwierdzić, że trudności we współpracy z IP RPOWŚ 2014-2020 nie stanowiły istotnej bariery/trudności w realizacji analizowanych projektów.

3.2.3. Adekwatność wsparcia

3.2.3.1. *Formy wsparcia w projektach w obszarze aktywnej integracji*

Zgodnie z danymi z SL2014, uczestnicy projektów w obszarze aktywnej integracji otrzymywali kompleksowe wsparcie – **na jednego uczestnika projektu przypadało średnio 5,3 form wsparcia.** Również badania jakościowe z beneficjentami oraz uczestnikami projektów potwierdzają, że **udzielone wsparcie było różnorodne i kompleksowe.** Takie podejście do wsparcia uczestników projektów ocenić należy pozytywnie, z uwagi na ich specyfikę (znaczące oddalenie od rynku pracy znacznej ich części, doświadczenie różnego typu, często złożonych problemów np. zdrowotnych, rodzinnych, finansowych itd.). Poniższa tabela przedstawia rozkład form wsparcia udzielonych uczestnikom projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”. Najczęściej wsparcie w projektach w obszarze aktywnej integracji udzielane było w formie usług aktywnej integracji

o charakterze społecznym (25,1% wszystkich form wsparcia udzielonych w projektach), usług aktywnej integracji o charakterze zawodowym (20,8%), szkoleń/kursów (10,4%), staży/praktyk (7,0%), doradztwa psychologicznego (6,2%) oraz doradztwa/poradnictwa zawodowego (5,6%).

Tabela 19 Formy wsparcia udzielone uczestnikom projektów w obszarze aktywnej integracji

Forma wsparcia	%
usługa aktywnej integracji - usługa o charakterze społecznym	25,1%
usługa aktywnej integracji - usługa o charakterze zawodowym	20,8%
szkolenie/ kurs	10,4%
staż/ praktyka	7,0%
inne	6,4%
doradztwo psychologiczne	6,2%
doradztwo/poradnictwo zawodowe	5,6%
pośrednictwo pracy	3,7%
wsparcie z wykorzystania TIK	3,0%
usługa aktywnej integracji - usługa o charakterze edukacyjnym	2,9%
doradztwo/ pomoc prawna	2,0%
doradztwo inne	1,9%
usługa aktywnej integracji - inna usługa aktywnej integracji	1,0%
usługa aktywnej integracji - usługa reintegracji społecznej i zawodowej w CIS, KIS	0,8%
usługa aktywnej integracji - usługa o charakterze zdrowotnym	0,8%
stypendium	0,6%
zwrot kosztów przejazdu, zakwaterowania	0,6%
usługa zdrowotna/medyczna	0,6%
doradztwo edukacyjno-zawodowe	0,5%
wizyta studyjna	0,3%
Ogółem	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

W badaniu ankietowym uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji zastosowano skróconą i znacząco uproszczoną listę form wsparcia tak, by nazwy poszczególnych form wsparcia były zrozumiałe dla respondentów. Tym niemniej **wyniki badania ankietowego potwierdzają wniosek o wysokiej kompleksowości i różnorodności form wsparcia dostępnych w projektach, w obszarze aktywnej integracji**. Badani uczestnicy projektów wskazywali, że najczęściej korzystali z form wsparcia takich jak:

- kursy i szkolenia zawodowe (81,8% badanych zadeklarowało, że korzystało z tej formy wsparcia w ramach projektu),
- doradztwo zawodowe (76,3%),
- porady psychologa (64,2%),
- kursy i szkolenia w zakresie komunikacji z innymi ludźmi, pracy w grupie (63,2%),

- doradztwo służące rozwiązywaniu problemów dnia codziennego, ułatwiające nawiązywanie kontaktów z innymi ludźmi itd. (62,1%),
- staż lub praktyka zawodowa (58,9%),
- pomoc w znalezieniu pracy (58,7%).

Powszechnie stosowano zatem w projektach formy aktywizacji społecznej i zawodowej. Znacznie rzadziej stosowano formy aktywizacji zdrowotnej takie jak badania lekarskie, zabiegi stomatologiczne itp. (39,5%) **oraz formy aktywizacji edukacyjnej** takie jak sfinansowanie w ramach projektu nauki w szkole lub na studiach (9,2%).

3.2.3.2. Dopasowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb uczestników projektów

Wszystkie analizowane formy wsparcia, które otrzymali uczestnicy projektów zostały przez nich ocenione wysoko (średnia ocen powyżej 4,00 w skali od 1 do 5), jako przydatne, a więc adekwatne/użyteczne w stosunku do potrzeb uczestników projektów. Najwyżej ocenione zostały formy aktywizacji zawodowej takie jak wsparcie trenera pracy lub asystenta pracy, zatrudnienie subsydiowane, staż i praktyka zawodowa, a także formy aktywizacji zdrowotnej (badania lekarskie, zabiegi stomatologiczne itp.). Relatywnie najłagodniej, ale również wysoko, ocenione zostały formy aktywizacji edukacyjnej (sfinansowanie nauki w szkole/na studiach).

Wykres 3 Ocena uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji dotycząca przydatności poszczególnych, otrzymanych przez nich form wsparcia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

Tym niemniej 1/3 badanych uczestników projektów oceniła, że w podobnych projektach realizowanych w przyszłości należy wprowadzić zmiany, zaś **12,8% badanych oceniło, że wsparcie otrzymane przez nich w projekcie nie było dopasowane do ich potrzeb.**

Uczestnicy projektów w wypowiedziach otwartych zgłaszali przede wszystkim potrzebę **wsparcia w zakresie poszukiwania zatrudnienia po zakończonym okresie aktywizacji społecznej i zawodowej.** Postulat wyrażany często w formie roszczeniowej („powinna być praca po projekcie”; „powinni [beneficjent projektu] zagwarantować ludziom pracę na stałe, a nie na zlecenie i tego typu umowy”), co z jednej strony świadczy o zapotrzebowaniu na wsparcie w zakresie edukacji ekonomicznej uczestników tego typu projektów (edukacja w

zakresie rozumienia funkcjonowania gospodarki rynkowej na poziomie elementarnym), zaś z drugiej strony na **jeszcze intensywniejsze wsparcie w zakresie aktywnego pośrednictwa pracy świadczonego przez beneficjentów na rzecz uczestników projektów** (wymaga to przede wszystkim silnego osadzenia beneficjentów w lokalnym/regionalnym środowisku pracodawców).

Oprócz tego uczestnicy projektów wskazywali na konieczność rozszerzenia oferty kursów zawodowych, zwiększenie dopasowania wsparcia do ich indywidualnych potrzeb (w niektórych przypadkach wskazywano na brak adekwatności wsparcia „miękkiego”/integracyjnego w stosunku do indywidualnych potrzeb uczestników projektów), konieczność zwiększenia komplementarności wsparcia np. by praktyka/staż zawodowy realizowany był w obszarze zgodnym z wcześniej zrealizowanym kursem zawodowym. Wskazywano także na konieczność zwiększenia jakości poszczególnych form wsparcia (zarówno w zakresie aktywizacji zawodowej, jak i społecznej).

Wsparcie uzyskane w ramach projektów w obszarze aktywnej integracji ich uczestnicy oceniają jednak zasadniczo jako adekwatne/użyteczne w stosunku do ich indywidualnych potrzeb. O wysokim stopniu zadowolenia uczestników z udziału w projektach świadczy także wysoka skłonność ich uczestników do polecania udziału w tego typu projektach innym osobom, w podobnej sytuacji życiowej. **Aż 92,4% badanych poleciłaby udział w tego typu projekcie.** Powyższe wnioski znalazły potwierdzenie także w wynikach badań jakościowych z uczestnikami projektów.

Czynnikiem zwiększającym adekwatność/użyteczność wsparcia jest m.in. realizacja diagnoz sytuacji i potrzeb uczestników projektów w momencie ich przystąpienia do projektu, a następnie – na ich bazie – tworzenie indywidualnych planów działania/indywidualnych planów aktywizacji dla poszczególnych uczestników projektów. **72,7% badanych uczestników projektów potwierdziło, że na początku ich udziału w projekcie organizatorzy projektu rozmawiali z nimi o potrzebach i oczekiwaniach dotyczących projektu.** Można zatem stwierdzić, że beneficjenci starali się dostosować wsparcie do indywidualnych potrzeb uczestników. Z drugiej strony pełna indywidualizacja wsparcia nie zawsze była możliwa. Jak wynika z badań jakościowych z uczestnikami projektów zdarzało się, że musieli oni zrezygnować z udziału w kursach zawodowych w ramach projektu z powodu braku możliwości sformowania odpowiednio licznej grupy kursantów zainteresowanych udziałem w danym kursie.

Należy również pamiętać, że znaczna część projektów realizowana była przez beneficjentów, którzy pracowali z przynajmniej częścią z uczestników ich projektów jeszcze zanim rozpoczęła się realizacja projektu. Dotyczy to w szczególności OPS, które najczęściej realizowały projekty na rzecz swoich klientów (osób korzystających z pomocy społecznej) oraz niektórych organizacji pozarządowych i Caritas prowadzących centra integracji społecznej – w tych przypadkach projekty adresowane były do osób uczestniczących w CIS, które w ramach projektów otrzymały dodatkowe, niedostępne wcześniej (z powodu braku

finansowania) wsparcie. W tego typu przypadkach beneficjenci w znacznej mierze mieli już zazwyczaj dobrze rozpoznane potrzeby uczestników projektu.

3.2.4. Efekty wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej

3.2.4.1. *Sytuacja uczestników projektów na rynku pracy bezpośrednio po zakończeniu udziału w projekcie*

Jak wskazano w podrozdziale 3.2.1.4 zdecydowana większość uczestników projektów nie pracowała zarobkowo w momencie przystąpienia do projektu. 48,9% uczestników projektów było biernych zawodowo (nie pracowali i nie poszukiwali pracy) , 47,0% było bezrobotnych (nie pracowali, ale poszukiwali pracy), zaś tylko 4,1% pracowało zarobkowo.

Beneficjenci zobowiązani są do monitorowania statusu uczestników projektu w okresie 4 tygodni po zakończeniu ich udziału w projekcie. Dane z tego monitoringu zawarte są w systemie SL2014. W tabeli zamieszczonej poniżej zaprezentowano status uczestników projektów bezpośrednio po zakończeniu ich udziału w projekcie, w różnych przekrojach.

Tabela 20 Status uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” bezpośrednio po zakończeniu ich udziału w projekcie

		Osoba kontynuuje zatrudnienie	Osoba podjęła pracę/ rozpoczęła prowadzenie działalności na własny rachunek	Razem osoby pracujące	Osoba poszukująca pracy	Osoba uzyskała kwalifikacje	Osoba nabyła kompetencje	Osoba podjęła kształcenie lub szkolenie
Razem		0,9%	29,7%	30,6%	26,4%	55,3%	21,7%	0,4%
OSI - miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze	Nie	1,2%	31,1%	32,3%	26,6%	56,1%	19,3%	0,3%
	Tak	0,2%	24,7%	24,9%	25,4%	52,2%	30,3%	0,7%
OSI - obszary wiejskie o najniższym dostępie do usług publicznych	Nie	0,9%	29,5%	30,4%	23,6%	48,1%	24,9%	0,4%
	Tak	1,0%	30,0%	31,0%	30,9%	67,1%	16,4%	0,4%
Typ beneficjenta	JST	1,8%	27,2%	29,0%	23,8%	46,8%	23,0%	0,0%
	NGO	0,9%	23,5%	24,4%	31,4%	57,9%	24,1%	1,6%
	Przedsiębiorstwo	0,1%	34,7%	34,8%	30,7%	77,8%	10,2%	0,4%
	Uczelnia	0,0%	35,8%	35,8%	24,4%	27,0%	61,2%	0,3%
	Kościół Katolicki	0,0%	28,9%	28,9%	0,0%	5,3%	11,8%	0,0%
Płeć	Kobieta	1,0%	30,6%	31,6%	28,6%	56,3%	23,8%	0,3%
	Mężczyzna	0,9%	28,2%	30,1%	22,7%	53,6%	18,2%	0,5%
Wiek	do 18 l.	0,0%	0,0%	0,0%	2,0%	35,5%	1,5%	0,0%
	18-29 l.	0,5%	36,2%	36,7%	28,8%	63,2%	19,5%	0,7%
	30-39 l.	1,4%	32,1%	33,5%	26,0%	59,5%	22,0%	0,2%
	40-49 l.	1,5%	30,1%	31,6%	25,6%	53,7%	24,0%	0,3%
	50-59 l.	0,7%	25,5%	26,2%	25,9%	45,9%	26,8%	0,2%
	60+ l.	0,6%	18,7%	19,3%	34,6%	44,8%	21,8%	0,3%
Wykształcenie	Niższe niż podstawowe	0,0%	7,0%	7,0%	7,0%	4,7%	11,6%	0,0%
	Podstawowe	0,7%	16,4%	17,1%	16,4%	43,7%	24,6%	0,2%
	Gimnazjalne	0,4%	26,3%	26,7%	31,2%	50,3%	24,0%	0,9%
	Ponadgimnazjalne	0,9%	31,5%	32,4%	28,3%	59,5%	20,6%	0,2%
	Policealne	1,2%	36,0%	37,2%	24,3%	59,3%	20,2%	1,0%
	Wyższe	2,4%	34,3%	36,7%	23,4%	44,7%	26,9%	0,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

Jak wynika z danych zaprezentowanych w powyższej tabeli, **bezpośrednio po zakończeniu udziału w projekcie pracowało 30,6% uczestników projektów**. Dodatkowo 26,4% poszukiwało pracy. Efekty, które w przyszłości mogłyby potencjalnie przełożyć się na znalezienie pracy takie jak uzyskanie kwalifikacji lub nabycie kompetencji uzyskało odpowiednio 55,3% i 21,7% uczestników projektów. Wyniki badania w tym zakresie potwierdzone zostały w ramach badania ankietowego uczestników projektów – 77,3% z nich oceniło, że dzięki udziałowi w projekcie nabyli oni nowe lub udoskonaliли już posiadane umiejętności zawodowe. Jest to zrozumiałe w kontekście powszechnie stosowanych w projektach instrumentów aktywizacji zawodowej takich jak szkolenia/kursy zawodowe oraz staże/praktyki zawodowe. Spośród osób pracujących w momencie realizacji badania umiejętności zawodowe nabyte dzięki udziałowi w projekcie wykorzystuje 67,3% z nich. Wynik ten ocenić należy jako zadowalający – świadczy o dość wysokiej adekwatności zakresu umiejętności zawodowych kształtowanych w projektach, w stosunku do potrzeb rynku pracy. Nabycie formalnego poświadczenia zdobytych w ramach projektu umiejętności zawodowych (np. w postaci certyfikatu) zadeklarowało 70,3% ankietowanych uczestników projektów. Jak wynika z przeprowadzonych badań jakościowych, formalne poświadczanie nabytych przez uczestników projektów kompetencji/umiejętności było powszechnie stosowane przez beneficjentów. Poświadczenia tego typu w założeniu mają ułatwić zdobycie zatrudnienia przez uczestników projektów.

Zauważyć można pewne tendencje związane ze skutecznością aktywizacji zawodowej uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji. **Relatywnie słabe wyniki osiągnięto w przypadku kategorii wiekowej uczestników projektu 50 lat i więcej. Z kolei relatywnie najskuteczniejsze w zakresie aktywizacji zawodowej były projekty w odniesieniu do kategorii osób z wykształceniem wyższym, policealnym i ponadgimnazjalnym (im wyższy poziom wykształcenia, tym skuteczniejsze efekty w zakresie aktywizacji zawodowej)**. Nieco lepsze efekty w zakresie aktywizacji zawodowej osiągnięto w przypadku projektów realizowanych przez uczelnie i przedsiębiorstwa.

3.2.4.2. *Sytuacja uczestników projektów na rynku pracy w dalszej perspektywie*

Zgodnie z deklaracjami uczestników projektów wyrażonych w toku badania ankietowego, zdecydowana większość z nich (92,4%) w momencie przystąpienia do projektu nie pracowała zawodowo. Były to więc w zdecydowanej większości osoby bezrobotne lub bierne zawodowo. 7,6% miało z kolei prace zarobkową (jest to wartość nieznacznie wyższa niż wynika to z danych z SL2014, co może wynikać m.in. z podejmowania zatrudnienia w szarej strefie).

Po zakończeniu projektu (bez sprecyzowania zakresu czasowego) pracę zarobkową posiadało 53,1% z nich. Jest to wartość istotnie wyższa niż prezentowana wcześniej wartość 30,6% bazująca na wynikach monitoringu sytuacji uczestników projektów bezpośrednio po zakończeniu ich udziału w projekcie. Oznacza to, że **znaczna część uczestników projektów podjęła pracę, ale w późniejszym okresie, po zakończeniu monitoringu i nie bezpośrednio**

po zakończeniu udziału w projekcie. Średniookresową skuteczność projektów w obszarze aktywnej integracji w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników projektów ocenić należy zatem jako wysoką (wzrost udziału osób pracujących z 7,6% do 53,1%, a więc 45,5 pkt. proc.).

Spośród osób pracujących w momencie przystąpienia do projektu jedynie 21,7% uczestników zmieniła pracę po zakończeniu udziału w projekcie, zaś pozostali pracowali w tym samym miejscu pracy, co w momencie przystąpienia do projektu.

Aktualnie (marzec 2024 r.) pracuje 50,5% badanych, a więc nieco mniej niż w momencie zakończenia udziału w projekcie. W niektórych (nielicznych) przypadkach efekt w zakresie aktywizacji zawodowej okazał się zatem nietrwały, **choć trwałość efektów w zakresie aktywizacji zawodowej ocenić należy jako wysoką.**

Tabela 21 Udział osób pracujących wśród uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” przed przystąpieniem do projektu (PRZED), po udziale w projekcie (PO) oraz w marcu 2024 r. (TERAZ)

		PRZED	PO	TERAZ	PO – zmiana w pkt. proc. w stosunku do „PRZED”	TERAZ - zmiana w pkt. proc. w stosunku do "PRZED"
Razem		7,6%	53,1%	50,5%	45,6	43,0
OSI - miasta tracące swoje funkcje społeczno- gospodarcze	Nie	8,3%	53,2%	50,0%	44,9	41,7
	Tak	4,3%	52,9%	52,9%	48,6	48,6
OSI - obszary wiejskie o najbliższym dostępem do usług publicznych	Nie	5,9%	52,1%	50,0%	46,2	44,1
	Tak	10,1%	54,7%	51,4%	44,6	41,3
Typ beneficjenta	JST	7,7%	48,9%	46,4%	41,3	38,7
	NGO	12,0%	68,0%	48,0%	56,0	36,0
	Przedsiębiorstwo	5,0%	56,0%	58,0%	51,0	53,0
	Uczelnia	13,6%	68,2%	63,6%	54,5	50,0
	Kościół Katolicki	0,0%	50,0%	50,0%	50,0	50,0
Płeć	Kobieta	5,7%	50,6%	47,8%	44,9	42,1
	Mężczyzna	10,9%	57,7%	55,5%	46,7	44,5
Wiek	do 18 lat	-	-	-	-	-
	18-29 lat	6,3%	63,2%	61,1%	56,9	54,8
	30-39 lat	7,1%	57,6%	61,6%	50,5	54,5
	40-49 lat	5,2%	51,0%	56,3%	45,8	51,1
	50-59 lat	13,6%	45,5%	28,8%	31,9	15,2
	60 lat i więcej	0,0%	23,1%	%0,0%	23,1	0,0
Wykształcenie	niższe niż podstawowe	-	-	-	-	-
	podstawowe	10,0%	46,7%	30,0%	36,7	20,0
	gimnazjalne	13,0%	52,2%	47,8%	39,1	34,8
	ponadgimnazjalne	7,3%	54,0%	51,2%	46,8	44,0

		PRZED	PO	TERAZ	PO – zmiana w pkt. proc. w stosunku do „PRZED”	TERAZ - zmiana w pkt. proc. w stosunku do „PRZED”
	policealne	4,9%	48,8%	56,1%	43,9	51,2
	wyższe	4,9%	56,1%	56,1%	51,2	51,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

Do zaprezentowanych w powyższej tabeli danych, bazującej na wynikach badania ankietowego, należy podchodzić z ostrożnością w przypadku analizy wyników, w podziale na wiele kategorii (zwłaszcza typu beneficjenta, wieku i wykształcenia), gdyż liczebność poszczególnych kategorii była niewielka. Tym niemniej zauważyć można pewne tendencje związane ze skutecznością aktywizacji zawodowej uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji należących do poszczególnych kategorii.

Na skuteczność aktywizacji zawodowej i trwałość efektów w zakresie podjęcia zatrudnienia oddziałuje m.in. miejsce zamieszkania uczestników projektów – **uczestnicy projektów zamieszkujący OSI – miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze osiągają nieco lepsze wyniki jeśli chodzi o podjęcie zatrudnienia po zakończeniu udziału w projekcie**, niż mieszkańcy pozostałych obszarów województwa. Należy zauważyć, że są to dość duże miasta z relatywnie chłonnymi rynkami pracy, co zdecydowanie ułatwia znalezienie pracy przez uczestników projektów. **Z odwrotną sytuacją mamy do czynienia w przypadku mieszkańców OSI – obszarów wiejskich o najniższym dostępie do usług publicznych – uczestnicy projektów zamieszkujący te obszary osiągają słabsze wyniki jeśli chodzi o efekty zatrudnieniowe** w porównaniu do mieszkańców innych obszarów.

Jeśli chodzi o typ beneficjenta, to **najlepsze efekty zatrudnieniowe wystąpiły w przypadku projektów realizowanych przez uczelnie i przedsiębiorstwa**. Przeprowadzona analiza wykazała jednak, że **nie można na tej podstawie stwierdzić, że podmioty te realizowały projekty lepszej jakości niż beneficjenci innego typu**. Jak wykazano w podrozdziale 3.2.1.4, beneficjenci typu „przedsiębiorstwo” oraz „uczelnia” realizowali projekty na rzecz uczestników projektów wyróżniających się relatywnie wysokim poziomem wykształcenia oraz zamieszkujących powiaty w relatywnie najlepszej sytuacji społeczno-gospodarczej. Z kolei poziom wykształcenia i miejsce zamieszkania (determinująca funkcjonowanie na określonym lokalnym rynku pracy) silnie determinują szanse podjęcia zatrudnienia po zakończeniu udziału w projekcie: im wyższy poziom wykształcenia, tym większe szanse na podjęcie zatrudnienia; większe szanse na podjęcie zatrudnienia mają mieszkańcy powiatów w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej na tle regionu.

Nieznacznie lepsze efekty zatrudnieniowe osiągnięto w przypadku mężczyzn, co potwierdza fakt, iż sytuacja na rynku pracy kobiet jest trudniejsza niż mężczyzn.

Także wiek uczestników projektów wpływa na osiągnięte przez nich efekty w zakresie aktywizacji zawodowej. **Im młodszy są uczestnicy projektów, tym lepsze efekty w zakresie aktywizacji zawodowej osiągnęli.** Szczególnie trudną okazała się aktywizacja zawodowa osób powyżej 50 roku życia. W przypadku kategorii wiekowej 60+ efekty zatrudnieniowe są najniższe, co wynika oczywiście z przechodzenia znacznej części osób w tym wieku na emeryturę.

Wyniki badania potwierdzają, że poziom wykształcenia istotnie wpływa na szanse sukcesu w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników projektów. **Im wyższy poziom wykształcenia, tym lepsze efekty zatrudnieniowe.**

71,4% badanych uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji przyznało, że dzięki udziałowi w projekcie będzie im łatwiej poszukiwać pracy w przyszłości. Przeciwnego zdania jest 24,3% badanych, zaś 4,4% nie wyraziło opinii w tym zakresie. Wyniki te potwierdzają dość wysoką skuteczność projektów w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników.

Podsumowując, skuteczność projektów w zakresie aktywizacji zawodowej ich uczestników ocenić należy jako wysoką. Wysoko ocenić należy także trwałość efektów w postaci zatrudnienia uczestników projektu. Przeprowadzona analiza wykazała, że istotny wpływ na szanse na zatrudnienie są zależne od czynników takich jak miejsce zamieszkania uczestników projektu (przy czym kluczowe znaczenie ma tutaj zamieszkiwanie w obrębie relatywnie silnych lokalnych rynków pracy), wiek (im młodszy, tym większe szanse na zatrudnienie) oraz wykształcenie (im wyższe, tym większe szanse na zatrudnienie).

3.2.4.3. Sytuacja uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji niepracujących, w momencie realizacji badania i przyczyny braku podejmowania pracy zarobkowej

Jak wynika z deklaracji uczestników projektów, **spośród niepracujących w momencie realizacji badania uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji, większość z nich (65,3%) to osoby bierne zawodowo, a więc nieposzukujące aktywnie pracy.** 34,7% to z kolei osoby bezrobotne, które w ostatnich 30 dniach przed realizacją badania aktywnie poszukiwały pracy (np. poprzez wysyłanie CV, odbywanie spotkań z pracodawcami itp.). 32,1% niepracujących uczestników projektu zarejestrowanych jest w PUP jako osoby bezrobotne.

Niepracujących uczestników projektów poproszono o wskazanie powodów braku podejmowania pracy zawodowej. Jak wynika z pozyskanych odpowiedzi, są one zróżnicowane.

Najczęściej przyczyną braku pracy zawodowej uczestników projektów jest zły stan zdrowia lub niepełnosprawność. Przyczynę tę wskazała aż 1/3 niepracujących uczestników projektów. Świadczy to o potrzebie dalszego rozwijania systemu usług społecznych w zakresie rehabilitacji i aktywizacji osób z niepełnosprawnościami, a także usług w zakresie

profilaktyki zdrowotnej. W długoterminowej perspektywie inwestycja w profilaktykę zdrowotną powinna przyczynić się do zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego (poprzez ograniczenie skali występowania czynnika ograniczającego aktywność zawodową w postaci nabytej niepełnosprawności i/lub długotrwałej i ciężkiej choroby) i ograniczenia wydatków publicznych na leczenie i rehabilitację osób z niepełnosprawnościami/osób doświadczających długotrwałej i ciężkiej choroby.

Druga najczęściej wskazywana przyczyna braku aktywności zawodowej uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji to **opieka nad dziećmi (22,8%)**. **Dodatkowo 6,2% badanych wskazało, że przyczyną braku ich aktywności zawodowej jest opieka nad dorosłymi osobami z niepełnosprawnością lub osobami starszymi z rodziny**. Dane te świadczą o potrzebie rozwoju usług społecznych (usługi opieki nad dziećmi do lat 3, usługi opiekuńcze dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami) oraz edukacyjnych (usługi w zakresie wychowania przedszkolnego) jako metody zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego. Uzyskanie dostępu do takich usług przez świętokrzyskie rodziny/gospodarstwa domowe uwalnia pulę czasu wolnego osób dotychczas zaangażowanych w świadczenie opieki nad osobami zależnymi. Czas ten może być przeznaczony na poszukiwanie i świadczenie pracy zarobkowej. Skuteczność tego typu interwencji została potwierdzona w badaniu ewaluacyjnym poświęconym usługom opieki nad dziećmi do lat 3 i usługom wychowania przedszkolnego zrealizowanym w województwie świętokrzyskim w 2023 r.⁴⁸

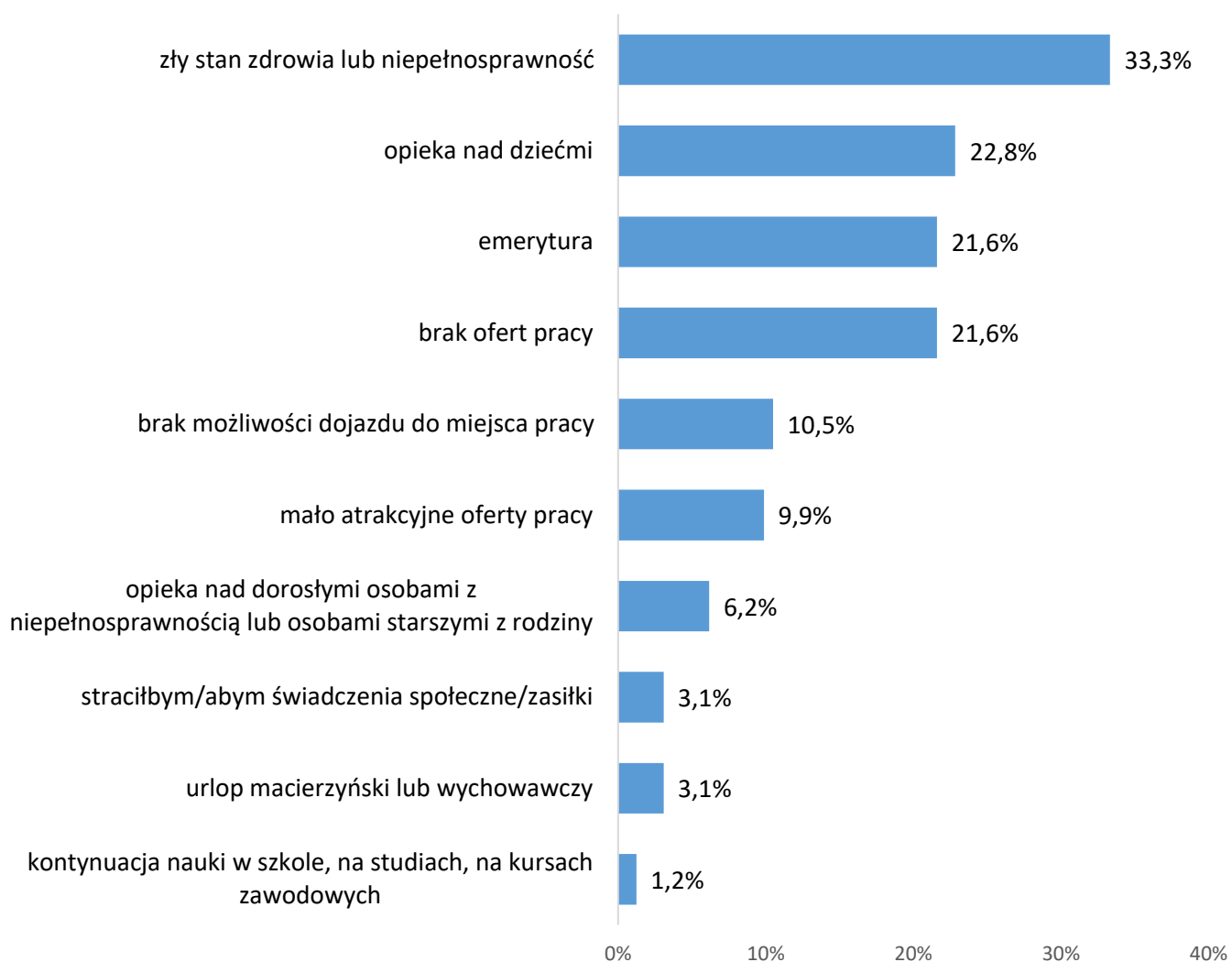
Dopiero na trzecim miejscu wśród przyczyn braku podejmowania pracy zarobkowej sami uczestnicy projektów w obszarze aktywnej integracji wskazali brak ofert pracy (21,6%) oraz mało atrakcyjne oferty pracy (9,9%), a więc przyczyny, na które odpowiada interwencja w obszarze ekonomii społecznej (poprzez wsparcie tworzenia nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych). **Wskazuje to na niską adekwatność interwencji w obszarze ekonomii społecznej, w aspekcie aktywizacji zawodowej mieszkańców województwa świętokrzyskiego.** W okresie wdrażania analizowanej interwencji publicznej sytuacja na polskim, w tym także świętokrzyskim rynku pracy uległa zdecydowanej poprawie. Zgodnie z wynikami badania aktywności ekonomicznej ludności (BAEL) realna stopa bezrobocia w Polsce w 2015 r. wynosiła 7,7%, zaś w 2022 r. już tylko 2,9%. W przypadku województwa świętokrzyskiego było to odpowiednio 10,7% oraz 3,8%. Oznacza to, że choć województwo świętokrzyskie charakteryzuje się na tle Polski gorszą sytuacją na rynku pracy, to jednak realna stopa bezrobocia systematycznie maleje i aktualnie jest bardzo niska. Zgodnie z danymi GUS, w województwie świętokrzyskim w okresie od 2016 r. do 2022 r. utworzono łącznie 91,4 tys. nowych miejsc pracy, zaś zlikwidowano 47,7 tys. miejsc pracy (bilans: +43,7 tys. miejsc pracy). Dodatkowo, zgodnie z danymi GUS, w regionie dynamicznie

⁴⁸ Piotr Fuchs Smart Research, Raport końcowy. Pomiar wskaźników długoterminowych EFS w obszarze zatrudnienia w ramach PI 8iv oraz edukacji w ramach PI 10i, Poznań, grudzień 2023 r.

zmniejsza się liczba ludności w wieku produkcyjnym (z 782 tys. w 2016 r. do 679 tys. w 2022 r. (ubytek aż o 103 tys. osób). Procesy te sprawiają, że **niedobór miejsc pracy nie jest już od kilku lat istotnym problemem województwa świętokrzyskiego**. Wręcz przeciwnie – coraz częściej to pracodawcy borykają się z problemem braku pracowników. **W tym kontekście inwestycje środków publicznych w masowe tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych ocenić należy jako generalnie nieadekwatne** (z wyłączeniem miejsc pracy dedykowanych osobom, które nie mają szans na podjęcie zatrudnienia na otwartym rynku pracy np. z powodu znacznej niepełnosprawności).

Wśród pozostałych przyczyn braku podejmowania aktywności zawodowej uczestnicy projektów wskazywali emeryturę (21,6%) oraz brak możliwości dojazdu do miejsca pracy (10,5%), co wskazuje na pilną potrzebę rozwoju transportu zbiorowego/publicznego w regionie, a w niewielkim stopniu także inne przyczyny.

Wykres 4 Przyczyny braku podejmowania pracy zarobkowej przez uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu "Świętokrzyskie dla Ukrainy"

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

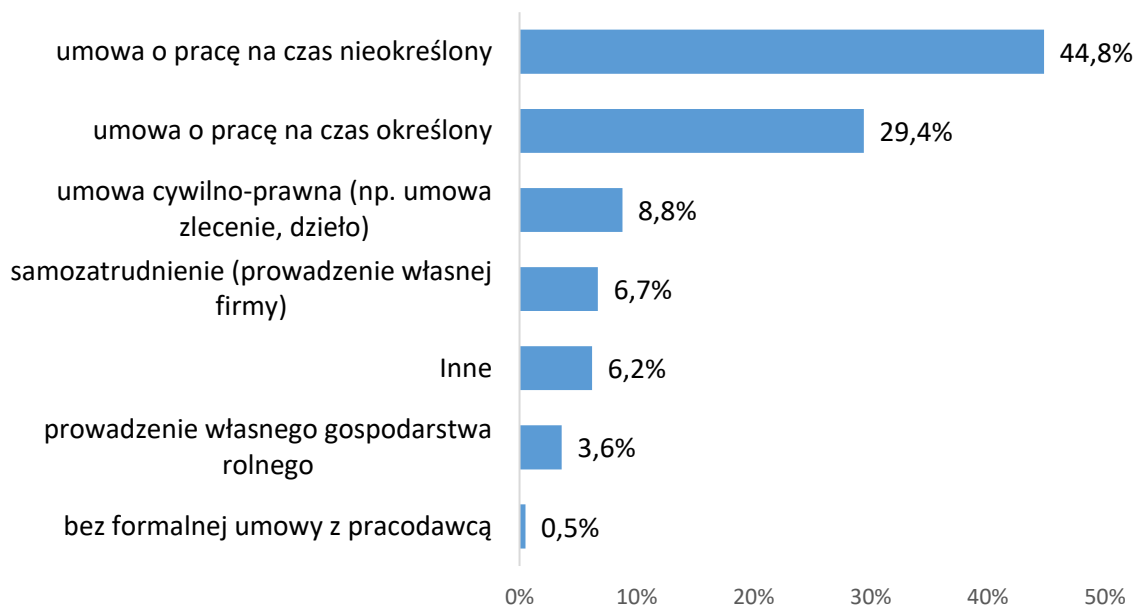
3.2.4.4. *Efekt zdarzenia niezależnego (deadweight effect)/efekt netto interwencji*

56,7% badanych uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji, którzy pracują zawodowo w momencie realizacji badania oceniło, że nawet gdyby nie brali udziału w projekcie, to i tak mieliby pracę zawodową. 32% wyraziło zdanie przeciwne (nie mieliby pracy, gdyby nie otrzymali wsparcia w ramach projektu), zaś 11,3% badanych nie wyraziło jednoznacznej opinii w tym zakresie. Choć efekt brutto interwencji w zakresie aktywizacji zawodowej jest wysoki, to jednak efekt netto, oszacowany na podstawie deklaracji samych uczestników projektów, ocenić należy jako umiarkowany – **tylko ok. 1/3 zaktywizowanych zawodowo uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji postrzega udział w projekcie jako kluczowy czynnik sukcesu w zakresie ich aktywizacji zawodowej**. Badania jakościowe z uczestnikami projektów w obszarze aktywnej integracji potwierdziły, że choć niektórzy uczestnicy projektów formalnie spełniali przesłanki wykluczenia społecznego, to jednak w rzeczywistości nie byli szczególnie oddaleni od rynku pracy. Wskazuje to na konieczność jeszcze silniejszego ukierunkowania interwencji na te kategorie społeczne, które znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

3.2.4.5. *Sytuacja zawodowa uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji pracujących w momencie realizacji badania*

Spośród uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji pracujących w momencie realizacji badania 3/4 pracowało na podstawie umowy o pracę, w tym 44,8% na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, a 29,4% na podstawie umowy o pracę na czas określony. Na podstawie umowy cywilno-prawnej pracowało 8,8% badanych, zaś własną działalność gospodarczą prowadziło 6,7% badanych, a własne gospodarstwo rolne - 3,6%. Do pracy w szarej strefie przyznało się tylko 0,5% badanych uczestników projektów pracujących w momencie realizacji badania. Pozostali uczestnicy projektów pracowali na podstawie różnych umów, w tym w formie stażu czy umowy na zastępstwo. Ogółem, **stabilność zatrudnienia pracujących uczestników projektów w obszarze aktywnego włączenia ocenić należy jako dość wysoką** - zdecydowanie dominuje zatrudnienie na podstawie umowy o pracę, w tym w większości przypadków jest to umowa o pracę na czas nieokreślony uważana za najbardziej stabilną formę prawną zatrudnienia.

Wykres 5 Forma zatrudnienia pracujących w momencie badania uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

3/4 spośród pracujących w momencie realizacji badania uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji pracuje na cały etat lub więcej. 20,1% pracuje mniej niż 40 godzin tygodniowo (poniżej całego etatu), zaś 5,2% nie odpowiedziało jednoznacznie na pytanie o wymiar czasu pracy.

Osoby pracujące poniżej 40 godzin tygodniowo w większości (53,8%) same chcą pracować w tym wymiarze czasowym, a 33,3% chciałaby pracować więcej, ale nie ma dla nich więcej pracy. 12,8% badanych pracujących mniej niż 40 godzin tygodniowo nie wskazała jednoznacznej przyczyny pracy w mniejszym wymiarze czasu pracy niż cały etat.

Podsumowując, sytuacja zawodowa pracujących w momencie realizacji badania uczestników projektów jest raczej stabilna i korzystna.

3.2.4.6. Wpływ projektów na aktywność zawodową członków rodzin uczestników projektów

Efekty wsparcia w obszarze aktywnej integracji w zakresie aktywizacji zawodowej w zdecydowanej większości przypadków zawężone są do zaktywizowania samych uczestników projektów. Tym niemniej **11,5% badanych uczestników projektów oceniło, że ich udział w projekcie ułatwił w jakiś sposób podjęcie pracy innym członkom ich rodziny lub zwiększenie wymiaru ich pracy.** Trudno jednoznacznie wskazać na mechanizm wpływu interwencji na tego typu efekty. Przypuszczać można, że ogólna poprawa funkcjonowania uczestników projektów w wymiarze zatrudnieniowym, ale także społecznym i zdrowotnym

pośrednio wpłynęła na poprawę sytuacji całej rodziny, w tym także np. na motywację do podjęcia zatrudnienia przez innych członków rodziny.

3.2.4.7. Wpływ projektów na poprawę sytuacji finansowej uczestników projektów i ich rodzin

Sytuacja finansowa rodzin 52,3% uczestników projektów jest, wedle deklaracji badanych, lepsza niż przed ich udziałem w projekcie. Brak zauważalnej poprawy sytuacji finansowej rodziny/gospodarstwa domowego uczestników projektów zadeklarowało natomiast 41,9% badanych. 5,7% badanych nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi w tym zakresie.

Spośród tych uczestników projektów, którzy zadeklarowali, że sytuacja finansowa ich rodziny poprawiła się w stosunku do sytuacji sprzed ich udziału w projekcie 68,2% oceniło, że wpływ na poprawę sytuacji finansowej rodzin miał ich udział w projekcie. Wyniki te potwierdzają wysoki efekt brutto projektów w zakresie aktywizacji zawodowej i w konsekwencji poprawy sytuacji finansowej rodzin uczestników projektów, natomiast umiarkowanie wysoki efekt netto. Oznacza to, że w znacznej mierze obserwowane pozytywne zmiany (wzrost aktywności zawodowej uczestników projektów, a w konsekwencji poprawa ich sytuacji materialnej) w wielu przypadkach wystąpiłyby prawdopodobnie także wskutek oddziaływania innych czynników, w tym przede wszystkim generalnej poprawy sytuacji gospodarczej województwa świętokrzyskiego (w tym sytuacji na rynku pracy), w okresie wdrażania analizowanej interwencji publicznej.

3.2.4.8. Wpływ projektów na korzystanie z pomocy społecznej przez uczestników projektów i ich rodziny

Zgodnie z deklaracjami uczestników projektów, przed ich udziałem w projekcie z pomocy społecznej o charakterze finansowym korzystało 33,6% z nich, zaś ze wsparcia pozafinansowego/usługowego – 5,2%.

Aktualnie ze wsparcia finansowego korzysta 16,4% badanych, zaś ze wsparcia pozafinansowego/usługowego – zaledwie 0,8%.

Skala korzystania z pomocy społecznej uległa zatem znaczącemu obniżeniu, co jest potwierdzeniem skuteczności interwencji w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników projektów oraz potwierdza teorię interwencji – podjęcie zatrudnienia wpływa na wzrost dochodów, a to z kolei na inne obszary funkcjonowania uczestników projektów i ich rodzin. Podjęcie zatrudnienia i poprawa sytuacji dochodowej uczestników projektów i ich rodzin sprawiła, że korzystanie z pomocy społecznej stało się mniej powszechne w tej grupie mieszkańców regionu. Z drugiej strony należy podkreślić, że aż 58,4% badanych uczestników projektów nie korzystało z pomocy społecznej w momencie przystąpienia do projektu. Potwierdza to prezentowaną wcześniej tezę o rekrutacji do projektów uczestników w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-zawodowej, choć formalnie spełniających kryteria udziału w projekcie.

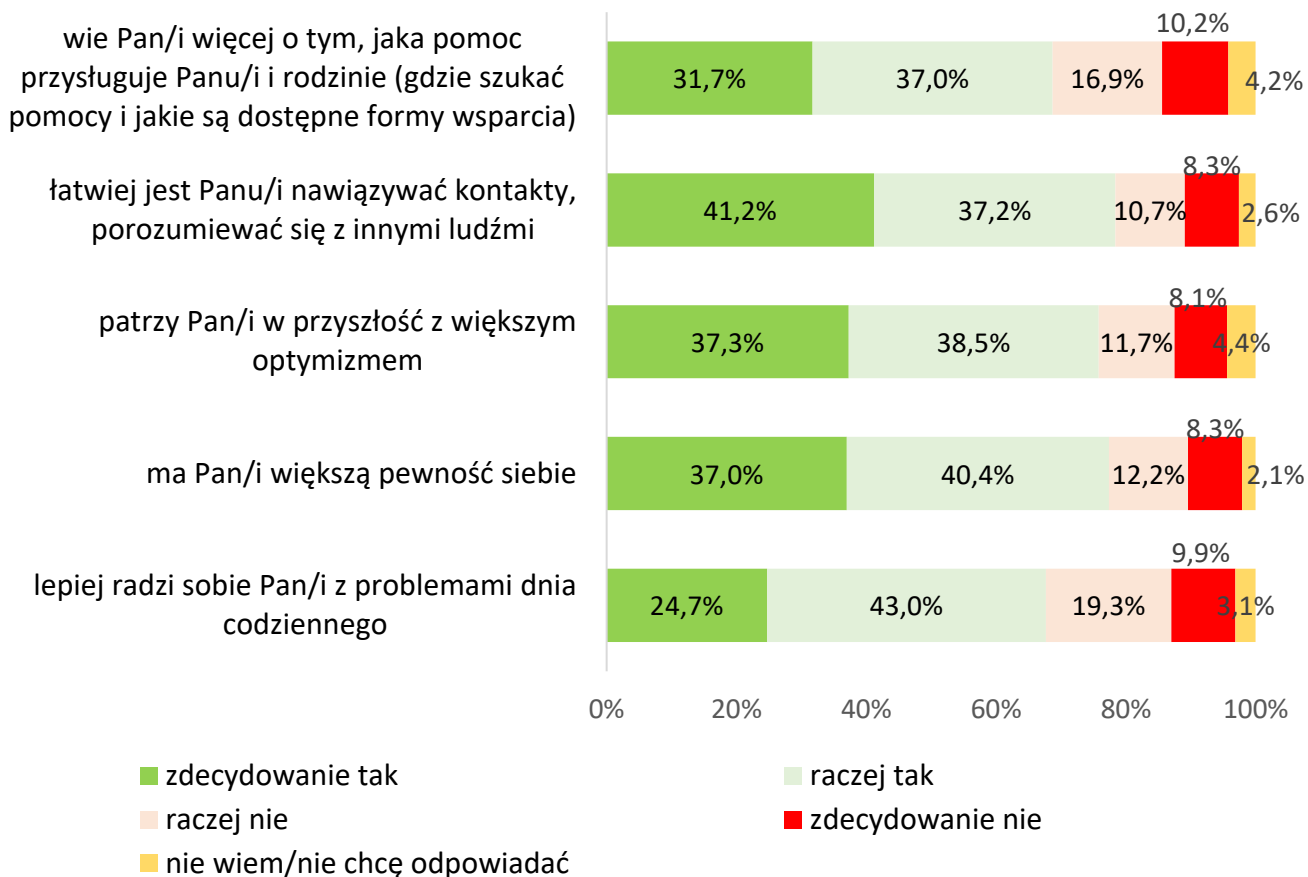
Uczestnicy projektów, których rodziny nie korzystają z pomocy społecznej w większości przypadków (72,5%) deklarują, że ich rodziny nie mają potrzeby korzystania z pomocy społecznej. 23,2% badanych deklaruje z kolei, że potrzebne wsparcie nie jest dostępne dla ich rodziny. Może być to spowodowane m.in. przekroczeniem przez gospodarstwa domowe uczestników projektów progów dochodowych uprawniających do korzystania z pomocy społecznej (w tym wskutek podjęcia zatrudnienia przez uczestników projektów i zwiększeniu ich dochodów z pracy jednakże w stopniu takim, że potrzeba korzystania z pomocy społecznej nadal jest odczuwana).

3.2.5. Efekty wsparcia w zakresie integracji społecznej

Zgodnie z teorią interwencji, projekty w obszarze aktywnej integracji oddziaływać miały bezpośrednio lub pośrednio na różne sfery funkcjonowania osób zagrożonych wykluceniem społecznym. Oprócz oddziaływania na aktywność zawodową uczestników projektów, miały one w założeniu wpływać także na poprawę sytuacji społecznej uczestników, poprawę jakości ich życia poprzez wzrost umiejętności rozwiązywania problemów dnia codziennego, poprawę relacji społecznych w rodzinie i w społeczności lokalnej, poprawę stanu zdrowia psychicznego i fizycznego itd. Uczestników poproszono o ocenę, czy dzięki udziałowi w projektach, wystąpiły poszczególne zmiany w zakresie ich funkcjonowania społecznego i sytuacji osobistej.

Zgodnie z deklaracjami uczestników projektów, 67,7% z nich lepiej radzi sobie, dzięki udziałowi w projekcie, z problemami dnia codziennego; 77,3% ma większą pewność siebie; 75,8% patrzy w przyszłość z większym optymizmem; 78,4% łatwiej nawiązuje kontakty/porozumiewa się z innymi ludźmi; 68,8% nabyła wiedzę na temat możliwości uzyskania wsparcia dla siebie i/lub swojej rodziny. Skuteczność interwencji w zakresie integracji społecznej uczestników projektów uznać należy zatem za wysoką.

Wykres 6 Efekty projektów w obszarze aktywnej integracji w zakresie aktywizacji społecznej deklarowane przez uczestników projektów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

3.2.6. Efektywność wsparcia

Efektywność wsparcia wyrazić można poprzez oszacowanie jednostkowego kosztu skutecznej aktywizacji zawodowej niepracujących w momencie przystąpienia do projektu uczestników.

Do obliczeń wykorzystano dane z SL2014:

- na temat wartości dofinansowania ze środków EFS projektów w obszarze aktywnej integracji,
- na temat liczby uczestników projektów,

oraz dane z badania ankietowego uczestników projektów:

- na temat ich sytuacji na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu,
- na temat ich sytuacji na rynku pracy po zakończeniu udziału w projekcie,
- na temat ich sytuacji na rynku pracy w momencie realizacji badania (marzec 2024 r.).

Łączny koszt dofinansowania projektów w obszarze aktywnej integracji zrealizowanych w ramach RPOWŚ 2014-2020 (z wyłączeniem projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”) to 78.940.659 zł. W projektach tych wzięło udział 5337 uczestników. Bezpośrednio przed przystąpieniem do projektu (PRZED) pracowało 7,6%; po zakończeniu udziału w projekcie (PO) 53,1%, zaś w momencie realizacji badania, w marcu 2024 r. (TERAZ) 50,5%. Szacowana liczba bezwzględna pracujących uczestników projektów to zatem odpowiednio 406; 2834 oraz 2695 osób. Szacowana liczba osób skutecznie zaktywizowanych zawodowo (a więc tych, którzy nie pracowali przed przystąpieniem do projektu, ale pracowali po zakończeniu udziału w nim) to 2428 osób, zaś szacowana liczba osób skutecznie i trwale zaktywizowanych zawodowo (a więc takich, które nie pracowały w momencie przystąpienia do projektu, a pracują aktualnie) to 2695 osób. Dzieląc łączny koszt dofinansowania projektów przez szacowaną liczbę osób zaktywizowanych otrzymujemy **koszt jednostkowy skutecznej aktywizacji zawodowej w wysokości ok. 32,5 tys. zł oraz koszt jednostkowy skutecznej i równocześnie trwałej aktywizacji zawodowej w wysokości o 34,5 tys. zł**. Szczegółowe obliczenia dotyczące efektywności projektów w obszarze aktywnej integracji zaprezentowano w poniższej tabeli.

Tabela 22 Efektywność projektów w obszarze aktywnej integracji w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników projektów

Odsetek pracujących uczestników projektów	PRZED	7,6%
	PO	53,1%
	TERAZ	50,5%
Szacowana liczba pracujących uczestników projektów	PRZED	406
	PO	2834
	TERAZ	2695
Szacowana liczba osób skutecznie zaktywizowanych zawodowo (PO)		2428
Szacowana liczba osób skutecznie i trwale zaktywizowanych zawodowo (TERAZ)		2289
Koszt jednostkowy skutecznej aktywizacji zawodowej (PO)		32 512,63 zł
Koszt jednostkowy skutecznej i trwałej aktywizacji zawodowej (TERAZ)		34 486,96 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

3.2.7. Wpływ projektów na zwiększenie skali i jakości współpracy między instytucjami pomocy społecznej i rynku pracy oraz trzecim sektorem

Jednym z efektów wdrażania projektów może być rozwój współpracy międzysektorowej tzn. współpracy pomiędzy podmiotami z różnych sektorów np. między instytucjami pomocy społecznej i rynku pracy (sektor publiczny/samorządowy) oraz organizacjami pozarządowymi (sektor pozarządowy, tzw. trzeci sektor) w celu wsparcia osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Współpraca ta może przyjmować postać partnerstw projektowych, ale także

szerzej rozumianej współpracy w ramach projektów, która niekoniecznie musi przyjmować postać sformalizowanego partnerstwa.

42,5% badanych beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji zadeklarowało, że w trakcie przygotowywania lub realizacji projektu rozpoczęli oni współpracę z instytucjami, z którymi wcześniej nie współpracowali. Wynik ten ocenić należy pozytywnie – wdrażanie Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 stanowiło bodziec do rozwoju współpracy pomiędzy różnymi podmiotami działającymi na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w przypadku znacznej części projektów. Najczęściej fakt nawiązania współpracy z instytucjami, z którymi wcześniej nie współpracowali deklarowali beneficjenci typu uczelnia (3 na 4 analizowane projekty), zaś beneficjenci typu Kościół Katolicki zadeklarowali, że nie nawiązali tego typu współpracy w żadnym z analizowanych projektów.

Instytucjami, z którymi beneficjenci nawiązali współpracę dzięki realizacji projektu (lub dzięki przygotowaniom do jego realizacji) były najczęściej przedsiębiorstwa komercyjne (16,7% analizowanych przypadków); Ośrodki Pomocy Społecznej (14,3%), organizacje pozarządowe (14,3%), powiatowe urzędy pracy (11,9%) oraz ROPS (11,9%), a także przedsiębiorstwa społeczne (9,5%) oraz Zakład Doskonalenia Zawodowego (4,8%), OWES (4,8%) i inne instytucje rynku pracy (w tym niepubliczne), np. agencje zatrudnienia (4,8%).

Poniżej zaprezentowano matrycę powiązań pomiędzy beneficjentami różnego typu i podmiotami różnego typu, zapoczątkowanych dzięki wdrażaniu projektów w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020. W matrycy przedstawiono te powiązania, które zidentyfikowano w toku badania ankietowego z beneficjentami. Przyjąć należy, że beneficjent typu JST to OPS lub PCPR a więc instytucja pomocy społecznej. Do grupy instytucji pomocy społecznej zaliczyć należy również ROPS. PUP oraz inne instytucje rynku pracy zaliczyć należy do instytucji rynku pracy. Z kolei NGO (organizacje pozarządowe) oraz OWES tworzą tzw. trzeci sektor.

Rysunek 1 Matryca powiązań zawiązanych przez beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji

Beneficjent:	Podmiot, z którym beneficjent nawiązał współpracę:											Σ
	PS	PK	OPS	PCPR	PUP	Inna IRP	ROPS	NGO	OWES	ZDZ	Inny	
JST	4	2	1	0	1	2	5	5	1	2	1	24
NGO	0	1	3	1	3	0	0	0	1	0	1	10
Przedsiębiorstwo	0	2	2	0	1	0	0	0	0	0	0	5
Uczelnia	0	2	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3
Σ	4	7	6	1	5	2	5	6	2	2	2	42

Typ powiązania	Liczba zidentyfikowanych powiązań	Odsetek powiązań danego typu w ogólnej liczbie zidentyfikowanych powiązań
Instytucja pomocy społecznej – trzeci sektor	10	23,8%
Instytucja pomocy społecznej – instytucja rynku pracy	3	7,1%
Trzeci sektor – instytucja rynku pracy	3	7,1%
Instytucja pomocy społecznej – instytucja pomocy społecznej	6	14,3%
Trzeci sektor – trzeci sektor	1	2,4%

Wykaz skrótów używanych w matrycy: PS- przedsiębiorstwo społeczne; PK – przedsiębiorstwo komercyjne; OPS – ośrodek pomocy społecznej; PCPR – powiatowe centrum pomocy rodzinie; PUP – powiatowy urząd pracy; Inna IRP – inna instytucja rynku pracy; ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej; NGO – organizacja pozarządowa; OWES – ośrodek wsparcia ekonomii społecznej; ZDZ – zakład doskonalenia zawodowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Na podstawie analizy zamieszczonej powyżej matrycy stwierdzić należy, że **choć realizacja 42,5% analizowanych projektów w obszarze aktywnej integracji przyczyniła się do nawiązania współpracy z podmiotami, z którymi beneficjenci wcześniej nie współpracowali, to tylko 38% z przypadków tych powiązań ma charakter współpracy międzysektorowej, pomiędzy podmiotami z sektora instytucji pomocy społecznej, instytucji rynku pracy oraz instytucji trzeciego sektora.** Skala współpracy pomiędzy podmiotami z tych trzech sektorów zwiększyła się zatem w umiarkowanym stopniu. Większa część powstałych powiązań ma inny charakter, w tym powiązań wewnątrzsektorowych, zwłaszcza pomiędzy OPS a ROPS.

Dodatkowo, zwiększenie intensywności współpracy z innymi instytucjami wskutek przygotowywania lub realizacji projektu zadeklarowało 45,2% badanych beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji. Najczęściej zwiększenie intensywności współpracy deklarowali beneficjenci typu NGO (58,3%).

Najczęściej beneficjenci zwiększali intensywność współpracy z PUP (21,0% analizowanych przypadków), OPS (16,1%), ROPS (11,3%), NGO (12,9%), przedsiębiorstwami komercyjnymi (9,7%) oraz OWES (6,5%).

Rysunek 2 Matryca powiązań zintensyfikowanych przez beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji

Beneficjent:	Podmiot, z którym beneficjent nawiązał współpracę:											Σ
	PS	PK	OPS	PCPR	PUP	Inna IRP	ROPS	NGO	OWES	ZDZ	Inny	
JST	4	3	3	1	5	3	7	7	4	2	1	40
NGO	0	2	5	1	4	0	0	0	1	0	0	13
Przedsiębiorstwo	0	1	2	1	2	0	0	0	0	0	0	6
Uczelnia	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	3
Σ	4	6	10	3	13	3	7	8	5	2	1	62

Typ powiązania	Liczba zidentyfikowanych powiązań	Odsetek powiązań danego typu w ogólnej liczbie zidentyfikowanych powiązań
Instytucja pomocy społecznej – trzeci sektor	17	27,4%
Instytucja pomocy społecznej – instytucja rynku pracy	8	12,9%
Trzeci sektor – instytucja rynku pracy	4	6,5%
Instytucja pomocy społecznej – instytucja pomocy społecznej	11	17,7%
Trzeci sektor – trzeci sektor	1	1,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Na podstawie analizy zamieszczonej powyżej matrycy stwierdzić należy, że realizacja 45,2% analizowanych projektów w obszarze aktywnej integracji przyczyniła się do zacieśnienia współpracy z podmiotami, z którymi beneficjenci współpracowali już wcześniej, a 46,8% z przypadków tych powiązań ma charakter współpracy międzysektorowej, pomiędzy podmiotami z sektora instytucji pomocy społecznej, instytucji rynku pracy oraz instytucji trzeciego sektora. Skala współpracy pomiędzy podmiotami z tych trzech sektorów została zintensyfikowana w dość dużym stopniu. Najczęściej intensyfikowano współpracę pomiędzy instytucjami pomocy społecznej a organizacjami pozarządowymi.

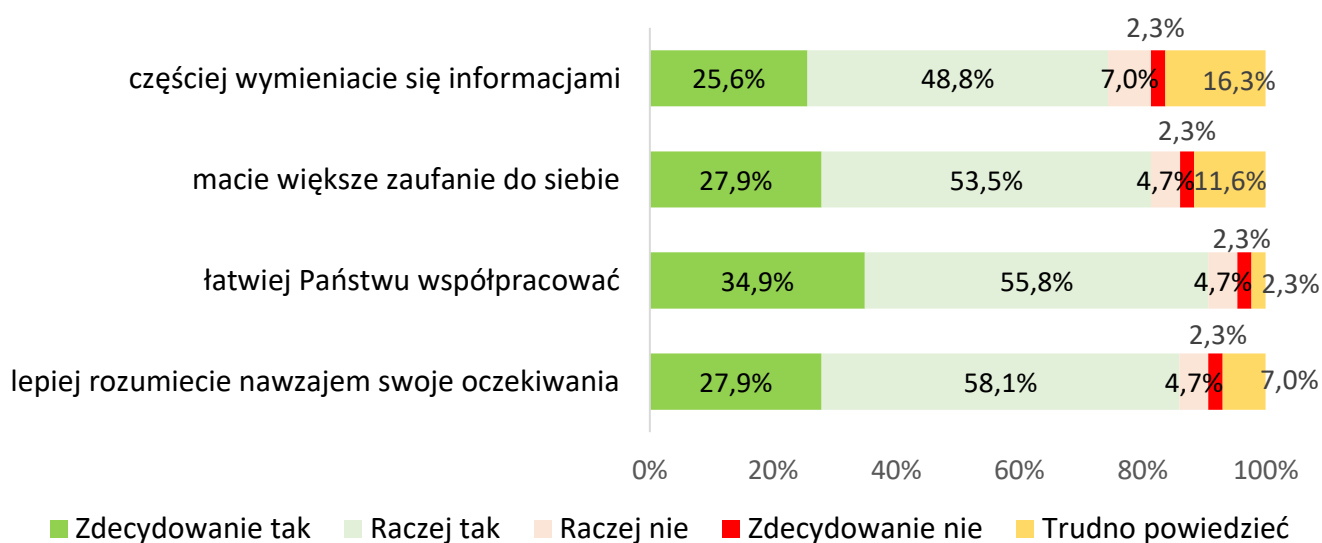
W badaniu nie zidentyfikowano istotnych barier w zakresie rozwoju współpracy między sektorem publicznym (gminy, powiaty i ich jednostki organizacyjne) a trzecim sektorem. Jeżeli do takiej współpracy przy okazji realizacji projektów nie dochodziło, to wynikało to po prostu z braku potrzeb.

Trwałość współpracy międzyinstytucjonalnej zawiązanej/zintensyfikowanej wskutek przygotowywania/realizacji projektów w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 ocenić należy jako umiarkowaną. Co prawda tylko 16,3% beneficjentów przyznało, że po zakończeniu projektu nie współpracowało już z tymi instytucjami, ale aż 62,8% obniżyło intensywność współpracy po zakończeniu projektu. Jedynie 14% beneficjentów deklaruje, że po zakończeniu projektu współpracowali z tymi podmiotami równie intensywnie, jak w

projekcie, a żaden z badanych beneficjentów nie zadeklarował zwiększenia intensywności współpracy po zrealizowaniu projektu.

Beneficjentów, którzy nawiązali lub zintensyfikowali współpracę z innymi podmiotami, wskutek realizacji projektu w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 poproszono o porównanie aktualnej sytuacji w zakresie współpracy z nimi, w porównaniu do sytuacji sprzed realizacji projektu. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 7 Struktura odpowiedzi beneficjentów na pytanie kwestionariuszowe „Czy aktualnie, w porównaniu do sytuacji sprzed realizacji projektu, z instytucjami z którymi współpracowali Państwo w projekcie:...

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego beneficjentów

Na podstawie deklaracji beneficjentów stwierdzić można, że dzięki wdrażaniu Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 **wzrosła jakość współpracy beneficjentów z innymi podmiotami**, w tym także pomiędzy instytucjami pomocy społecznej, instytucjami rynku pracy oraz organizacjami pozarządowymi.

3.3. Ocena projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

3.3.1. Charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej

3.3.1.1. *Ogólna charakterystyka projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”*

Projekt pn. „Świętokrzyskie dla Ukrainy” zrealizowany został w ramach Działania 9.1 RPOWŚ 2014-2020 w odpowiedzi na napływ do województwa świętokrzyskiego uchodźców z terenu Ukrainy, w konsekwencji napaści zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Projekt wybrany został do dofinansowania w trybie nadzwyczajnym. Beneficjentem projektu jest jednostka organizacyjna Samorządu Województwa Świętokrzyskiego – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej UMWS (beneficjent wiodący). Projekt zrealizowany został w partnerstwie z samorządami powiatowymi (powiaty: kielecki, skarżyski, starachowicki, włoszczowski) oraz miasto Kielce, jednakże wsparcie w ramach projektu kierowane było do uchodźców przebywających także na terenie innych powiatów regionu. Partnerem projektu był także Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach.

Celem projektu było wsparcie społeczne, integracja społeczna, aktywizacja zawodowa oraz adaptacja do warunków społeczno-kulturowych uchodźców z Ukrainy w województwie świętokrzyskim.

W ramach projektu realizowane było różnorodne wsparcie zorientowane zarówno na zapewnienie podstawowych potrzeb życiowych uchodźców z Ukrainy, jak i ich integrację ze społeczeństwem polskim oraz ułatwienie w podjęciu pracy zarobkowej. Dostępne formy wsparcia były następujące:

- kursy, szkolenia i inne zajęcia umożliwiające nabycie, podniesienie lub zmianę kwalifikacji i kompetencji, w tym nauka języka polskiego;
- poradnictwo prawne i obywatelskie, w tym zapewnienie tłumacza;
- wsparcie psychologiczne/terapeutyczne dla dzieci i dorosłych;
- pośrednictwo pracy z elementami doradztwa zawodowego;
 - usługi, które pozwolą na integrację i lepsze funkcjonowanie w polskim społeczeństwie, np.: poznawanie kultury polskiej,
 - wsparcie socjalnobytowe,
 - usługi rekreacyjno-sportowe.

Umowa o dofinansowanie projektu została podpisana 8 czerwca 2022 r., jednakże w ramach projektu możliwe było refinansowanie działań realizowanych na rzecz uchodźców z Ukrainy realizowanych przez partnerów projektu po 24 lutego 2022 r. (data rozpoczęcia pełnoskalowej agresji zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę), które są możliwe do realizacji w ramach projektu. Realizacja projektu zakończyła się 31 października 2023 r. Wartość projektu wyniosła 22.840.000,00 zł, zaś wartość dofinansowania ze środków UE 20.784.400,00 zł.

W projekcie „Świętokrzyskie dla Ukrainy” udział wzięło 2137 osób. Wartość dofinansowania w przeliczeniu na jednego uczestnika projektu to 9726 zł.

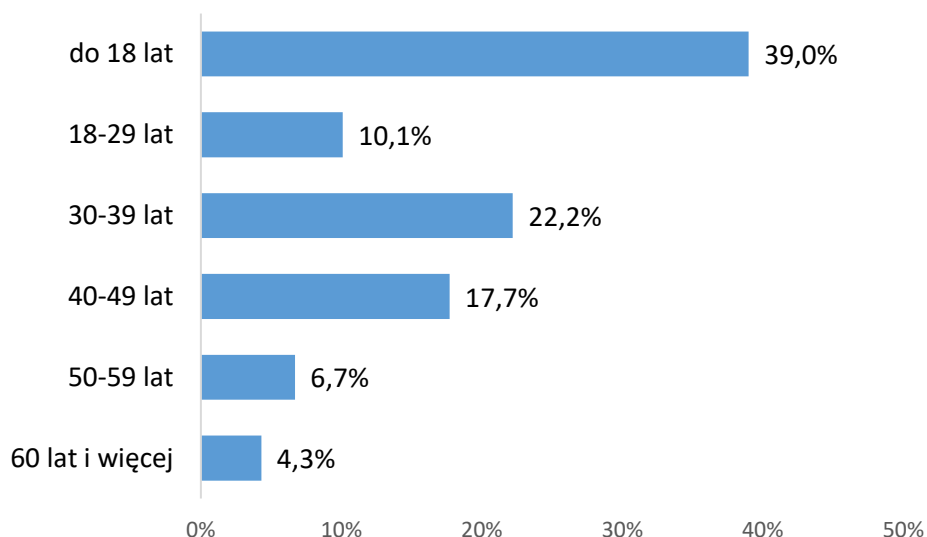
3.3.1.2. Charakterystyka uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

W projekcie udział wzięło 2137 osób, znacznie więcej niż pierwotnie przewidywano.

71,6% uczestników projektu to kobiety, zaś 28,4% to mężczyźni. Dane te odzwierciedlają charakter fali migracji mieszkańców Ukrainy do Polski spowodowanej wybuchem wojny w Ukrainie – wśród uchodźców wojennych zdecydowanie dominują kobiety i dzieci, z kolei część Ukraińców wcześniej pracujących w Polsce wróciło do Ukrainy, by wstąpić do wojska.

Wśród uczestników projektu **aż 39,0% to dzieci** (osoby do 18 lat).

Wykres 8 Struktura wieku uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

W kontekście takiej struktury wiekowej uczestników projektu zrozumiałe jest, że 41,2% z nich posiada wykształcenie niższe niż podstawowe lub podstawowe lub gimnazjalne. Z kolei większość dorosłych uczestników projektu posiada wykształcenie wyższe (32,9% spośród wszystkich uczestników projektu). 25,6% posiada wykształcenie ponadgimnazjalne, zaś tylko 0,3% - policealne. Na tej podstawie można stwierdzić, że **ze wsparcia w ramach projektu korzystały przede wszystkim dość wysoko wykształceni uchodźcy z Ukrainy oraz ich dzieci.**

Prawie połowa (49,6%) uczestników projektu przebywała w momencie przystąpienia do niego w Kielcach, dodatkowo 8,3% przebywało w powiecie kieleckim. Oprócz tego 17,4% uczestników przebywało w powiecie skarżyskim, a 16,0% w starachowickim. W powiecie włoszczowskim przebywało 4,6% uczestników projektu. **Łącznie w powiatach realizujących projekt jako partnerzy przebywało zatem aż 95,9% wszystkich uczestników projektu.** Dane

te odzwierciedlają również charakter migracji spowodowanych wybuchem wojny – zdecydowana większość uchodźców napływała do największych miast Polski i regionu.

18,8% uczestników projektów w chwili przystąpienia do projektu pracowało zarobkowo. 46,0% to osoby bierne zawodowo (wartość ta odzwierciedla w przybliżeniu udział wśród uczestników osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym łącznie), zaś 35,2% to osoby bezrobotne, z czego większość niezarejestrowana w ewidencji urzędów pracy. Z uwagi na fakt, że znaczna część uczestników projektu przybyła do województwa świętokrzyskiego krótko przed rozpoczęciem udziału w nim oraz z uwagi na trudności w podjęciu zatrudnienia przez uchodźców (np. z powodu braku znajomości języka polskiego, obowiązków opiekuńczo-wychowawczych wobec dzieci i in.) taka struktura uczestników projektu jest zrozumiała.

Podsumowując, uczestnicy projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” mają zdecydowanie odmienną charakterystykę niż uczestnicy „standardowych” projektów realizowanych w obszarze aktywnej integracji, w trybie konkursowym i pozakonkursowym.

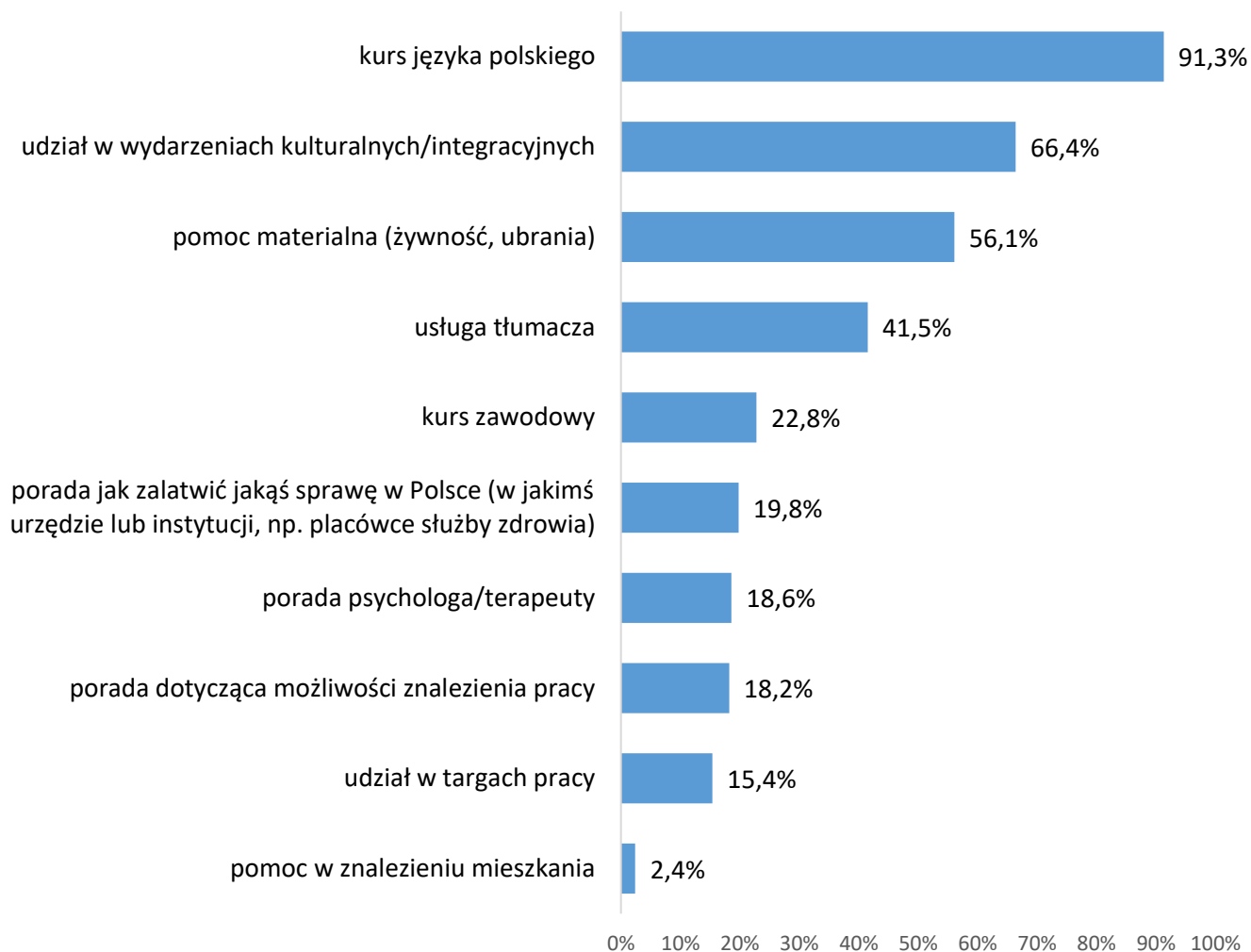
3.3.2. Adekwatność wsparcia

3.3.2.1. *Formy wsparcia w projektach w obszarze aktywnej integracji*

Zgodnie z danymi z SL2014 każdy z uczestników projektu otrzymał przeciętnie tylko jedną formę wsparcia, jednakże wyniki badania CAWI pozwalają stwierdzić, że wsparcie to było znacznie bardziej kompleksowe. Pod pojęciem „usługa aktywnej integracji” najczęściej kryło się de facto kilka różnych form wsparcia.

Poniższa tabela przedstawia rozkład form wsparcia udzielonych uczestnikom projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”. Uczestnicy projektu otrzymali zróżnicowane wsparcie. Zdecydowana większość uczestników projektu brała udział w organizowanych w ramach projektu kursach języka polskiego (91,3%). Bardzo wielu uczestników projektu brało także udział w wydarzeniach kulturalnych/integracyjnych organizowanych w ramach projektu (66,4%), a także skorzystało z pomocy materialnej (żywność, ubrania) – 56,1%. Często korzystano także z organizowanych w ramach projektu usług tłumacza na język polski (41,5%). Pozostałe formy wsparcia były wykorzystywane rzadziej.

Wykres 9 Odsetek uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”, którzy skorzystali z poszczególnych form wsparcia w ramach projektu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

3.3.2.2. Dopasowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb uczestników projektów

Zdecydowana większość (93,7%) badanych uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” ocenia, że otrzymane w ramach projektu wsparcie było dopasowane do ich potrzeb. W tym kontekście **projekt ocenić należy jako adekwatny w stosunku do potrzeb uchodźców z Ukrainy przebywających w województwie świętokrzyskim.**

Z drugiej strony, 21,7% badanych oceniło, że potrzebowali jeszcze innego wsparcia, którego jednak nie otrzymali. Jest to w pełni zrozumiałe zważywszy na trudną sytuację uchodźców z Ukrainy przebywających w Polsce, wymagających wieloaspektowego wsparcia w tym np. w zakresie zapewnienia mieszkań i dostępu do usług społecznych. Oczywiście jest, że nie wszystkie potrzeby tego typu można zapewnić w ramach projektu takiego jak analizowany.

3.3.3. Efekty wsparcia w ramach projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy”

Zdecydowana większość badanych uczestników projektu Świętokrzyskie dla Ukrainy (83,8%) mieszkała w momencie realizacji badania ankietowego (luty 2024 r.) w województwie świętokrzyskim, 5,1% w innych regionach Polski, zaś pozostali poza Polską. Prawdopodobnie rzeczywista liczba uczestników projektu, którzy pozostali w regionie jest nieco niższa (osoby, które pozostały w regionie w większym stopniu niż pozostałe czuły się zobowiązane do wypełnienia ankiety). Tym niemniej założyć można, że **efekt w postaci zintegrowania/zakorzenia uczestników projektu w regionie został osiągnięty**. W kontekście problemów demograficznych województwa świętokrzyskiego należy to ocenić jednoznacznie pozytywnie.

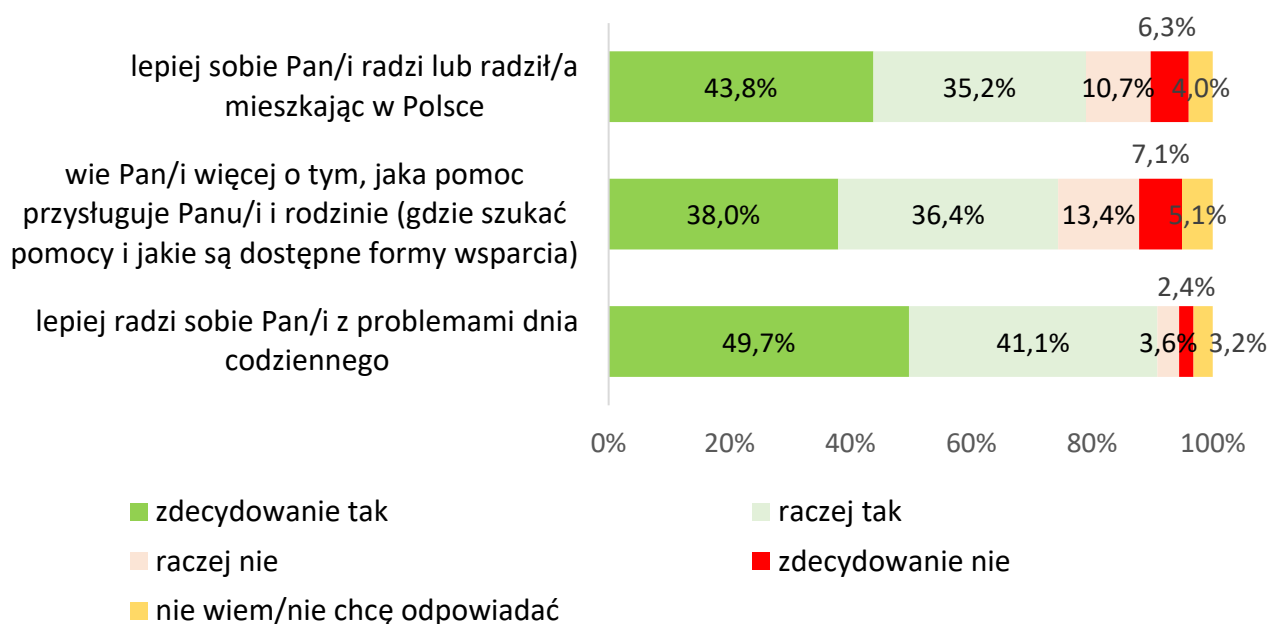
Prawie 80% uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” oceniło, że dzięki otrzymanej w ramach projektu pomocy łatwiej będzie im poszukiwać pracy w przyszłości. 84,2% oceniło, że dzięki udziałowi w projekcie nabyli nowe lub udoskonaliли już posiadane umiejętności. **Projekt uznać można zatem za skuteczny w zakresie włączenia uchodźców do polskiego rynku pracy.**

Połowa spośród badanych uczestników projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” w wieku 15 lat i więcej w momencie przystąpienia do projektu (do uczestników projektu poniżej 15 roku życia ankieta nie była kierowana) **aktualnie pracuje zarobkowo, zaś połowa – nie pracuje**. Posiadanie zatrudnienia nie jest istotnie zależne od wieku. Jedynie w grupie wiekowej 60 lat i więcej osób pracujących jest znacznie mniej (33,3%) niż osób niepracujących, co wynika oczywiście z naturalnego spadku aktywności zawodowej osób w wieku 60+. W młodszych grupach wiekowych proporcje osób pracujących i niepracujących są zbliżone (ok. połowy pracuje). **Częściej pracę zarobkową posiadają uczestnicy projektu – mężczyźni (65% z nich pracuje) niż kobiety (49,4% z nich pracuje)**, co odzwierciedla ogólny trend wyższej aktywności zawodowej mężczyzn niż kobiet. Wykształcenie nie wpływa istotnie na aktywność zawodową uczestników projektu. Wyższą aktywnością zawodową charakteryzują się uczestnicy projektu, którzy aktualnie mieszkają w Polsce, ale poza województwem świętokrzyskim (69,2% z nich pracuje) niż ci, którzy pozostali w regionie (50,5% z nich pracuje). Wynika to zapewne z tego, że migracje uchodźców z Ukrainy do innych regionów Polski związane były z podjęciem przez nich zatrudnienia w innych regionach („wyjazdy za pracę”).

Dominującą przyczyną braku podejmowania pracy zarobkowej przez uchodźców z Ukrainy jest opieka nad dziećmi – ta przyczyna wskazana została przez aż 44% niepracujących w momencie realizacji badania uczestników projektu, w tym w szczególności przez kobiety. Pozostałe przyczyny braku aktywności zawodowej wskazywane były znacznie rzadziej. Pokazuje to konieczność zwiększenia dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do lat 3 oraz usług wychowania przedszkolnego także dla imigrantów, w tym uchodźców. Jest to konieczny warunek zwiększenia ich aktywności zawodowej (identycznie, jak w przypadku rdzennych mieszkańców województwa świętokrzyskiego).

Projekt ocenić należy także jako skuteczny w zakresie integracji społecznej uchodźców z Ukrainy. 90,9% badanych oceniło, że dzięki otrzymanej pomocy lepiej radzą sobie z problemami dnia codziennego, zaś 74,3% zwiększyło swoją wiedzę na temat tego gdzie, w razie potrzeby, szukać pomocy i jakie są dostępne formy wsparcia dla nich i ich rodzin. 79,1% oceniło, że dzięki otrzymanej pomocy lepiej sobie radzą mieszkając w Polsce - projekt przyczynił się zatem do ułatwienia życia codziennego w kraju, do którego uciekli przed wojną.

Wykres 10 Efekty projektu „Świętokrzyskie dla Ukrainy” w zakresie integracji społecznej deklarowane przez uczestników projektu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektu

Aż 95,3% badanych zadeklarowało, że poleciłoby skorzystanie z tego rodzaju wsparcia innym osobom w podobnej sytuacji życiowej (innym uchodźcom). Potwierdza to wnioski o wysokiej adekwatności wsparcia w stosunku do potrzeb uchodźców wojennych z Ukrainy przebywających na terenie województwa świętokrzyskiego.

3.4. Ocena projektów w obszarze ekonomii społecznej

3.4.1. Ogólna charakterystyka zrealizowanej interwencji publicznej oraz partnerstwa projektowe

Ogólna charakterystyka (opis celów, oczekiwanych efektów, typów projektów, beneficjentów i uczestników projektów) interwencji zrealizowanej w ramach Poddziałania 9.3.1 RPOWŚ 2014-2020 Wsparcie sektora ekonomii społecznej (projekty konkursowe) oraz Poddziałania 9.3.2 RPOWŚ 2014-2020 Koordynacja działań na rzecz ekonomii społecznej (projekt pozakonkursowy) została zaprezentowana w tabeli nr 1 zamieszczonej w rozdziale 1.3 raportu.

W ramach Poddziałania 9.3.1 (projekty OWES) zrealizowano łącznie 4 projekty. W województwie świętokrzyskim funkcjonują dwa OWES. Każdy z nich zrealizował po dwa projekty: pierwszy realizowany był w okresie od 01.09.2016 r. do 31.08.2019 r., zaś drugi od 01.09.2019 r. do 31.10.2023 r.

- 1. Kielecko - Ostrowiecki Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (KOOWES)** prowadzony jest przez Stowarzyszenie Integracja i Rozwój w partnerstwie z LGD „Krzemienny Krąg”, Fundacją „PEStka” oraz Stowarzyszeniem Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL. Działa w subregionie północnym, obejmuje następujące powiaty: Kielce (miasto na prawach powiatu), kielecki, konecki, skarżyski, starachowicki i ostrowiecki;
- 2. Świętokrzyski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (ŚOWES)** prowadzony jest przez Caritas Diecezji Kieleckiej w partnerstwie z Fundacją „Centrum Europy Lokalnej”, Fundacją Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach oraz ze Świętokrzyskim Centrum Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej. Działa w subregionie południowym, obejmuje następujące powiaty: buski, jędrzejowski, kazimierski, opatowski, pińczowski, staszowski, sandomierski i włoszczowski.

Wszystkie podmioty współtworzące świętokrzyskie OWES z wyjątkiem Caritas Diecezji Kieleckiej to organizacje pozarządowe. Sama organizacja Caritas w praktyce funkcjonuje w sposób zbliżony do NGO. Można zatem stwierdzić, że udział organizacji pozarządowych we wdrażaniu działań w obszarze ekonomii społecznej w regionie jest bardzo wysoki.

Łączna wartość projektów OWES to **40,1 mln zł**, zaś łączna wartość dofinansowania ze środków UE to **34,0 mln zł**. Średnia wartość projektu nieco ponad **10 mln zł**, zaś średnia wartość dofinansowania to nieco ponad **8,5 mln zł**. **Wartości projektów i wartości dofinansowania nieznacznie różniły się pomiędzy poszczególnymi OWES**. W przypadku KOOWES łączna wartość projektów wyniosła 20,3 mln zł, a wartość dofinansowania 17,2 mln zł, zaś w przypadku ŚOWES było to odpowiednio 19,8 mln zł oraz 16,8 mln zł.

W projektach OWES udział wzięło **4417** osób, w tym 2005 osób w projektach KOOWES oraz 2412 osób w projektach ŚOWES. Należy jednak pamiętać, że udział w projektach OWES miał często charakter incydentalny np. ograniczał się do udziału w tylko jednym spotkaniu animacyjnym, czy krótkim szkoleniu poświęconym ES.

Wszystkie projekty OWES zostały zrealizowane w partnerstwie organizacji pozarządowych (oraz Caritas). KOOWES prowadzony jest przez trzy podmioty zaś ŚOWES przez cztery podmioty. Jak wynika z przeprowadzonych badań jakościowych, celem tworzenia partnerstw projektowych był przede wszystkim wzrost potencjału OWES jako całości. W badaniu ilościowym wszystkie analizowane motywy wejścia w partnerstwo ocenione zostały jako równie istotne. Przedstawiciele OWES wskazywali na następujące odpowiedzi:

- Nie mieliśmy potencjału niezbędnego do realizacji projektu, np. wymaganego doświadczenia w realizacji innych projektów, zabezpieczenia finansowego itd.,
- Realizacja projektu w partnerstwie miała zwiększyć jakość wsparcia udzielanego w ramach projektu,
- Realizacja projektu w partnerstwie miała zwiększyć skalę realizacji projektu (np. poprzez objęcie wsparciem większej liczby osób),
- Realizacja projektu w partnerstwie miała umożliwić łatwiejsze dotarcie do grupy docelowej projektu.

Przedstawiciele OWES pozytywnie oceniają efekty realizacji projektów w partnerstwach.

W każdym z czterech projektów ich beneficjenci ocenili, że realizacja projektów w partnerstwie pozwoliła na zwiększenie jakości wsparcia udzielanego w ramach projektu, ułatwiła dotarcie do grupy docelowej projektu oraz zwiększenie skali realizacji projektu (np. poprzez objęcie wsparciem większej liczby osób).

Tylko w jednym z czterech projektów realizowanych przez OWES jego beneficjent ocenił, że wystąpiły trudności we współpracy z partnerem lub partnerami projektowymi. Wynik ten ocenić należy jako zadowalający.

3.4.2. Charakterystyka uczestników projektów OWES

Zgodnie z opisem zawartym w tabeli nr 1, grupa docelowa projektów OWES jest bardzo zróżnicowana, tak jak zróżnicowany jest zakres działań podejmowanych przez OWES.

Dane SL2014 nie pozwalają jednoznacznie przypisać poszczególnych uczestników projektów do wyróżnionych na potrzeby realizacji badania grup uczestników projektów OWES:

- a. Osoby które podjęły pracę w przedsiębiorstwach społecznych (pracownicy PS),
- b. Kadra zarządzająca przedsiębiorstw społecznych,
- c. Przedstawiciele NGO, które nie są przedsiębiorstwami społecznymi,
- d. Przedstawiciele JST.

W związku z powyższym dane z SL2014 odnoszące się do pełnej populacji uczestników projektów OWES wykorzystano do scharakteryzowania klientów OWES bez podziału na grupy. Z kolei charakterystyka ww. grup uczestników projektu dotyczy z kolei wyłącznie tych osób, które wzięły udział w badaniu ankietowym (próbą badawczą), w którym sami przypisali

się do jednej z nich. Ograniczono się do scharakteryzowania jedynie pracowników przedsiębiorstw społecznych oraz kadry zarządzającej przedsiębiorstwami społecznymi. W przypadku przedstawicieli NGO i JST, a także uczestników projektu koordynacyjnego tego typu charakterystyka nie jest celowa, gdyż w zdecydowanej większości byli to tzw. uczestnicy instytucjonalni – reprezentujący instytucje.

Płeć

68,7% uczestników projektów OWES to kobiety. **W przypadku pracowników przedsiębiorstw społecznych udział kobiet (co do zasady znajdujących się w trudniejszej sytuacji na rynku pracy niż mężczyźni) wynosi ok. 75%**, zaś w przypadku kadry zarządzającej PS – nieco ponad połowę. Udział kobiet wśród pracowników PS jest nieco wyższy niż w przypadku uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji.

Tabela 23 Struktura uczestników projektów OWES ze względu na płeć

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
Kobieta	68,7%	75,3%	53,3%
Mężczyzna	31,3%	24,7%	46,7%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

Wiek

Wiek uczestników projektów OWES jest zróżnicowany. **W przypadku pracowników przedsiębiorstw społecznych przeważają osoby relatywnie młode**, do 40 roku życia, a więc takie, które, co do zasady, łatwiej zaktywizować społecznie i zawodowo. Stanowili oni łącznie 62,4% wszystkich uczestników projektów, a więc nieznacznie więcej niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji.

Tabela 24 Struktura uczestników projektów OWES ze względu na wiek

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
do 18 lat	0,1%	0,0%	0,0%
18-29 lat	12,5%	31,2%	15,6%
30-39 lat	23,7%	31,2%	20,0%
40-49 lat	23,0%	16,9%	28,9%
50-59 lat	16,9%	18,2%	28,9%
60 lat i więcej	23,9%	2,6%	6,7%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

Wykształcenie

19,5% uczestników projektów to osoby z bardzo niskim poziomem wykształcenia (niższe niż podstawowe lub podstawowe, lub gimnazjalne). Co ciekawe, **w przypadku pracowników przedsiębiorstw społecznych udział osób z bardzo niskim poziomem wykształcenia wynosi tylko 5,2%, a aż 44,2% z nich posiada wykształcenie wyższe**. Osoby, które podjęły pracę w przedsiębiorstwach społecznych charakteryzują się zatem generalnie znacznie wyższym poziomem wykształcenia niż uczestnicy projektów w obszarze aktywnej integracji.

Tabela 25 Struktura uczestników projektów OWES ze względu na wykształcenie

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
Niższe niż podstawowe (ISCED 0)	2,5%	1,3%	0,0%
Podstawowe (ISCED 1)	13,9%	1,3%	0,0%
Gimnazjalne (ISCED 2)	3,2%	2,6%	0,0%
Razem ISCED 0, 1 i 2)	19,5%	5,2%	0,0%
Ponadgimnazjalne (ISCED 3)	28,2%	24,7%	11,1%
Policealne (ISCED 4)	11,8%	26,0%	11,1%
Wyższe (ISCED 5-8)	40,5%	44,2%	77,8%
Ogółem	100,0%	100,0%	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

Status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu

Nieco ponad połowa uczestników projektów OWES to osoby, które nie pracują zawodowo. **Wśród pracowników przedsiębiorstw społecznych osoby bierne zawodowo (najbardziej oddalone od rynku pracy) w momencie przystąpienia do projektu stanowiły tylko 3,9% uczestników projektów, a więc znacząco mniej niż w przypadku aktywnej integracji (48,9%)**. Większość osób, która podjęła pracę w przedsiębiorstwach społecznych to osoby bezrobotne zarejestrowane w urzędzie pracy (blisko połowa wszystkich).

Tabela 26 Struktura uczestników projektów OWES ze względu na ich status na rynku pracy w momencie przystąpienia do projektu

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
Osoba bezrobotna niezarejestrowana w ewidencji urzędów pracy	20,2%	22,1%	11,1%
Osoba bezrobotna zarejestrowana w ewidencji urzędów pracy	13,1%	49,4%	15,6%
Osoba bierna zawodowo	20,5%	3,9%	6,7%
Osoba pracująca	46,3%	24,7%	66,7%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

Korzystanie z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020

Jednym z przejawów doświadczania ubóstwa i wykluczenia społecznego jest korzystanie przez mieszkańców z Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa (PO PŻ). Co prawda w trzech na cztery projekty OWES wśród uczestników projektów były osoby korzystające z tego programu (zgodnie z deklaracjami beneficjentów), to ich udział w ogólnej liczbie uczestników projektów był niewielki (poniżej 10%). Udział ten był zatem z pewnością niższy niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji, przy czym należy pamiętać, że OWES kierują swoje działania nie tylko do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, stąd niższy udział osób korzystających z PO PŻ jest zrozumiały. Komplementarność wsparcia oferowanego w ramach projektów OWES z PO PŻ 2014-2020 ocenić należy zatem jako niski.

Miejsce zamieszkania

W trzech powiatach województwa świętokrzyskiego znajdujących się w relatywnie najlepszej sytuacji pod kątem dochodowym/finansowym, a więc w powiatach ostrowieckim, m. Kielce oraz buskim⁴⁹ mieszkało łącznie 21,0% uczestników projektów OWES i 26% osób, które podjęły pracę w przedsiębiorstwach społecznych. Z kolei w czterech powiatach znajdujących się w relatywnie najgorszej sytuacji (staszowski, kazimierski, konecki, sandomierski) mieszkało zaledwie 24,0% uczestników projektów OWES, zaś udział osób, które podjęły zatrudnienie w PS był jeszcze niższy, bo wyniósł tylko 16,9%. Wystąpił zatem ten sam problem, co w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji – wsparcie przedsiębiorstw społecznych w zbyt małym stopniu ukierunkowane było na obszary województwa znajdujące się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej, w których powstanie nowych miejsc pracy dotowanych ze środków publicznych jest najbardziej adekwatne.

Tabela 27 Struktura uczestników projektów OWES ze względu na ich miejsce zamieszkania (powiat)

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
buski (+)	8,4%	9,1%	15,6%
jędrzejowski	23,2%	13,0%	8,9%
kazimierski (-)	9,2%	2,6%	4,4%
Kielce (+)	8,9%	9,1%	22,2%
kielecki	10%	6,5%	11,1%
konecki (-)	0,3%	0,0%	0,0%
opatowski	5,0%	18,2%	8,9%

⁴⁹ Zob. tabela 7 zamieszczona w rozdziale 3.1.6.2.3 niniejszego raportu.

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
ostrowiecki (+)	3,7%	7,8%	4,4%
pińczowski	4,7%	6,5%	2,2%
sandomierski (-)	4,1%	6,5%	4,4%
skarżyski	1,3%	1,3%	0,0%
starachowicki	2,8%	7,8%	8,9%
staszowski (-)	10,4%	7,8%	4,4%
włoszczowski	8,0%	3,9%	4,4%
Razem powiaty w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej (+)	21,0%	26,0%	42,2%
Razem powiaty w relatywnie złej sytuacji społeczno-gospodarczej (-)	24,0%	16,9%	13,2%
Ogółem	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014, badania ankietowego uczestników projektów oraz danych GUS

Obszary strategicznej interwencji (OSI)

Tylko 4,5% uczestników projektów OWES (w tym 7,8% osób, które podjęły pracę w PS) zamieszkiwała gminy określone jako tzw. miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze (znacznie mniej niż w przypadku aktywnej integracji). Z kolei 48,8% uczestników projektów, w tym 50,7% spośród osób, które podjęły pracę w PS to mieszkańcy gmin wiejskich o najgorszym dostępie do usług publicznych (znacznie więcej niż w przypadku aktywnej integracji), co ocenić należy pozytywnie.

Tabela 28 Udział uczestników projektów – mieszkańców obszarów strategicznej interwencji w województwie świętokrzyskim (OSI) w ogólnej liczbie uczestników projektów OWES

	Ogółem	Pracownicy PS	Kadra zarządzająca PS
OSI - miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze	4,5%	7,8%	11,1%
OSI - obszary o najgorszym dostępie do usług publicznych	48,8%	50,7%	22,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014 oraz badania ankietowego uczestników projektów

Niepełnosprawność

Zgodnie z wynikami badania ewaluacyjnego zleconego przez MFiPR, Ewaluacja wsparcia EFS na rzecz przedsiębiorstw społecznych z pomiarem wskaźnika rezultatu długoterminowego. Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach

społecznych⁵⁰, 26% osób, które zajęły miejsca pracy utworzone w PS dzięki wsparciu OWES to osoby posiadające orzeczenie o niepełnosprawności. Brak jest jednak danych na temat stopnia niepełnosprawności, który w praktyce determinuje, czy jest to czynnik istotnie ograniczający dostęp do zatrudnienia. Jak wynika z badań jakościowych, lekki stopień niepełnosprawności w wielu przypadkach może być wręcz przewagą konkurencyjną na rynku pracy osoby, która ją posiada – umożliwia bowiem sfinansowanie części kosztów wynagrodzenia ze środków PFRON, a w wielu przypadkach, w praktyce nie obniża efektywności pracy.

Podsumowanie

Na podstawie szczegółowej analizy profilu społeczno-demograficznego uczestników projektów OWES, w tym w szczególności osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych można stwierdzić, że co do zasady ta grupa uczestników projektów znacząco różniła się od uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji. Przede wszystkim były to osoby znacznie lepiej wykształcone i aktywne na rynku pracy (bezrobotne, czyli poszukujące pracy), a więc takie, w stosunku do których zdecydowanie łatwiej osiągnąć efekt zatrudnieniowy w projekcie. Na podstawie zaprezentowanych w niniejszym podrozdziale danych można stwierdzić, że pracę w PS w znacznej mierze podejmowały osoby, które nie są w skrajnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, a takie, które mogłyby podjąć pracę także poza sektorem przedsiębiorstw społecznych. Hipoteza ta została zweryfikowana pozytywnie w ramach badań ankietowych pracowników PS. Pozytywnie ocenić należy wysoki udział wśród uczestników projektów OWES, w tym osób, które podjęły zatrudnienie w PS mieszkańców OSI – gmin o najniższym dostępie do usług publicznych.

3.4.3. Problemy w zakresie realizacji projektów w obszarze ekonomii społecznej, w tym wpływ pandemii COVID-19 na realizację projektów

O problemy w zakresie realizacji projektów, w tym te związane z pandemią COVID-19 oraz współpracą beneficjentów z Instytucją Pośredniczącą RPOWŚ 2014-2020 zapytano przedstawicieli ich beneficjentów w badaniu ankietowym.

Problemy/trudności związane z realizacją projektów

W trzech na cztery projekty realizowane przez OWES wystąpiły problemy/trudności. Każdy z problemów został zgłoszony jednokrotnie, w odniesieniu do jednego projektu:

- Trudności w dotarciu do grupy docelowej,
- Niska motywacja uczestników projektu,
- Zbyt krótki czas realizacji projektu,

⁵⁰ [Link](#)

- Trudności związane z pandemią COVID-19,
- Błędne interpretacje zasad pomiaru wskaźników, skutkujące problemami w realizacji projektu,
- Trudna sytuacja gospodarcza rzutująca na stabilność miejsc pracy,
- Niejasne interpretacje Wytycznych.

Oprócz „standardowych” problemów doświadczanych także przez beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji, OWES zgłaszali także problemy związane stricte z formalnym procesem realizacji i rozliczania projektów. Jak wynika z badań jakościowych, nie rzutowały one jednak istotnie na zakres i jakość zrealizowanego wsparcia. W jednym przypadku zwrócono uwagę na problem stabilności miejsc pracy tworzonych w PS, który został rozwinięty w kolejnej części raportu. Jak wynika z badań jakościowych, trudna sytuacja gospodarcza w okresie 2020-2021 była bezpośrednio spowodowana pandemią COVID-19 i ograniczeniem w zakresie funkcjonowania gospodarki, w tym np. lokali gastronomicznych (jest to branża, w której przedsiębiorstwa społeczne często prowadzą działalność).

W przypadku projektu koordynacyjnego ROPS zgłoszono jedynie problemy związane z pandemią COVID-19, które uniemożliwiały lub utrudniały czasowo realizację niektórych zaplanowanych działań takich jak wizyty studyjne czy targi ekonomii społecznej w tradycyjnej, stacjonarnej formule.

Podobnie, jak w obszarze aktywnej integracji, także w obszarze ekonomii społecznej wprowadzono możliwość wdrożenia zmian w projektach OWES, w odpowiedzi na potrzeby zapobiegania i łagodzenia skutków pandemii COVID-19. Realizowano tzw. mechanizm zakupowy polegający na tym, że ze środków projektu OWES finansowane były usługi (np. cateringowe) zakupione od przedsiębiorstw społecznych, świadczone w celu zapobiegania/łagodzenia skutkom pandemii (np. finansowano wytworzenie i dowóz posiłków dla osób potrzebujących, które nie mogły w pandemii COVID-19 korzystać ze stacjonarnych jadłodajni). Zgodnie z danymi SL2014, 10 podmiotów ekonomii społecznej z regionu dostarczyły produkty i usługi na potrzeby podmiotów potrzebujących wsparcia w kontekście COVID-19 (3 w ramach projektu KOOWES oraz 7 w ramach projektu ŚOWES). Wartość wydatków kwalifikowalnych przeznaczonych na działania związane z pandemią COVID-19 w ramach projektów OWES wyniosła łącznie 430,5 tys. zł.

Beneficjenci wszystkich projektów w obszarze ekonomii społecznej dobrze oceniają współpracę z Instytucją Pośredniczącą RPOWŚ 2014-2020 (z Departamentem Wdrażania Europejskiego Funduszu Społecznego). Ten aspekt realizacji projektów nie stanowił zatem problemu/bariery dla beneficjentów.

3.4.4. Wsparcie dla osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych

3.4.4.1. Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych

Jak wynika z danych SL2014, łącznie w okresie realizacji projektów w ramach RPOWŚ 2014-2020, w przedsiębiorstwach społecznych utworzono łącznie **431 miejsc pracy**. Zdecydowana większość z nich powstała przy wsparciu w postaci dotacji na utworzenie nowego miejsca pracy oraz wsparciu pomostowemu (finansowemu) udzielonemu przedsiębiorstwom społecznym przez OWES.

Tabela 29 Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych dzięki wsparciu OWES

	KOOWES		ŚOWES		Razem 2016
	2016	2019	2016	2019	
		-	-	-	-
	2019	2023	2019	2023	2023
Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych (szt.)	91	149 ⁵¹	66	125 ⁵²	431

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SL2014

W przypadku projektów realizowanych w okresie 2019-2023 r. 64,6% miejsc pracy w PS utworzonych dzięki wsparciu dotacyjnemu OWES powstało w nowozakładanych (inkubowanych przez OWES) przedsiębiorstwach społecznych, a 35,4% - w już istniejących. **Świadczy to o wciąż słabo rozwiniętym sektorze przedsiębiorstw społecznych w regionie - tworzenie nowych miejsc pracy wymagało najczęściej utworzenia nowego PS.** Dotyczy to w szczególności subregionu południowego województwa świętokrzyskiego, generalnie słabiej rozwiniętego gospodarczo.

Jak wykazano już w części raportu dotyczącej obszaru aktywnej integracji, w okresie 2016 r. - 2022 r. w województwie świętokrzyskim powstało łącznie 91,4 tys. nowych miejsc pracy. Miejsca pracy tworzone w przedsiębiorstwach społecznych stanowią zatem jedynie 0,47% wszystkich miejsc pracy tworzonych w regionie, w analizowanym okresie. **Wpływ analizowanej interwencji publicznej na regionalny rynek pracy był zatem w praktyce marginalny.**

Co więcej, jak zaprezentowano w poprzednim podrozdziale, miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych zajęli w niewielkim stopniu mieszkańcy powiatów znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej, w których powstanie nowych miejsc pracy dotowanych ze środków publicznych jest najbardziej adekwatne. Z drugiej strony wielu było wśród nich mieszkańców OSI – obszarów o najgorszym dostępie do usług publicznych.

⁵¹ W tym 62 w istniejących PS oraz 87 w nowo powstałych PS.

⁵² W tym 35 w istniejących PS oraz 90 w nowo powstałych PS.

Wniosek o niewielkiej liczbie miejsc pracy powstających w przedsiębiorstwach społecznych dostępnych dla mieszkańców powiatów znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej potwierdza także analiza rozkładu terytorialnego zarejestrowanych w regionie przedsiębiorstw społecznych (zob. rozdział dot. wsparcia PS). **Analizowana interwencja publiczna nie przyczyniła się zatem istotnie do zniwelowania nierówności wewnątrz województwa świętokrzyskiego w zakresie dostępu do miejsc pracy.** Tworzenie przedsiębiorstw społecznych/miejsc pracy w PS mogłoby być potencjalnie impulsem dla rozwoju gospodarki lokalnej na najsłabiej rozwiniętych obszarach. W praktyce takich impulsów na lokalnych rynkach pracy w analizowanym okresie było niewiele.

3.4.4.2. Adekwatność wsparcia dla osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych

Formy wsparcia w projektach OWES dla osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych

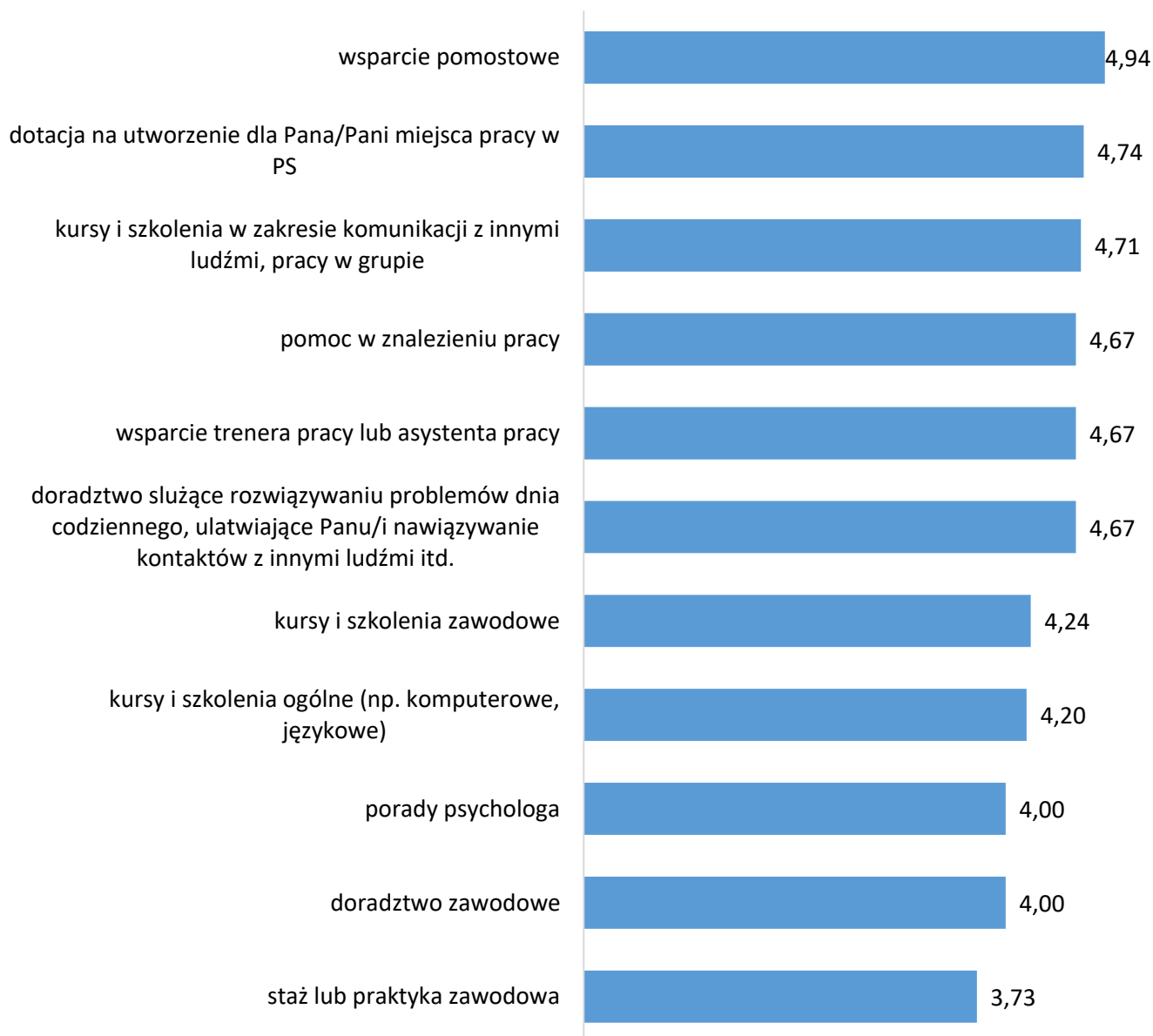
Podstawową formą wsparcia dla pracowników przedsiębiorstw społecznych jest dotacja na utworzenie ich miejsc pracy w PS oraz wsparcie pomostowe. Co ciekawe, te formy wsparcia jako te, które otrzymali, wskazało jedynie odpowiednio 41,5% oraz 26,2% badanych pracowników PS. Być może część z nich nie była w pełni świadoma, iż zajęte przez nich miejsce pracy było dotowane ze środków publicznych.

Oprócz tego badani wskazywali najczęściej na formy wsparcia takie jak kursy i szkolenia zawodowe (32,3%), doradztwo zawodowe (18,5%), kursy i szkolenia w zakresie komunikacji z innymi ludźmi, praca w grupie (10,8%), doradztwo służące rozwiązywaniu problemów dnia codziennego, ułatwiający Panu/i nawiązywanie kontaktów z innymi ludźmi itd. (9,2%) oraz porady psychologa (6,2%), które uznać można za działania reintegracyjne organizowane przez OWES w już funkcjonujących przedsiębiorstwach społecznych. **Wsparcie dla pracowników PS uznać można na podstawie przeprowadzonych badań ilościowych i jakościowych, za znacznie mniej kompleksowe i mniej intensywne niż w ramach aktywnej integracji.** Wynika to oczywiście z odmiennej charakterystyki grup docelowych i samych projektów.

Dopasowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb uczestników projektów

Większość analizowanych form wsparcia, które otrzymali uczestnicy projektów, zostały przez nich ocenione wysoko (średnia ocen min. 4,00 w skali od 1 do 5), jako przydatne, a więc adekwatne/użyteczne w stosunku do potrzeb uczestników projektów. Wyjątek stanowi tutaj staż/praktyka zawodowa (być może interpretowana jako pierwszy, próbny okres pracy w PS) oceniony na 3,73. Najwyżej ocenione zostały formy wsparcia finansowego (dotacja, wsparcie pomostowe).

Wykres 11 Ocena uczestników projektów OWES – osób, które podjęły zatrudnienie w PS, dotycząca przydatności poszczególnych, otrzymanych przez nich form wsparcia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

Tylko 16,9% badanych uczestników projektów, która podjęła pracę w PS oceniła, że w podobnych projektach realizowanych w przyszłości należy wprowadzić zmiany, zaś **3,9% badanych oceniło, że wsparcie otrzymane przez nich w projekcie nie było dopasowane do ich potrzeb.** Pracownicy PS w wypowiedziach otwartych zgłaszali potrzebę zwiększenia lub wydłużenia wsparcia finansowego pomostowego oraz wsparcie w poszukiwaniu zatrudnienia w sytuacji, w której zatrudnienie w PS nie będzie trwałe. Jeden z pracowników PS zgłosił w ankiecie potrzebę dokładniejszej weryfikacji przedsiębiorców otrzymujących wsparcie finansowe ze strony OWES. W opinii tego uczestnika projektu przedsiębiorstwo to funkcjonowało jak zwykle mikroprzedsiębiorstwo komercyjne, występował w nim mobbing pracowników i dyskryminacja. Choć zjawisko to nie zostało potwierdzone w toku pozostałych prac badawczych, to jednak należy podkreślić, że wyniki badania jakościowego pracowników i osób zarządzających przedsiębiorstwami społecznymi potwierdzają, że atrakcyjność miejsc pracy w PS jest raczej niska, nie odbiega od standardów mikroprzedsiębiorstw komercyjnych (niskie wynagrodzenia, problemy w zakresie profesjonalnego zarządzania przedsiębiorstwem itd.).

Wsparcie uzyskane w ramach projektów w obszarze OWES ich uczestnicy oceniają jednak zasadniczo jako adekwatne/użyteczne w stosunku do ich indywidualnych potrzeb. O wysokim stopniu zadowolenia uczestników z udziału w projektach OWES świadczy także wysoka skłonność ich uczestników do polecania udziału w tego typu projektach innym osobom, w podobnej sytuacji życiowej. **Aż 91,5% badanych poleciłaby udział w tego typu projekcie.**

Czynnikiem zwiększającym adekwatność/użyteczność wsparcia jest m.in. realizacja diagnoz sytuacji i potrzeb uczestników projektów w momencie ich przystąpienia do projektu. **79,4% badanych uczestników projektów – pracowników PS potwierdziło, że na początku ich udziału w projekcie organizatorzy projektu rozmawiali z nimi o potrzebach i oczekiwaniach dotyczących projektu.** Można zatem stwierdzić, że beneficjenci starali się dostosować wsparcie do indywidualnych potrzeb uczestników.

3.4.4.3. Efekty w zakresie aktywizacji zawodowej osób, które podjęły zatrudnienie w przedsiębiorstwach społecznych

Kluczowym efektem działalności OWES jest powstanie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. W ramach analizowanej interwencji publicznej powstało 431 takich miejsc.

Zgodnie z założoną teorią interwencji, zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym traktować można jako instrument aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Tym niemniej, oprócz aktywizacji zawodowej, podjęcie pracy w PS może wpływać także inne sfery życia takie jak poprawienie sytuacji finansowej (poprzez osiąganie dochodów z pracy); poprawienie sytuacji zdrowotnej (np. w zakresie zdrowia psychicznego) poprzez zwiększenie aktywności, intensyfikację kontaktów interpersonalnych wynikających

ze świadczenia pracy, ale także m.in. wskutek działań reintegracyjnych podejmowanych przez PS na rzecz pracowników; poprawienie sytuacji rodzinnej (poprawienie relacji z innymi ludźmi) i towarzyskiej (nawiązanie nowych znajomości poprawienie relacji z innymi ludźmi itd.).

Przeprowadzono analizę efektów wsparcia identyczną, jak w przypadku uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji.

Skuteczność i trwałość wsparcia

Jak wskazano w podrozdziale 3.4.2, zgodnie z danymi SL2014 większość uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS w momencie przystąpienia do projektu była bezrobotna (71,5%). Biernych zawodowo było 3,9% z nich, **zaś pracowało 24,7%**. Zgodnie z wynikami badania ankietowego w momencie przystąpienia do projektu OWES pracowało 27% badanych, zaś nie pracowało 73%.

Pracę w przedsiębiorstwie społecznym podjęły wszystkie osoby wchodzące w skład analizowanej grupy uczestników projektów OWES. Po zakończeniu udziału w projekcie (ten termin mógł być interpretowany także jako zakończenie okresu pracy w PS) **pracowało 71,4% badanych**.

Aktualnie (marzec 2024 r.) pracuje zarobkowo 77,8% uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS. **Trwałość efektów w zakresie aktywizacji zawodowej poprzez zatrudnienie w PS oraz wsparcie dodatkowe ocenić należy jako wysoką.**

Tabela 30 Udział osób pracujących wśród uczestników projektów OWES, którzy podjęli pracę w PS przed przystąpieniem do projektu (PRZED) oraz w marcu 2024 r. (TERAZ)

PRZED	TERAZ	TERAZ - zmiana w pkt. proc. w stosunku do "PRZED"
27%	77,8%	50,8 pkt. proc.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

Skuteczność i trwałość w zakresie aktywizacji zawodowej niepracujących uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS jest zatem wyższa niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji. Należy jednak pamiętać, że charakterystyka uczestników projektów w obu obszarach badania znacząco różni się – w przypadku ES wsparcie udzielane było osobom znajdującym się w znacznie lepszej sytuacji na rynku pracy niż w ramach aktywnej integracji.

Spośród aktualnie pracujących uczestników projektów OWES **połowa nadal pracuje w przedsiębiorstwie społecznym zaś druga połowa – poza PS**. Jednocześnie 85% badanych stwierdziło, że przedsiębiorstwo społeczne, w którym podjęli zatrudnienie nadal funkcjonuje. Na podstawie tej informacji wyciągnąć można kilka wniosków:

- Atrakcyjność miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych jest raczej niska (stąd rotacja na stanowiskach pracy w PS),
- Doświadczenie zawodowe zdobyte w PS może być użyteczne do znalezienia i świadczenia pracy poza sektorem przedsiębiorstw społecznych. W tym kontekście warto wspomnieć, że 78,7% badanych przyznało, że dzięki udziałowi w projekcie OWES nabyli nowe lub udoskonaliли już posiadane umiejętności zawodowe, z czego 79% wykorzystuje je w praktyce. 36,1% badanych dzięki udziałowi w projekcie OWES zdobyła z kolei formalne uprawnienia zawodowe (certyfikat, prawo jazdy itp.).
- Liczba osób, które pracują lub pracowały w PS jest wyższa niż liczba miejsc pracy utworzonych w PS (431), gdyż na to samo miejsce pracy przedsiębiorstwa społeczne zatrudniają kolejne osoby po odejściu z pracy osób pierwotnie zatrudnionych.

68,9% badanych uczestników projektów OWES, którzy podjęli pracę w PS, przyznało, że dzięki udziałowi w projekcie będzie im łatwiej poszukiwać pracy w przyszłości. Przeciwnego zdania jest 31,1% badanych. Wyniki te potwierdzają dość wysoką skuteczność projektów w zakresie aktywizacji zawodowej uczestników.

Sytuacja uczestników projektów OWES niepracujących w momencie realizacji badania i przyczyny braku podejmowania pracy zarobkowej

Jak wynika z deklaracji niepracujących w momencie badania uczestników projektów OWES, którzy podjęli pracę w PS nieco ponad połowa z nich (53,8%) **to osoby bierne zawodowo, a więc nieposzukujące aktywnie pracy.** 46,2% to z kolei osoby bezrobotne, które w ostatnich 30 dniach przed realizacją badania aktywnie poszukiwały pracy (np. poprzez wysyłanie CV, odbywanie spotkań z pracodawcami itp.). 30,8% niepracujących uczestników projektu zarejestrowanych jest w PUP jako osoby bezrobotne.

Niepracujących uczestników projektów poproszono o wskazanie powodów braku podejmowania pracy zawodowej. Jak wynika z pozyskanych odpowiedzi, są one nieco inne od tych, które zgłaszali niepracujący uczestnicy projektów w obszarze aktywnej integracji. Po pierwsze, żaden z niepracujących uczestników projektów OWES nie zadeklarował, że przyczyną jest zły stan zdrowia lub niepełnosprawność, co jest zapewne konsekwencją małego udziału takich osób w grupie uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS. Najczęściej wskazywaną przyczyną braku aktywności zawodowej jest opieka nad dziećmi (30,8%), emerytura (23,1%) oraz brak możliwości dojazdu do pracy (15,4%).

Efekt zdarzenia niezależnego (deadweight effect)/efekt netto interwencji

Tzw. efekt jałowego biegu (ang. *dead-weight loss*) polega na tym, że zamierzone cele zostałyby osiągnięte również bez realizacji interwencji publicznej. Im częściej występuje ten efekt, tym projekt ocenić należy niżej w kryterium trafności (interwencja publiczna jest

wtedy niepotrzebna) oraz efektywności (ponoszenia wydatków publicznych na realizację projektu jest wtedy niepotrzebna). W celu zbadania skali wystąpienia efektu jałowego biegu poproszono klientów indywidualnych OWES, którzy podjęli pracę w przedsiębiorstwach społecznych o ocenę następującego twierdzenia: Podjąłem/podjęłam pracę w przedsiębiorstwie społecznym, ale bez większego problemu znalazł(a)bym pracę także w jakiejś innej, „zwykłej” firmie.

Jedynie 25% badanych pracowników przedsiębiorstw społecznych (aktualnie pracujących w przedsiębiorstwie społecznym) ocenia, że miałyby problem ze znalezieniem zatrudnienia poza sektorem przedsiębiorstw społecznych. Tę grupę można uznać za osoby, które miałyby trudności w podjęciu zatrudnienia na otwartym rynku pracy, poza sektorem przedsiębiorstw społecznych. Wyniki badania w tym zakresie świadczą o raczej niskim stopniu adekwatności formy wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w postaci dofinansowania tworzenia miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, w województwie świętokrzyskim. Jak wykazano w części raportu dotyczącej aktywnej integracji, problemem regionu nie jest już, co do zasady, deficyt miejsc pracy dla mieszkańców.

W kontekście dobrej sytuacji na rynku pracy (niski poziom bezrobocia, dostępność miejsc pracy, problemy pracodawców ze znalezieniem pracowników) w regionie (choć oczywiście sytuacja w tym zakresie jest zróżnicowana wewnątrz województwa) i spodziewanej dalszej poprawy w tym zakresie (w tym z uwagi na zaprezentowane w raporcie tendencje demograficzne - więcej ludzi odchodzi z rynku pracy niż na niego wchodzi, ujemne saldo migracyjne regionu – zjawiska te będą się pogłębiały w przyszłości) należy poddać w wątpliwość zasadność interwencji publicznej ukierunkowanej na tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Tego typu interwencję publiczną można by ocenić jako trafną, jeżeli zajmowane byłyby one przez osoby w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, które doświadczają poważnych trudności w znalezieniu zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Jak wynika z badania klientów indywidualnych OWES, takich osób było jednak relatywnie niewiele (25%).

Badania jakościowe z osobami zarządzającymi oraz z pracownikami przedsiębiorstw społecznych potwierdziły wniosek wysnuty na podstawie badań ilościowych, że **miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych tworzonych dzięki wsparciu OWES zajmowane są także przez osoby, które nie są wykluczone z rynku pracy** tzn. mogłyby bez problemów podjąć pracę także na otwartym rynku pracy.

Nie można też wykluczyć, że wsparcie OWES (w tym zwłaszcza w zakresie dotowania miejsc pracy) kierowane jest częściowo do podmiotów, które **jedynie formalnie są przedsiębiorstwami społecznymi, zaś w praktyce są przedsiębiorstwami komercyjnymi**, które korzystają ze wsparcia dedykowanego przedsiębiorstwom społecznym. Problem tego typu został zdiagnozowany przez ewaluatora w innych badaniach dot. obszaru ES (np. w województwie zachodniopomorskim oraz kujawsko-pomorskim). W województwie świętokrzyskim takich potwierdzonych przypadków nie zidentyfikowano. Tym niemniej należy stwierdzić, że OWES nie posiadają skutecznych narzędzi weryfikacji, czy udzielają

wsparcia przedsiębiorcy społecznemu, czy – w praktyce – przedsiębiorcy komercyjnemu. Doświadczenie pracowników OWES może okazać się niewystarczające, by uniknąć wspierania tego typu podmiotów.

Sytuacja zawodowa uczestników projektów w obszarze ekonomii społecznej, pracujących w momencie realizacji badania

Spośród uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS, pracujących w momencie realizacji badania 80% pracowało na podstawie umowy o pracę, w tym 46% na podstawie umowy o pracę na czas nieokreślony, a 34% na podstawie umowy o pracę na czas określony. Na podstawie umowy cywilno-prawnej pracowało 4% badanych, zaś własną działalność gospodarczą prowadziło 12% badanych. 4% badanych pracowało na podstawie innego typu umów. Ogółem, **stabilność zatrudnienia pracujących uczestników projektów OWES ocenić należy jako dość wysoką.**

2/3 spośród pracujących w momencie realizacji badania uczestników projektów OWES pracuje na cały etat lub więcej. 1/3 pracuje mniej niż 40 godzin tygodniowo (poniżej całego etatu).

Osoby pracujące poniżej 40 godzin tygodniowo w większości (64,7%) same chcą pracować w tym wymiarze czasowym, a 35,3% chciałaby pracować więcej, ale nie ma dla nich więcej pracy.

Podsumowując, sytuacja zawodowa pracujących w momencie realizacji badania uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS, jest raczej stabilna i korzystna, nieznacznie korzystniejsza niż uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji.

Wpływ projektów na aktywność zawodową członków rodzin uczestników projektów

Efekty wsparcia OWES w zdecydowanej większości przypadków zawężone są do zaktywizowania samych uczestników projektów, którzy podjęli zatrudnienie w PS. Tym niemniej **18% badanych uczestników projektów oceniło, że ich udział w projekcie ułatwił w jakiś sposób podjęcie pracy innym członkom ich rodziny lub zwiększenie wymiaru ich pracy.** Wynik ten jest nieznacznie wyższy niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji.

Wpływ projektów na poprawę sytuacji finansowej uczestników projektów i ich rodzin

Sytuacja finansowa rodzin 72,1% uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS jest, wedle deklaracji badanych, lepsza niż przed ich udziałem w projekcie. Brak zauważalnej poprawy sytuacji finansowej rodziny/gospodarstwa domowego uczestników projektów zadeklarowało natomiast 27,9% badanych. Wyniki te są korzystniejsze niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji.

Spośród tych uczestników projektów, którzy zadeklarowali, że sytuacja finansowa ich rodziny poprawiła się w stosunku do sytuacji sprzed ich udziału w projekcie 65,9% oceniło, że wpływ na poprawę sytuacji finansowej ich rodzin miał ich udział w projekcie (podobnie jak w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji).

Wpływ projektów na korzystanie z pomocy społecznej przez uczestników projektów i ich rodziny

Zgodnie z deklaracjami uczestników projektów, przed ich udziałem w projekcie z pomocy społecznej o charakterze finansowym korzystało 15,0%, a więc znacznie mniej niż w przypadku uczestników projektów w obszarze aktywnej integracji. Potwierdza to wnioski o odmiennej charakterystyce uczestników projektów w obu analizowanych obszarach.

Aktualnie ze wsparcia finansowego korzysta 10,2% badanych. Skala korzystania z pomocy społecznej uległa zatem obniżeniu, co jest potwierdzeniem skuteczności projektów w zakresie zapewnienia zatrudnienia (w większości przypadków – trwałego), co w konsekwencji przekłada się na poprawę sytuacji materialnej uczestników projektów i ich rodzin.

3.4.4.4. Efekty wsparcia w zakresie integracji społecznej

Zgodnie z teorią interwencji, podjęcie zatrudnienia w przedsiębiorstwie społecznym powinno wtórnie wpływać także na inne aspekty funkcjonowania uczestników projektów np. poprzez nawiązanie nowych znajomości w miejscu pracy, poprawę samooceny, poprawę sytuacji materialnej itd.

Zgodnie z deklaracjami uczestników projektów OWES, którzy podjęli zatrudnienie w PS, 74,6% z nich lepiej radzi sobie, dzięki udziałowi w projekcie OWES i podjęciu zatrudnienia, z problemami dnia codziennego; 78% ma większą pewność siebie; 78% patrzy w przyszłość z większym optymizmem; 79,7% łatwiej nawiązuje kontakty/porozumiewa się z innymi ludźmi; 79,7 nabyła wiedzę na temat możliwości uzyskania wsparcia dla siebie i/lub swojej rodziny. Skuteczność interwencji w zakresie integracji społecznej uczestników projektów uznać należy zatem za wysoką, identycznie jak w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji.

3.4.4.5. Efektywność wsparcia

Choć zakres efektów projektów OWES jest bardzo szeroki i obejmuje np. wsparcie dla organizacji pozarządowych, które nie są przedsiębiorstwami społecznymi, nie tworzą miejsc pracy itd., ale pośrednio mogą wpłynąć na wzrost integracji społecznej w regionie poprzez swoją działalność statutową, to jednak **zgodnie z teorią interwencji za główny cel działalności OWES uznać należy tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.**

Zgodnie z SL2014, w perspektywie finansowej 2014-2020 **utworzono 431 miejsc pracy w PS** w regionie.

Zgodnie z wynikami badania ewaluacyjnego zleconego przez MFiPR, Ewaluacja wsparcia EFS na rzecz przedsiębiorstw społecznych z pomiarem wskaźnika rezultatu długoterminowego. Liczba miejsc pracy istniejących co najmniej 30 miesięcy, utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych⁵³, **trwałość miejsc pracy utworzonych w regionie wynosi aż 91,1%** (wartość zbliżona do innych regionów)⁵⁴.

Liczbę trwałych miejsc pracy w PS utworzonych w regionie oszacować można zatem na **393**.

Na stanowiskach pracy w PS następowała rotacja. Około 50% uczestników projektów pracuje już poza PS, zaś na ich miejsce prawdopodobnie przyjęte zostały do pracy kolejne osoby. Można więc założyć, że faktyczna liczba osób, która w analizowanym okresie podjęła pracę w PS jest wyższa niż 393 o 50%. **Szacunkowa liczba tych osób to zatem 590**.

Łączny koszt dofinansowania ze środków UE projektów OWES w ramach RPOWŚ 2014-2020 to **ok.34 mln zł**.

Bezpośrednio przed przystąpieniem do projektu (PRZED) pracowało 27% uczestników projektów OWES, którzy podjęli pracę w PS; w marcu 2024 r. (TERAZ): 77,8%. Szacowana liczba bezwzględna pracujących uczestników projektów OWES, którzy podjęli pracę w PS to zatem odpowiednio 159 oraz 459 osób. Szacowana liczba osób skutecznie i trwale zaktywizowanych zawodowo (a więc takich, które nie pracowały w momencie przystąpienia do projektu, a pracują aktualnie) to 300 osób. Dzieląc łączny koszt dofinansowania projektów przez szacowaną liczbę osób zaktywizowanych otrzymujemy **koszt jednostkowy skutecznej i równocześnie trwałej aktywizacji zawodowej w wysokości aż 113,3 tys. zł, a więc ok. 3,3 razy wyższy niż w przypadku projektów w obszarze aktywnej integracji**.

Tymczasem w ramach FEŚ alokacja na Działanie FESW.09.02 Kompleksowe wsparcie sektora ekonomii społecznej (aktualna wysokość alokacji ogółem: 16.602.288,00 EUR) jest wyższa niż na Działanie FESW.09.01 Aktywna integracja społeczna i zawodowa (13.667.464,00 EUR).

3.4.4.6. Podsumowanie

Interwencję publiczną polegającą na finansowaniu tworzenia nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych uznać należy za nietrafną, gdyż:

⁵³ [Link](#) [dostęp 28.03.2024 r.]

⁵⁴ W naszej opinii zaprezentowane w przywoływanym raporcie wyniki badania są nierzetelne, a faktyczna trwałość miejsc pracy w PS jest w całej Polsce, w tym w województwie świętokrzyskim, znacznie niższa. Pomiar wartości wskaźnika bazował wyłącznie na badaniu ilościowym przedsiębiorstw społecznych, przy czym wykonawcy badania udało się dotrzeć tylko do nieco ponad 60% wszystkich PS, w których tworzone były miejsca pracy dzięki wsparciu OWES. Z bardzo dużym prawdopodobieństwem należy założyć, że przyczyną braku realizacji badania w przypadku pozostałych 40% PS było faktyczne zakończenie działalności przez przedsiębiorstwo społeczne i w konsekwencji likwidacja miejsc pracy. Zrealizowana próba badawcza nie odzwierciedla zatem faktycznej sytuacji przedsiębiorstw społecznych. Tym niemniej, z powodu braku innych danych, przyjęto wartość wskaźnika z przywoływanego raportu.

- aktualna sytuacja na regionalnym rynku pracy nie wymaga wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy, te bowiem powstają w wyniku procesów rynkowych, działalności przedsiębiorstw komercyjnych,
- prognozowana sytuacja na rynku pracy będzie bardzo dobra z punktu widzenia (potencjalnych) pracowników – powstają nowe miejsca pracy, ubywa zaś osób w wieku produkcyjnym,
- miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych zajmują w zdecydowanej większości osoby, które mogłyby pracować również w przedsiębiorstwach komercyjnych, na „otwartym” rynku pracy,
- miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych tworzone są w dużej mierze na tych obszarach województwa, w których sytuacja na rynku pracy jest relatywnie korzystna,
- miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych co do zasady nie są atrakcyjne, nie odbiegają w swej charakterystyce (np. niskie płace) od miejsc pracy w mikroprzedsiębiorstwach komercyjnych.

Jednocześnie, w świetle dostępnych danych na temat sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, w tym w szczególności danych dotyczących aktywności ekonomicznej ludności oraz wniosków zaprezentowanych w części raportu poświęconej obszarowi aktywnej integracji, za trafne instrumenty oddziaływania na aktywność zawodową mieszkańców uznać można przede wszystkim zwiększenie podaży/ułatwienie dostępu do usług społecznych ułatwiających im godzenie ról zawodowych z rodzinnymi (np. usług opiekuńczych, które uwalniają pulę czasu wolnego dla opiekunów rodzinnych osób z niepełnosprawnościami, czy też usług opieki nad dziećmi do lat 3 i usług wychowania przedszkolnego, które ułatwiają wejście/powrót na rynek pracy rodziców małych dzieci, w tym w szczególności kobiet itd.), usług o charakterze profilaktycznym, zmniejszających skalę problemu niepełnosprawności/długotrwałej choroby w przyszłości (np. programy profilaktyki zdrowotnej), usług w zakresie ochrony zdrowia (w tym zdrowia psychicznego) np. usług rehabilitacyjnych.

Jednocześnie, w 2023 r. IZ FEŚ 2021-2027 ogłosiła nabór w ramach Działania 9.2 „Kompleksowe wsparcie sektora ekonomii społecznej” i podpisała 2 umowy na całą alokację przypisaną dla Działania 9.2. Realizację projektów przewidziano na cały okres programowania czyli do 2029 r. Ewentualne zmiany w zakresie polityki wsparcia ekonomii społecznej w regionie będą mogły zatem być przeprowadzone dopiero w okresie wdrażania FEŚ 2027+.

3.4.5. Wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych

3.4.5.1. Liczba i rozkład terytorialny przedsiębiorstw społecznych w województwie świętokrzyskim

W tzw. rejestrze ustawowym przedsiębiorstw społecznych, czyli rejestrze funkcjonującym począwszy od 2023 r. w oparciu o Ustawę o ekonomii społecznej, prowadzonym przez wojewodów (w przypadku województwa świętokrzyskiego – Wojewodę Świętokrzyskiego)⁵⁵ znajduje się aktualnie (koniec marca 2024 r.) tylko 18 przedsiębiorstw społecznych z regionu, co stanowi zaledwie 2% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych w Polsce. W rejestrze przedsiębiorstw społecznych prowadzonym do końca 2023 r. przez Departament Ekonomii Społecznej przy wsparciu ROPS oraz OWES, w oparciu o Wytyczne CT9⁵⁶ wg stanu na 31.12.2023 r. znajdowało się 61 przedsiębiorstw społecznych z regionu (podmioty, które przynajmniej przez pewien okres posiadały status przedsiębiorstwa społecznego), co stanowi zaledwie 2,8% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych w Polsce.

Choć oba rejestry nie zawierają wszystkich podmiotów, które zdefiniować można jako przedsiębiorstwa społeczne (niektóre z nich nie starają się o wpis na listę, gdyż w praktyce nie daje on znaczących korzyści dla przedsiębiorstw społecznych), to jednak na tej podstawie stwierdzić można, że **sektor przedsiębiorstw społecznych w województwie świętokrzyskim jest relatywnie słabo rozwinięty** (udział ludności województwa świętokrzyskiego w ludności Polski wynosił w 2022 r. 3,1%, a więc był wyższy niż udział PS).

Analiza przedsiębiorstw społecznych wpisanych do obu rejestrów przedsiębiorstw społecznych (łącznie 69 PS, po wyeliminowaniu powtórzeń) pozwala stwierdzić, że w powiatach znajdujących się w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej zarejestrowanych jest aż 56,5% wszystkich PS, zaś w powiatach znajdujących się w relatywnie złej sytuacji społeczno-gospodarczej – zaledwie 7,2%. W miastach tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze zarejestrowanych jest 14,5% PS, z czego w Ostrowcu Świętokrzyskim – 5, w Starachowicach – 5, a w Skarżysku-Kamiennej – 0. W gminach zaliczanych do OSI – obszarów o najgorszym dostępie do usług publicznych zarejestrowanych jest 14 PS (20,3% wszystkich).

Do zaprezentowanych danych należy podchodzić z ostrożnością. Po pierwsze, rejestr nie zawiera wszystkich wspieranych w ramach projektów przedsiębiorstw społecznych. Po drugie, dane rejestrowe nie zawsze zgadzają się z faktycznym miejscem prowadzenia działalności przez dane PS (z uwagi na korzystanie przez PS z tzw. wirtualnych biur/siedzib).

⁵⁵ [Link](#) [dostęp 28.03.2024 r.]

⁵⁶ [Link](#) [dostęp 28.03.2024 r.]

Tabela 31 Liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych w województwie świętokrzyskim w podziale na powiaty

Powiat	Liczba PS	Odsetek PS
buski (+)	5	7,2%
jędrzejowski	10	14,5%
kazimierski (-)	1	1,4%
Kielce (+)	26	37,7%
kielecki	3	4,3%
konecki (-)	2	2,9%
opatowski	6	8,7%
ostrowiecki (+)	8	11,6%
pińczowski	0	0,0%
sandomierski (-)	1	1,4%
skarżyski	0	0,0%
starachowicki	5	7,2%
staszowski (-)	1	1,4%
włoszczowski	1	1,4%
Razem powiaty w relatywnie dobrej sytuacji społeczno-gospodarczej (+)	39	56,5%
Razem powiaty w relatywnie złej sytuacji społeczno-gospodarczej (-)	5	7,2%
Ogółem	69	100,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestrów przedsiębiorstw społecznych

Tabela 32 Liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw społecznych w województwie świętokrzyskim w podziale na gminy

Gmina	Liczba PS	Odsetek PS
Bałtów (-)	2	2,9%
Bodzechów (-)	1	1,4%
Bogoria	1	1,4%
Busko-zdrój	2	2,9%
Chmielnik	2	2,9%
Gowarczów (-)	1	1,4%
Iwaniska (-)	1	1,4%
Jędrzejów	7	10,1%
Kazimierza Wielka (-)	1	1,4%
Kielce	26	37,7%
Końskie	1	1,4%
Krasocin	1	1,4%
Nagłowice (-)	1	1,4%
Nowy Korczyn (-)	2	2,9%
Opatów (-)	4	5,8%
Ostrowiec Świętokrzyski	5	7,2%
Pacanów (-)	1	1,4%

Sandomierz	1	1,4%
Sędziszów	2	2,9%
Starachowice	5	7,2%
Tarłów (-)	1	1,4%
Zagnańsk	1	1,4%
Razem OSI – miasta tracące swoje funkcje społeczno-gospodarcze	10	14,5%
Razem OSI – obszary o najgorszym dostępie do usług publicznych	14	20,3%
Ogółem	69	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestrów przedsiębiorstw społecznych

Jeśli chodzi o formę prawną PS funkcjonujących w regionie, to dominują dwie: fundacja (37,7%) oraz spółki kapitałowe (28,9%). Zaledwie 18,8% funkcjonujących w regionie PS ma formę prawną spółdzielni socjalnej, zaś 14,5% - stowarzyszenia.

Branże, w których działają świętokrzyskie przedsiębiorstwa społeczne przedstawione zostały w poniższej tabeli.

Tabela 33 Branże, w których funkcjonują świętokrzyskie przedsiębiorstwa społeczne

Branża	Liczba PS
Edukacja i kultura	21
Usługi dla firm, organizacji i administracji publicznej	19
Handel i pozostałe usługi	16
Gastronomia	7
Rekreacja, turystyka i zakwaterowanie	7
Usługi komunalne	7
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	6
Usługi socjalne	6
Budownictwo	3
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1
Edukacja	1
Zdrowie i uroda	1
Produkcja i przetwórstwo żywności	1
Dom i ogród	1
Pozostała produkcja i przemysł	1
Pozostała działalność usługowa	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestrów przedsiębiorstw społecznych

Struktura branżowa PS jest bardzo zróżnicowana. Oprócz „standardowych” branż, kojarzonych z przedsiębiorstwami społecznymi takich jak gastronomia czy usługi komunalne, są przedsiębiorstwa społeczne działające w branżach wysokospecjalistycznych takich jak edukacja i kultura.

Zaledwie po sześć świętokrzyskich PS działa w branży pomocy społecznej/usług społecznych oraz usług socjalnych. Przedsiębiorstwa społeczne nie są więc w stanie zniwelować luki w podaży tego typu usług w regionie.

3.4.5.2. Wsparcie udzielone przez OWES przedsiębiorstwom społecznym

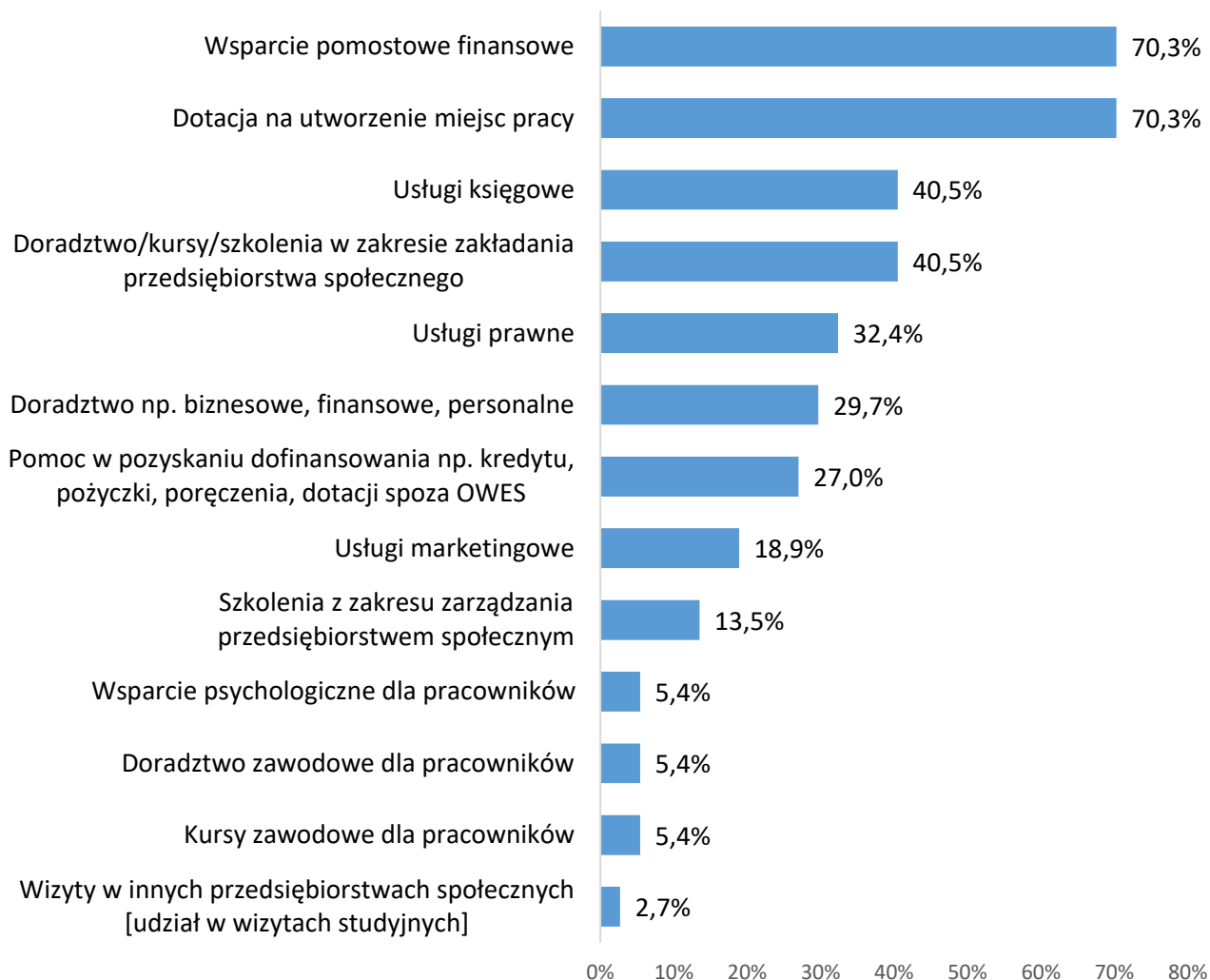
Jak wynika z badania ankietowego przedstawicieli PS, którzy korzystali ze wsparcia OWES, reprezentowane przez nich przedsiębiorstwa społeczne korzystały ze wsparcia najczęściej (62,2%) na etapie powoływania PS i/ lub w okresie pierwszych 12 miesięcy funkcjonowania podmiotu. Były to więc podmioty inkubowane przez OWES. Wyłącznie na późniejszym etapie ze wsparcia skorzystało 37,8% badanych przedsiębiorstw społecznych.

Wsparcie OWES dla PS miało najczęściej kompleksowy charakter. Średnia liczba form wsparcia, które otrzymało od OWES jedno przedsiębiorstwo wynosi 3,6.

Zdecydowana większość (70,3%) przedsiębiorstw społecznych korzystało ze wsparcia OWES w postaci dotacji na utworzenie miejsc pracy oraz wsparcia pomostowego finansowego (wsparcie to pozwala na pokrycie części kosztów utrzymania miejsca pracy w PS). Średnio przy wsparciu w postaci dotacji przydzielonej przez OWES utworzono 4,96 nowych miejsc pracy w PS. Jeden z badanych podmiotów otrzymał wsparcie finansowe na utworzenie aż 12 nowych miejsc pracy.

Poza wsparciem finansowym, przedsiębiorstwa społeczne otrzymywały także wsparcie usługowe od OWES. Formy wsparcia były bardzo zróżnicowane. Struktura form wsparcia otrzymanych przez PS od OWES przedstawiona została na poniższym wykresie.

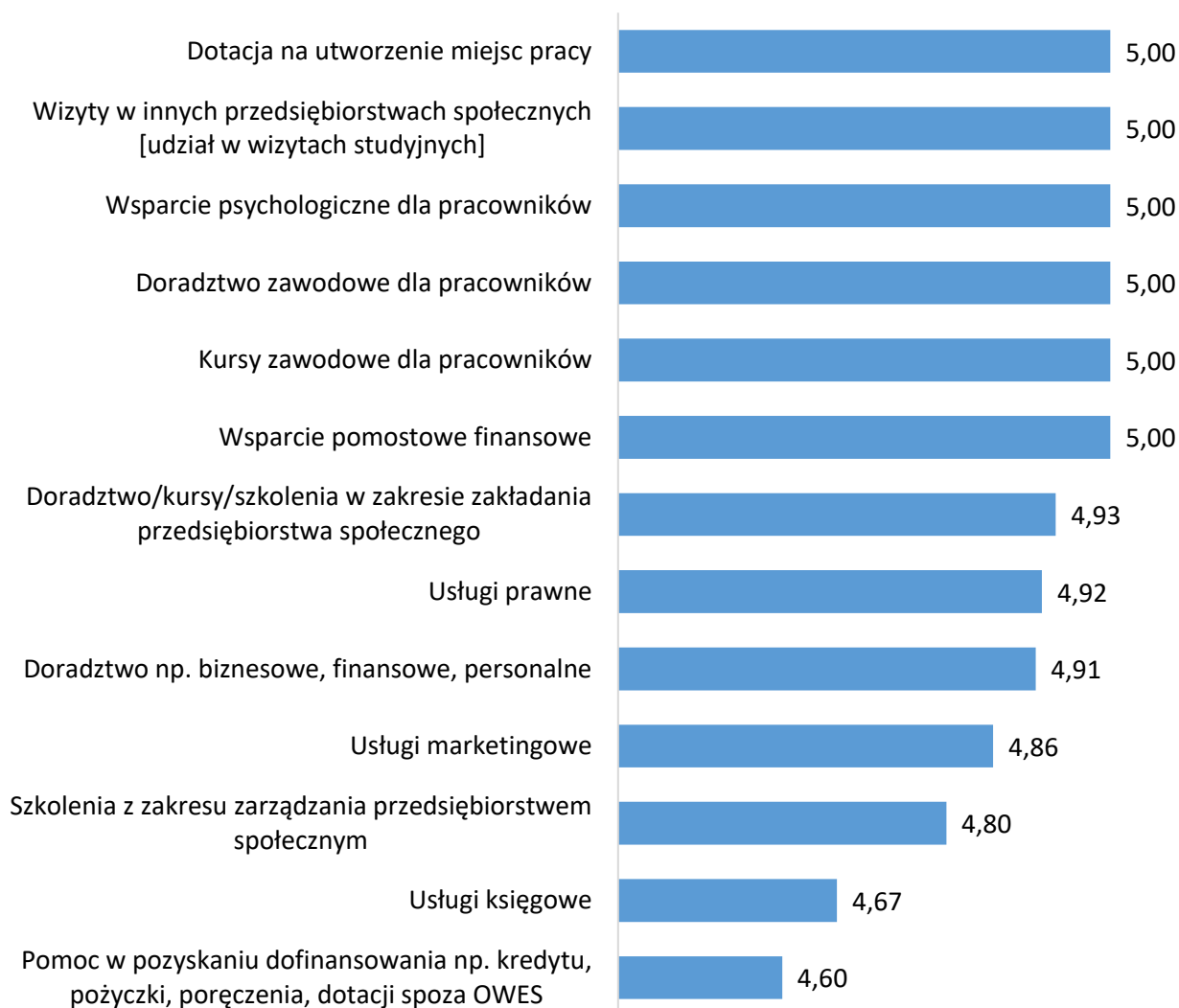
Wykres 12 Formy wsparcia otrzymane przez PS od OWES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów

Przedstawiciele PS poproszono o ocenę przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia, z których korzystały ich przedsiębiorstwa społeczne lub ich pracownicy. Oceny dokonano na skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 13 Średnia ocena przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia otrzymanych przez przedsiębiorstwa społeczne w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

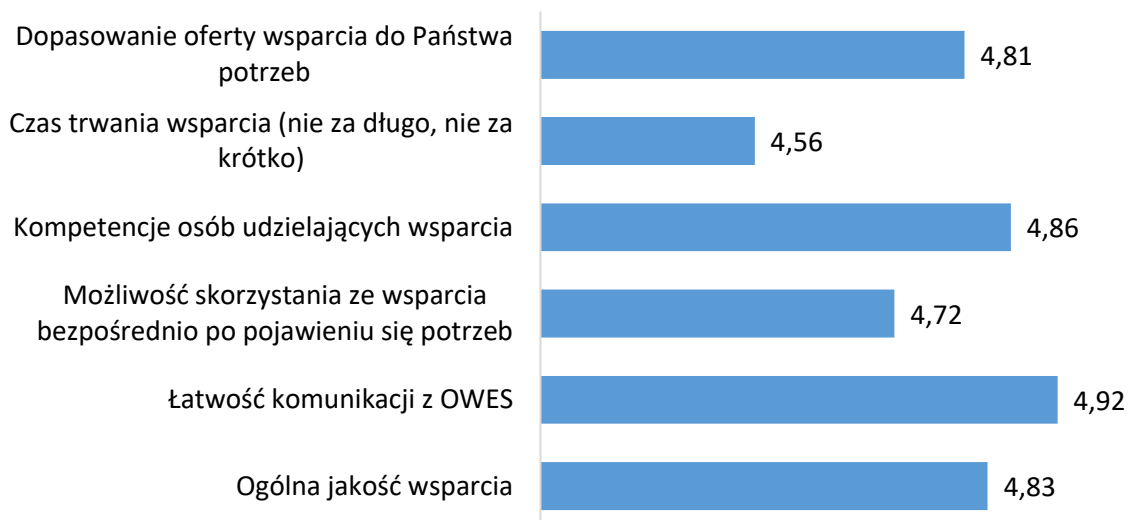
Przydatność (użyteczność) wszystkich form wsparcia, z których korzystały przedsiębiorstwa społeczne, oceniona została przez ich przedstawicieli bardzo wysoko lub wysoko.

Relatywnie najłagodniej, choć również wysoko, oceniono takie formy wsparcia jak pomoc w pozyskaniu dofinansowania np. kredytu, pożyczki, poręczenia, dotacji spoza OWES oraz usługi księgowo.

Przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych poproszono także o ocenę wsparcia otrzymanego od OWES w sześciu wymiarach: jakość wsparcia, dopasowanie oferty wsparcia do potrzeb przedsiębiorstwa społecznego, czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko), kompetencje osób udzielających wsparcia, możliwość skorzystania z wsparcia

bezpośrednio po pojawieniu się potrzeb oraz łatwość komunikacji z OWES. Oceny dokonano na skali od 1 (zdecydowanie źle) do 5 (zdecydowanie dobrze). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 14 Średnia ocena wsparcia otrzymanego przez przedsiębiorstwa społeczne od OWES w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

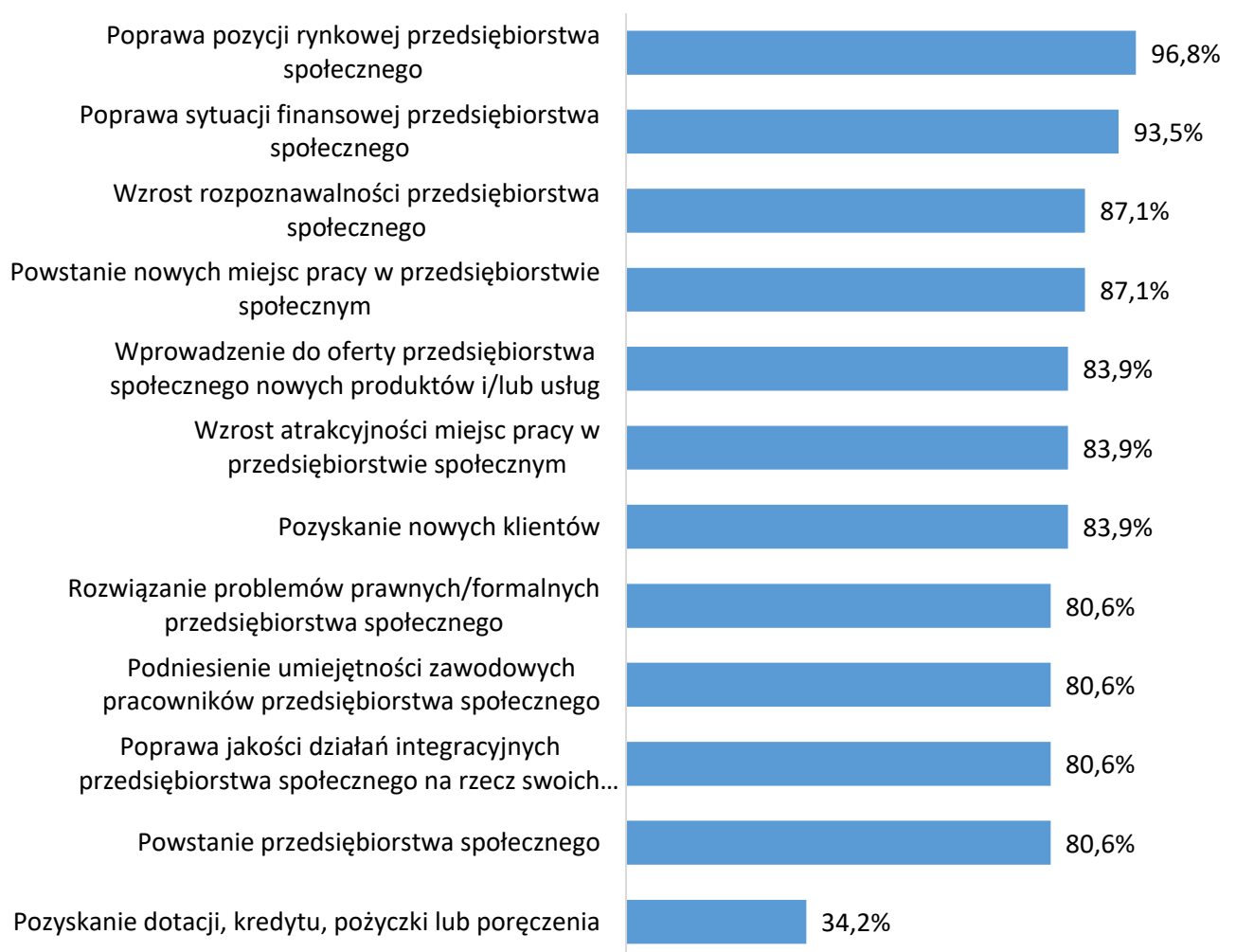
W każdym z analizowanych aspektów wsparcie ze strony OWES dla przedsiębiorstw społecznych oceniane jest przez jego odbiorców wysoko. Najlepiej oceniono aspekt komunikacji z OWES. Najstąbiej, choć również wysoko - czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko) oraz możliwość skorzystania z wsparcia bezpośrednio po pojawieniu się potrzeb.

Prawie wszyscy badani przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych stwierdzili, że OWES udzielił im wszystkich potrzebnych form wsparcia. Tylko jeden przedstawiciel PS stwierdził, że nie otrzymał wsparcia w zakresie zarządzania i organizacji PS, którego oczekiwał od OWES.

3.4.5.3. Efekty wsparcia przedsiębiorstw społecznych

Zgodnie z założoną teorią interwencji, głównym celem funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych jest tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które mają problemy z podjęciem/utrzymaniem pracy na otwartym rynku pracy. Warunkiem skuteczności i trwałości tej interwencji jest jednak utrzymanie trwałości miejsc pracy w PS, co wymaga zbudowania silnej pozycji rynkowej przedsiębiorstw społecznych tak, by koszty utrzymania miejsc pracy były pokrywane z przychodów PS pochodzących z jego działalności gospodarczej. Przedstawiciele przedsiębiorstw społecznych poproszono o ocenę, czy wsparcie otrzymane od OWES przyczyniło się do osiągnięcia poszczególnych efektów. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 15 Efekty wsparcia przedsiębiorstw społecznych przez OWES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

Efekty wsparcia OWES dla PS są różnorodne, a samo wsparcie uznać można zasadniczo za bardzo skuteczne - większość spośród analizowanych efektów wystąpiła - zgodnie z

deklaracjami respondentów - w ponad 75% badanych PS. Najbardziej wsparcie OWES przyczyniło się do pozyskania zewnętrznych środków finansowych przez PS (kredytu/pożyczki/poręczenia - 34,2%).

Trwałość przedsiębiorstw społecznych i trwałość zatrudnienia w PS

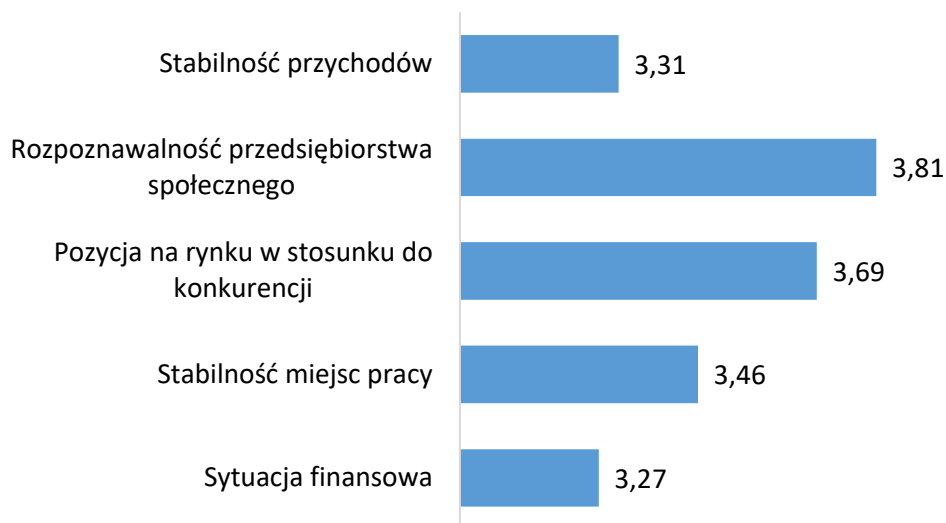
Zgodnie z przywoływanymi wcześniej wynikami ogólnopolskiego badania dotyczącego trwałości miejsc pracy powstałych w przedsiębiorstwach społecznych, miejsca pracy utworzone w świętokrzyskich PS, podobnie jak w całej Polsce, charakteryzują się wysoką trwałością (**91,1%** istnieje 30 miesięcy po ich stworzeniu). Zgodnie z wynikami badania ankietowego pracowników PS, aktualnie funkcjonuje **85%** przedsiębiorstw społecznych, w których pracowali. Z kolei badani przedstawiciele PS wspartych przez OWES deklarują, że funkcjonuje **81,3%** tych podmiotów. Podane wartości procentowe są zatem do siebie dość zbliżone. W naszej opinii najrzetelniej faktyczną trwałość PS i miejsc pracy w PS odzwierciedla ostatnia z nich, a faktyczna trwałość PS i miejsc pracy w PS jest – z przyczyn wcześniej wyjaśnionych – prawdopodobnie jeszcze nieco niższa.

W badanych przedsiębiorstwach średnia liczba osób aktualnie zatrudnionych to 8,44, zaś przed rozpoczęciem korzystania z usług OWES było to przeciętnie 3,5. Wsparcie wyraźnie przyczyniło się do wzrostu zatrudnienia w PS, przy czym można powiedzieć, że PS co do zasady pozostają mikroprzedsiębiorstwami (choć są od tej zasady wyjątki).

Kondycja przedsiębiorstw społecznych

Przedstawiciele PS zostali poproszeni o ocenę sytuacji reprezentowanych przez siebie podmiotów w kilku wymiarach. Każdy z wymiarów oceniany był w skali od 1 (bardzo źle) do 5 (bardzo dobrze). Średnie oceny każdego z wymiarów sytuacji przedsiębiorstwa społecznego zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 16 Ocena sytuacji rynkowej przedsiębiorstw społecznych w skali od 1 (bardzo źle) do 5 (bardzo dobrze)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

Kondycję funkcjonujących w momencie realizacji badania przedsiębiorstw społecznych uznać należy za umiarkowaną. Najwyżej oceniono rozpoznawalność przedsiębiorstwa społecznego, następnie zaś pozycję przedsiębiorstwa na rynku w stosunku do konkurencji, zaś najślabiej sytuację finansową oraz stabilność przychodów.

3.4.5.4. *Przyczyny zakończenia działalności przez przedsiębiorstwa społeczne*

Dwie najczęściej wskazywane przyczyny zakończenia działalności przez przedsiębiorstwa społeczne to „niewystarczające przychody” oraz „pandemia COVID-19” (po trzy analizowane przypadki). W dwóch przypadkach przyczyną zakończenia działalności PS były odejścia pracowników do innych pracodawców, co potwierdza wniosek o generalnie niskiej atrakcyjności miejsc pracy tworzonych w PS. W jednym przypadku wskazano na brak wystarczającego wsparcia ze strony samorządu lokalnego (gminy, powiatu).

Jednocześnie przedstawiciele tych PS, które zakończyły działalność uważają, że większe wsparcie ze strony OWES lub JST nie zapobiegłoby temu wydarzeniu. Wydaje się zatem, że przyczyną porażki rynkowej tych PS nie było niewłaściwe funkcjonowanie systemu wsparcia ES, a czynniki rynkowe i zewnętrzne, niezależne od oddziaływania tego systemu.

3.4.6. Wsparcie dla NGO niebędących PS

3.4.6.1. Liczba organizacji pozarządowych wspartych przez OWES

Organizacje pozarządowe, które nie są przedsiębiorstwami społecznymi są, w sensie ilościowym, najistotniejszą grupą klientów instytucjonalnych OWES. Zgodnie z danymi SL2014 wartość wskaźnika „Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem [szt.]” wyniosła łącznie, dla wszystkich czterech projektów realizowanych przez OWES, 857 szt. Należy jednak założyć, że w projektach realizowanych przez OWES w latach 2019-2023 były prawdopodobnie także te PES, które wspierały one w ramach projektów realizowanych w latach 2016-2019. Ponadto, do kategorii PES zaliczają się także PS. Liczba PES wspieranych w ramach poszczególnych OWES jest zbliżona.

3.4.6.2. Wsparcie udzielone przez OWES organizacjom pozarządowym

Wsparcie OWES dla NGO niebędących PS było znacznie mniej intensywne niż wsparcie dla PS. Zgodnie z wynikami badania ankietowego, NGO otrzymały średnio 1,5 formy wsparcia.

Wsparcie dla NGO miało zróżnicowany charakter. Najczęściej organizacje pozarządowe brały udział w wydarzeniach animacyjnych organizowanych przez OWES, a także szkoleniach z zakresu zarządzania NGO. Szczegółowe dane na temat form wsparcia, które otrzymały NGO niebędące PS zostały przedstawione na poniższym wykresie.

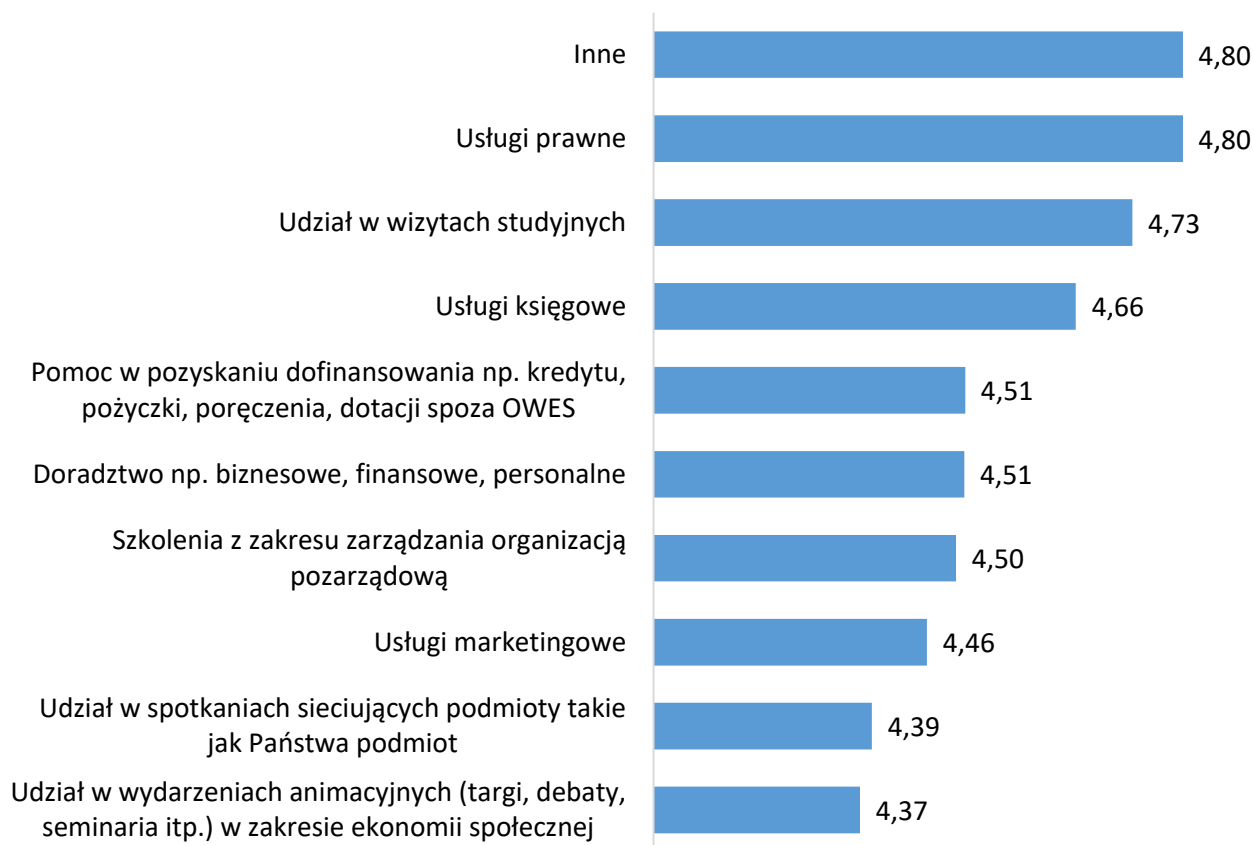
Wykres 17 Formy wsparcia otrzymane od OWES przez organizacje pozarządowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów

Przedstawiciele NGO poproszono o ocenę przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia, z których korzystały ich organizacje. Oceny dokonano na skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 18 Średnia ocena przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia otrzymanych przez organizacje pozarządowe w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

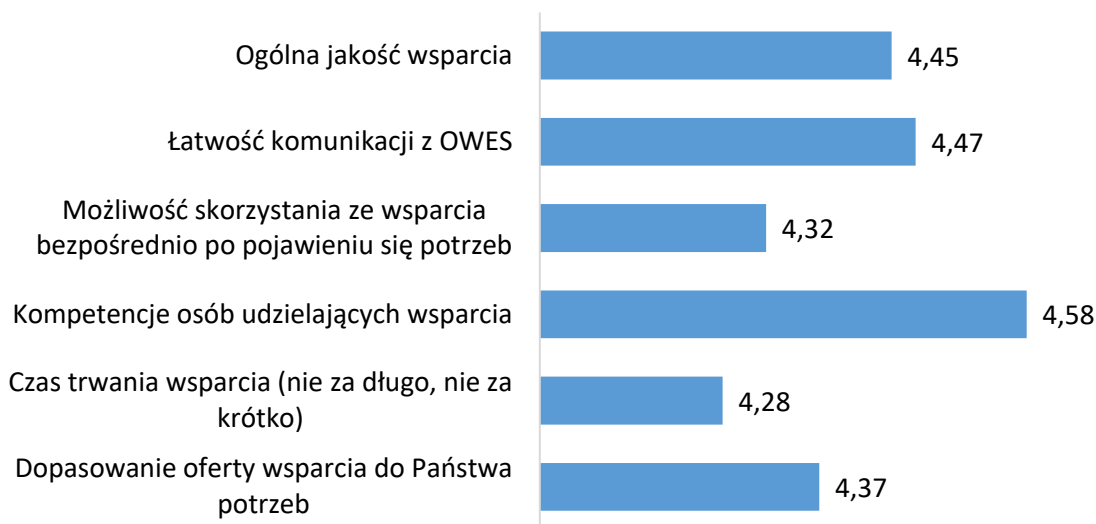
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów

Przydatność (użyteczność) wszystkich form wsparcia oceniona została przez przedstawicieli NGO wysoko lub bardzo wysoko. Najwyżej oceniono przydatność usług prawnych (4,80), udział w wizytach studyjnych (4,73) oraz usługi księgowe (4,73). Najłabiej oceniono natomiast udział w wydarzeniach animacyjnych oraz udział w spotkaniach sieciujących. NGO oczekują zatem, jak się wydaje, przede wszystkim wsparcia zindywidualizowanego, ukierunkowanego na specyficzne potrzeby poszczególnych organizacji.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych poproszono także o ocenę wsparcia otrzymanego od OWES w kilku wymiarach: jakość wsparcia, dopasowanie oferty wsparcia do potrzeb organizacji pozarządowej, czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko), kompetencje

osób udzielających wsparcia, możliwość skorzystania z wsparcia bezpośrednio po pojawieniu się potrzeb oraz łatwość komunikacji z OWES. Oceny dokonano na skali od 1 (zdecydowanie źle) do 5 (zdecydowanie dobrze). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 19 Średnia ocena wsparcia otrzymanego przez organizacje pozarządowe od OWES w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów

Wsparcie OWES przedstawiciele NGO oceniają wysoko lub bardzo wysoko w każdym z analizowanych wymiarów. Najlepiej oceniono kompetencje osób udzielających wsparcia, zaś najslabiej, choć również wysoko, czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko).

3.4.6.3. Efekty wsparcia organizacji pozarządowych

Przedstawiciele organizacji pozarządowych poproszono o ocenę, czy wsparcie otrzymane od OWES przyczyniło się do osiągnięcia poszczególnych efektów. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 20 Efekty wsparcia organizacji pozarządowych przez OWES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

Efekty wsparcia NGO przez OWES były zróżnicowane, jednakże najczęściej przedstawiciele organizacji pozarządowych wskazywali na efekty w postaci rozwoju dotychczasowej działalności takie jak poprawa jakości realizowanych działań, zmiana lub rozszerzenie działalności organizacji oraz poprawa zarządzania organizacją. Część wspartych podmiotów

przekształciła się w podmiot działający jak przedsiębiorstwo społeczne tzn. rozpoczęły one działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego, utworzyli miejsca pracy, w tym dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Efekty tego typu wystąpiły jednak zdecydowanie rzadziej, co jest całkowicie zrozumiałe (większość podmiotów nie ma potencjału lub ich członkowie nie chcą przekształcić się w PS).

82,7% badanych NGO nadal prowadzi działalność. Pozostałe organizacje – nie.

3.4.7. Wsparcie dla jednostek samorządu terytorialnego (JST)

3.4.7.1. *Rola JST w rozwoju ekonomii społecznej*

Zgodnie z przyjętą teorią interwencji, jednostki samorządu terytorialnego, choć same nie zaliczają się do sektora podmiotów ekonomii społecznej/przedsiębiorstw społecznych, to jednak odgrywają kluczową rolę w rozwoju sektora ekonomii społecznej. JST mogą wspomagać rozwój ES na wiele sposobów, w tym m.in.:

- tworzyć przedsiębiorstwa społeczne (np. spółdzielnie socjalne osób prawnych) lub PES reintegracyjne (jako ich podmioty prowadzące),
- wspierać przedsiębiorstwa społeczne poprzez zakup od nich usług/produktów, w tym np. przy zastosowaniu klauzul społecznych lub innych społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych,
- wspierać PS i PES, w tym NGO na wiele sposobów np. finansowo (poprzez przekazanie środków na realizację zadań publicznych), organizacyjnie, udostępniając zasoby JST takie jak np. lokale należące do JST itd.,
- zarządzać rozwojem lokalnego sektora ES np. poprzez tworzenie planów rozwoju i innych dokumentów strategicznych, promowanie poszczególnych PS/PES, upowszechnianie wiedzy na temat ES wśród mieszkańców itd.

3.4.7.2. *Wsparcie udzielone przez OWES jednostkom samorządu terytorialnego*

Zakres wsparcia, z którego korzystały jednostki organizacyjne JST, których przedstawiciele wzięli udział w badaniu, był raczej wąski. Przedstawiciele badanych jednostek brali udział przede wszystkim w wizytach studyjnych i działaniach animacyjnych (targi, debaty, seminaria dotyczące ES). W mniejszym zakresie przedstawiciele JST brali udział we wsparciu zmierzającym do utworzenia PS z udziałem JST, a jeszcze rzadziej w działaniach w zakresie stosowania klauzul społecznych/społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Tylko 10,3% badanych JST otrzymało wsparcie w postaci przygotowania przez OWES diagnozy lokalnej lub planu strategicznego dla JST w zakresie ekonomii społecznej.

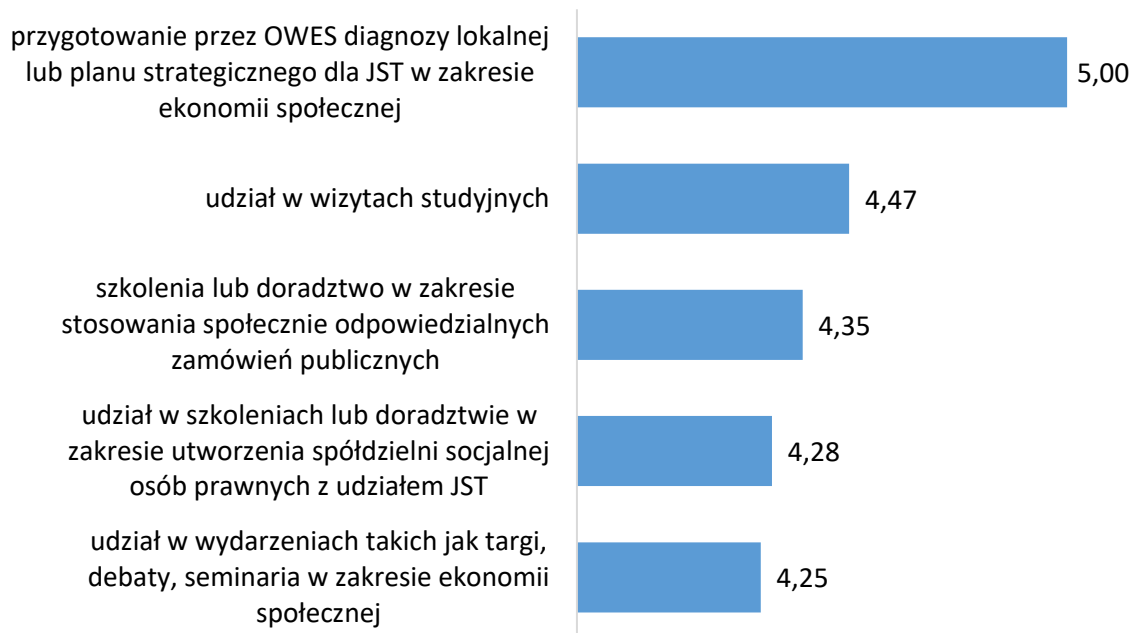
Wykres 21 Formy wsparcia otrzymane od OWES przez jednostki organizacyjne objęte badaniem ankietowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów.

Przedstawiciele jednostek organizacyjnych JST poproszono o ocenę przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia, z których korzystały ich jednostki lub ich pracownicy. Oceny dokonano na skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 22 Średnia ocena przydatności (użyteczności) poszczególnych form wsparcia otrzymanych przez jednostki organizacyjne JST w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego uczestników projektów.

Przydatność (użyteczność) wszystkich form wsparcia, z których korzystały przedsiębiorstwa społeczne oceniona została przez ich przedstawicieli wysoko. Relatywnie najstąbiej, choć również wysoko, oceniono takie formy wsparcia jak udział w wydarzeniach animacyjnych oraz udział w szkoleniach lub doradztwie w zakresie utworzenia spółdzielni socjalnej osób prawnych z udziałem JST.

Przedstawiciele jednostek organizacyjnych JST poproszono także o ocenę wsparcia otrzymanego od OWES w kilku wymiarach: jakość wsparcia, dopasowanie oferty wsparcia do potrzeb przedsiębiorstwa społecznego, czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko), kompetencje osób udzielających wsparcia, możliwość skorzystania z wsparcia bezpośrednio po pojawieniu się potrzeb oraz łatwość komunikacji z OWES. Oceny dokonano na skali od 1 (zdecydowanie źle) do 5 (zdecydowanie dobrze). Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano poniżej.

Wykres 23 Średnia ocena wsparcia otrzymanego przez JST od OWES w skali od 1 (ocena najniższa) do 5 (ocena najwyższa)

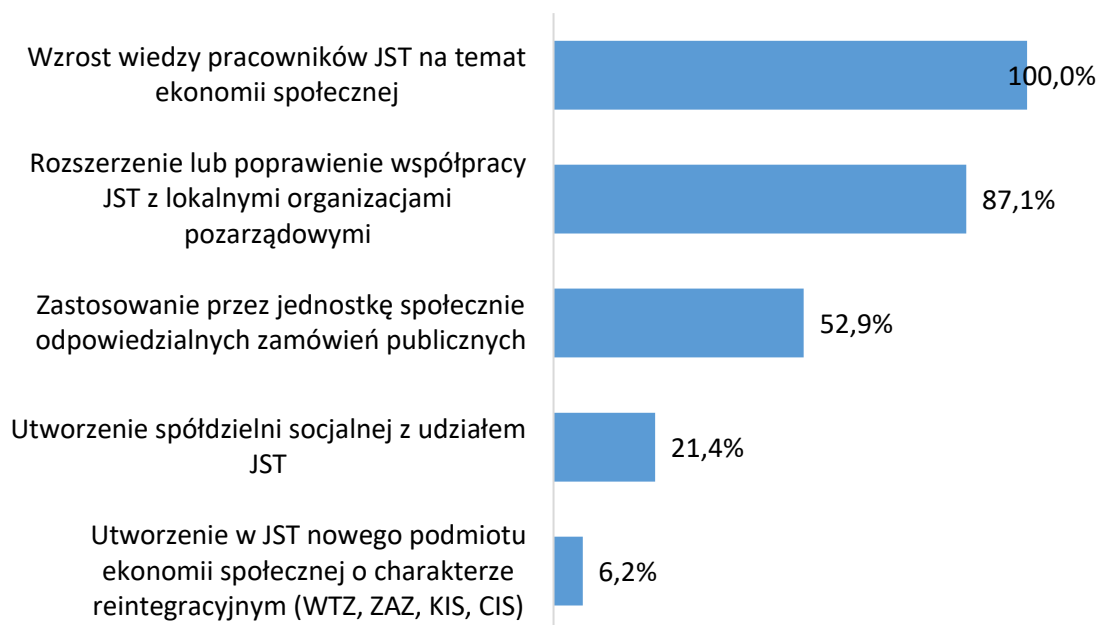
Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego przedstawicieli JST.

W każdym z analizowanych aspektów wsparcie ze strony OWES dla jednostek organizacyjnych JST oceniane jest przez jego odbiorców wysoko. Najlepiej oceniono aspekt kompetencji osób udzielających wsparcia. Najślabiej, choć również wysoko – dopasowanie oferty do potrzeb JST oraz czas trwania wsparcia (nie za długo, nie za krótko).

3.4.7.3. Efekty wsparcia JST

Przedstawicieli JST poproszono o ocenę, czy wsparcie otrzymane od OWES przyczyniło się do osiągnięcia poszczególnych efektów. Wyniki badania w tym zakresie zaprezentowano na poniższym wykresie.

Wykres 24 Efekty wsparcia JST przez OWES

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego z uczestnikami projektów.

Przedstawiciele JST zwracają uwagę przede wszystkim na wzrost wiedzy pracowników na ich jednostkach na temat ES. Dzięki działaniom OWES z pewnością rozszerzyła się lub poprawiła się współpraca JST z organizacjami pozarządowymi. Nieco ponad połowa badanych deklaruje także zastosowanie przez jednostkę społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, jednak wydaje się, że pod tym pojęciem respondenci mogli rozumieć po prostu dokonanie zakupu usług lub produktów od PES/PS. 21,4% badanych deklaruje, że dzięki wsparciu OWES JST utworzyła przedsiębiorstwo społeczne a 6,2% badanych zadeklarowało, że wskutek działań OWES w JST (gminie/powiecie) utworzono PES reintegracyjny.

4. Wnioski i rekomendacje

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
1.	<p>Interwencja publiczna polegająca na finansowaniu tworzenia nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych jest nietrafna, gdyż:</p> <ul style="list-style-type: none"> aktualna sytuacja na regionalnym rynku pracy nie wymaga wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy, te bowiem powstają w wyniku procesów rynkowych, działalności przedsiębiorstw komercyjnych, prognozowana sytuacja na rynku pracy będzie bardzo dobra z punktu widzenia (potencjalnych) pracowników – powstają nowe miejsca pracy, ubywa zaś osób w wieku produkcyjnym, 	<p>W zakresie powstawania nowych PS lub przebranzawiania już funkcjonujących PS, OWES powinny stymulować powstawanie PS w branży usług społecznych, które będą mogły wykonywać usługi społeczne w ramach projektów współfinansowanych ze środków FEŚ.</p> <p>Takie działania OWES powinny dodatkowo wzmocnić mechanizm rynkowy, który będzie stymulował powstawanie nowych miejsc pracy w branży usług społecznych polegający na znaczącym</p>	OWES, ROPS.	<ol style="list-style-type: none"> Zastosowanie przez OWES preferencji w procesie wsparcia finansowego przedsiębiorstw społecznych dla podmiotów działających w branży usług społecznych. Wsparcie doradcze OWES dla przedsiębiorstw społecznych w zakresie podjęcia działalności w branży usług społecznych i ubiegania się do zlecenia na świadczenie tych usług, które będą finansowane w ramach projektów FEŚ 2021-2027. Uwzględnienie zasad wskazanych w pkt. 1 i 2 w 	Od IV kw. 2024 r.	Programowa operacyjna	Ekonomia społeczna

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
	<ul style="list-style-type: none"> miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych zajmują w zdecydowanej większości osoby, które mogłyby pracować również w przedsiębiorstwach komercyjnych, na „otwartym” rynku pracy, miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych tworzone są w dużej mierze na tych obszarach województwa, w których sytuacja na rynku pracy jest relatywnie korzystna, miejsca pracy w przedsiębiorstwach społecznych co do zasady nie są atrakcyjne, nie odbiegają w swej charakterystyce (np. niskie płace) od miejsc pracy 	wzmocnieniu popytu na tego typu usługi w wyniku ich znaczącego dofinansowania w ramach FEŚ.		regulaminie udzielania wsparcia dotacyjnego/finansowego przez OWES opracowywanego wspólnie przez OWES oraz ROPS.			

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
	<p>w mikroprzedsiębiorstwach komercyjnych.</p> <p>Jednocześnie, w świetle dostępnych danych na temat sytuacji społeczno-gospodarczej regionu, w tym w szczególności danych dotyczących aktywności ekonomicznej ludności, za trafne instrumenty oddziaływania na aktywność zawodową mieszkańców uznać można przede wszystkim zwiększenie podaży/ułatwienie dostępu do usług społecznych ułatwiających im godzenie ról zawodowych z rodzinnymi (np. usług opiekuńczych, które uwalniają pulę czasu wolnego dla opiekunów rodzinnych osób z niepełnosprawnościami, czy też usług opieki nad dziećmi do lat 3 i usług wychowania przedszkolnego, które ułatwiają wejście/powrót na rynek pracy</p>						

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
	rodziców małych dzieci, w tym w szczególności kobiet itd.), usług o charakterze profilaktycznym, zmniejszających skalę problemu niepełnosprawności/długotrwałej choroby w przyszłości (np. programy profilaktyki zdrowotnej), usług w zakresie ochrony zdrowia (w tym zdrowia psychicznego) np. usług rehabilitacyjnych. (str. 111-112)						
2.	Jak wyżej. Jednocześnie, w 2023 r. IZ FEŚ 2021-2027 ogłosiła nabór w ramach Działania 9.2 „Kompleksowe wsparcie sektora ekonomii społecznej” i podpisała 2 umowy na całą alokację przypisaną dla Działania 9.2. Realizację projektów przewidziano na cały okres programowania czyli do 2029 r. (str. 111-112)	Należy zwiększyć trafność działań w obszarze regionalnej polityki społecznej współfinansowanych ze środków FEŚ 2027+ poprzez zwiększenie finansowania obszaru usług społecznych kosztem zmniejszenia finansowania obszaru ekonomii społecznej.	IZ FEŚ 2027+	W ramach FEŚ 2027+, w stosunku do FEŚ 2021-2027, IZ powinna zmniejszyć finansowanie obszaru ekonomii społecznej (a w konsekwencji obniżyć wartość docelową wskaźnika „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych”), natomiast zwiększyć finansowanie obszaru usług społecznych i	I kw. 2027 r. (okres programowania perspektywy finansowej 2027+)	Programowa strategiczna	Ekonomia społeczna

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
		Rekomendacja jest zasadna nawet pomimo znaczącej dysproporcji w alokacji środków FEŚ 2021-2027 na usługi społeczne (ok. 81,3 mln euro) i ekonomię społeczną (ok. 16,6 mln euro).		<p>zdrowotnych, w tym w szczególności następujących:</p> <ul style="list-style-type: none"> • usług opiekuńczych, • usług opieki nad dziećmi do lat 3, • usług wychowania przedszkolnego, • usług w zakresie profilaktyki zdrowotnej • usług rehabilitacyjnych i innych usług w zakresie ochrony zdrowia (w tym zdrowia psychicznego). <p>Taka decyzja powinna zostać podjęta w sytuacji, w której:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. absorpcja środków na projekty w obszarze usług społecznych w ramach FEŚ 2021-2027 okaże się wysoka, 			

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
				b. kontynuowane będą zarysowane trendy na regionalnym rynku pracy (w tym pogłębiać będzie się niedobór pracowników na rynku pracy).			
3.	Jak wyżej. (str. 111-112)	Należy zwiększyć trafność działań w obszarze ekonomii społecznej (tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze ES) współfinansowanych ze środków FEŚ poprzez ukierunkowanie działań OWES w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy na: 1. obszary województwa świętokrzyskiego charakteryzujące się relatywnie najgorszą	OWES, ROPS.	W regulaminie udzielania wsparcia dotacyjnego/finansowego przez OWES powinny znaleźć się zapisy uwzględniające preferencje/pierwszeństwo w przyznaniu środków na tworzenie nowych miejsc pracy w PS dla tych podmiotów, które tworzą miejsca pracy: <ul style="list-style-type: none"> w powiatach charakteryzujących się relatywnie najgorszą sytuacją na lokalnych rynkach pracy, np. o 	IV kw. 2024 r.	Programowa strategiczna	Ekonomia społeczna

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
		<p>sytuacją na rynku pracy,</p> <p>2. tworzenie miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością znaczną oraz umiarkowaną.</p>		<p>stopie bezrobocia rejestrowanego wyższej niż przeciętnej dla regionu,</p> <ul style="list-style-type: none"> dla osób z niepełnosprawnością w stopniu znacznym lub umiarkowanym. 			
4.	Jak wyżej. (str. 111-112)	Należy zrewidować (na poziomie krajowym i regionalnym) generalny paradygmat polityki rozwoju sektora ekonomii społecznej wyznaczony m.in. w KPRES – tworzenie miejsc pracy nie powinno być głównym celem rozwoju tego sektora, gdyż w	<ol style="list-style-type: none"> Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. 	MRIPS i/lub MFiPR powinny przeprowadzić rzetelną, obiektywną i pogłębioną analizę trafności i efektywności prowadzonej w ostatnich latach polityki rozwoju ekonomii społecznej na poziomie krajowym i regionalnym i na podstawie wniosków z tej analizy zrewidować generalny	od I kw. 2025 r.	Horyzontalna	Ekonomia społeczna

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
		regionie nie ma potrzeby tworzenia tego typu miejsc pracy. Istotną wartością rozwoju sektora ES jest przede wszystkim rozwój aktywności społecznej, w tym w szczególności organizacji pozarządowych.		paradygmat polityki rozwoju sektora ES. W przypadku potwierdzenia zaprezentowanych w niniejszym raporcie wniosków należy dokonać zmian w krajowych (dotyczy MRiPS) dokumentach strategicznych dotyczących sektora ES oraz zmienić podstawowe zasady finansowania projektów w obszarze ekonomii społecznej na poziomie krajowym i regionalnym (odejście od nacisku na tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych).			
5.	Jak wyżej. (str. 111-112)	Należy zrewidować (na poziomie krajowym i regionalnym) generalny paradygmat polityki rozwoju sektora ekonomii społecznej	ROPS, IZ FEŚ.	W przypadku wdrożenia rekomendacji nr 4 i dokonania proponowanej zmiany paradygmatu rozwoju ekonomii społecznej na poziomie krajowym, na	Od I kw. 2029 r.	Horyzontalna	Ekonomia społeczna

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
		wyznaczony m.in. w KPRES i RPRES – tworzenie miejsc pracy nie powinno być głównym celem rozwoju tego sektora, gdyż w regionie nie ma potrzeby tworzenia tego typu miejsc pracy. Istotną wartością rozwoju sektora ES jest przede wszystkim rozwój aktywności społecznej, w tym w szczególności organizacji pozarządowych. OWES.		poziomie regionalnym należy przeprowadzić zmiany w regionalnych dokumentach strategicznych dotyczących sektora ES (RPRES) oraz zmienić podstawowe zasady finansowania projektów w obszarze ekonomii społecznej na poziomie regionalnym (odejście od nacisku na tworzenie nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych).			
6.	Uczestnicy projektów w obszarze aktywnej integracji potrzebują silniejszego wsparcia w zakresie poszukiwania pracy po ukończeniu zasadniczej części projektu (doradztwa, kursów, szkoleń, stażów zawodowych itd.). (str. 68-69)	W projektach FEŚ w obszarze aktywnej integracji konieczne jest zwiększenie intensywności wsparcia w postaci aktywnego pośrednictwa pracy prowadzonego przez	IZ FEŚ	Doprecyzowanie zapisów w regulaminie naborów projektów w obszarze aktywnej integracji np. w następującym zakresie: <i>Usługi aktywnej integracji o charakterze zawodowym powinny być ukierunkowane</i>	Od III kw. 2025	Programowa strategiczna	Aktywna integracja

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
		beneficjentów na rzecz uczestników projektów po zakończeniu realizacji innych form wsparcia. Od beneficjentów wymaga to silnego osadzenia w lokalnych/regionalnych środowiskach pracodawców, którzy są otwarci na zatrudnienie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.		<i>również na aktywne wsparcie uczestników projektów w znalezieniu zatrudnienia. Wnioskodawca powinien zapewnić odpowiednie zasoby (w tym czas niezbędny do zrealizowania tego typu wsparcia) do świadczenia aktywnego pośrednictwa pracy na rzecz uczestników projektów potrzebujących tej formy wsparcia po zakończeniu realizacji innych usług aktywnej integracji o charakterze zawodowym takich jako kursy i staże.</i>			
7.	Kategorie społeczne znajdujące się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, mające największe trudności w podjęciu zatrudnienia pomimo otrzymania wsparcia w ramach projektów, to osoby biernie zawodowo: <ul style="list-style-type: none"> w wieku 50+, z najniższym poziomem wykształcenia (niższe niż 	Konieczne jest silniejsze skoncentrowanie wsparcia w obszarze aktywnej integracji m.in. na: osobach biernych zawodowo w wieku 50+ oraz osobach biernych zawodowo z najniższym poziomem wykształcenia (niższe niż podstawowe,	IZ FEŚ	Ukierunkowanie beneficjentów projektów w obszarze aktywnej integracji na wspieranie w szczególności – obok grup/kategorii społecznych wskazanych w Wytocznych dotyczących realizacji projektów z udziałem środków Europejskiego Funduszu	Od III kw. 2025	Programowa strategiczna	Aktywna integracja

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
	podstawowe, podstawowe, gimnazjalne). (str. 72)	podstawowe, gimnazjalne), które równocześnie spełniają inne przesłanki zagrożenia wykluczeniem społecznym, uprawniające je do udziału w projektach w obszarze aktywnej integracji.		Spółecznego Plus – także osób spełniających kryteria udziału w projekcie w obszarze aktywnej integracji i równocześnie należących do jednej z grup/kategorii społecznych: osoby bierne zawodowo w wieku 50+; osoby bierne zawodowo z najniższym poziomem wykształcenia (niższe niż podstawowe, podstawowe, gimnazjalne). Beneficjenci projektów powinni stosować preferencje uczestnictwa (pierwszeństwo udziału w projekcie, w przypadku liczby zainteresowanych udziałem w projekcie większej niż liczba dostępnych miejsc) dla wskazanych grup/kategorii społecznych. IZ FEŚ powinna wprowadzić następujący zapis w			

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
				<p>dokumentacji naboru projektów w obszarze aktywnej integracji (załącznik nr 1 do regulaminu):</p> <p><i>W przypadku wsparcia osób biernych zawodowo niezbędna jest odpowiednia identyfikacja powodów bierności zawodowej (pobieranie świadczeń emerytalnych, nauka i uzupełnianie kwalifikacji, niepełnosprawność, choroba, pełnienie ról opiekuńczych). W szczególności wsparciem Wnioskodawca powinien objąć osoby bierne zawodowo ze wskazanych przyczyn w wieku 50+ lub z najniższym poziomem wykształcenia (niższe niż podstawowe, gimnazjalne).</i></p>			
8.	Efektywność (stosunek nakładów do efektów w zakresie	W celu zwiększenia efektywności	IZ FEŚ 2027+	W ramach FEŚ 2027+ IZ powinna zmniejszyć	I kw. 2027 r.	Programowa strategiczna	Aktywna integracja /

L.p.	Wniosek wynikający z badania (strona w raporcie)	Proponowana rekomendacja	Podmiot odpowiedzialny za wdrożenie rekomendacji (adresat rekomendacji)	Proponowany sposób wdrożenia rekomendacji	Proponowany termin wdrożenia rekomendacji (kwartał)	Klasyfikacja	Obszar tematyczny
	<p>aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych/biernych zawodowo) projektów w obszarze aktywnej integracji jest ponad 3-krotnie wyższa niż projektów w obszarze ekonomii społecznej.</p> <p>Tymczasem w ramach FEŚ alokacja na Działanie FESW.09.02 Kompleksowe wsparcie sektora ekonomii społecznej (aktualna wysokość alokacji ogółem: 16.602.288,00 EUR) jest wyższa niż na Działanie FESW.09.01 Aktywna integracja społeczna i zawodowa (13.667.464,00 EUR). (str. 110-111)</p>	wykorzystania środków publicznych w ramach FEŚ 2027+ należy rozważyć dokonanie przesunięć w alokacji z obszaru ES do obszaru aktywnej integracji.		finansowanie obszaru ekonomii społecznej (a w konsekwencji obniżyć wartość docelową wskaźnika „Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych”), natomiast zwiększyć finansowanie obszaru aktywnej integracji.	(okres programowania perspektywy finansowej 2027+)		Ekonomia społeczna